

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ สภาพ และปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ของอาจารย์และนักศึกษา สถาบันราชภัฏ โดยมีลำดับ ดังนี้

1. หลักสูตร และการเรียนการสอน ในสถาบันราชภัฏ

- 1.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครู
- 1.2 จำนวนนักศึกษา สถาบันราชภัฏทั่วประเทศ ปีการศึกษา 2545
- 1.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 1.4 ความหมาย และจุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป
- 1.5 การบริหาร และการใช้หลักสูตรหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป
- 1.6 การจัดการเรียนการสอน วิชาการศึกษาทั่วไป

2. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา

- 2.1 ความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของศิลปศึกษา
- 2.2 นวัตกรรม เทคโนโลยี ในการสอนศิลปศึกษา
- 2.3 วิธีการสอน ในระดับอุดมศึกษา
- 2.4 องค์ประกอบของการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้
- 2.5 กระบวนการเรียนรู้ตามบูรณาการ หรือสหวิทยาการ
- 2.6 การเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

3. การจัดการเรียนการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิต

- 3.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์ สุนทรียภาพ และสุนทรียศึกษา
- 3.2 จุดประสงค์ และเนื้อหาวิชาสุนทรียภาพของชีวิต
- 3.3 กระบวนการเรียนการสอนวิชาสุนทรียภาพของชีวิต
- 3.4 องค์ประกอบร่วมทางทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง
- 3.5 การจัดองค์ประกอบศิลปะ
- 3.6 การวิจารณ์ผลงานศิลปะ

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 ภายในประเทศ

4.2 ต่างประเทศ

1. หลักสูตร และการเรียนการสอนในสถาบันราชภัฏ

1.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งสถาบันฝึกหัดครู

สถาบันราชภัฏ มีต้นกำเนิดมาจาก“โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์” ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2435 บริเวณโรงเรียนเด็ก สะพานดำ กรุงเทพฯ ต่อมาใน พ.ศ. 2497 ได้ประกาศตั้งกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการขึ้นมา โดยมีโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดถึง 32 แห่ง และในแห่งแรกนี้ ได้มีวิทยาลัยวิชาการศึกษาอยู่ในสังกัดด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2517 วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ต่อมาใน พ.ศ. 2518 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 1) เป็นสถาบันอุดมศึกษา และได้ยกฐานะสถาบันฝึกหัดครู ให้เป็นวิทยาลัยครู รวม 36 แห่ง ต่อมาใน พ.ศ. 2527 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) และในปีนี้เอง ก็ได้มีบทบัญญัติให้วิทยาลัยครูรวมกันเป็น“กลุ่มวิทยาลัย” โดยสามารถให้การศึกษานในวิชาการสาขาต่างๆ ที่นอกจากวิชาครูได้ ในช่วงปี พ.ศ. 2529–2535 ได้มีการเคลื่อนไหว โดยให้ยกฐานะของสถาบันฝึกหัดครู เป็นสถาบันอุดมศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย และต่อมาใน พ.ศ. 2538 จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติ สถาบันราชภัฏโดยสมบูรณ์ และสามารถเปิดสอนในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีได้ ตลอดจนได้มีการจัดตั้งสำนักงาน สถาบันราชภัฏเป็นนิติบุคคล ซึ่งมีฐานะเป็นกรม ในกระทรวงศึกษาธิการ (มารุต บุณนาค, 2541)

ระหว่าง พ.ศ. 2435-2496 สถาบันการฝึกหัดครูได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านการบริหารงาน หลักสูตร บุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุครุภัณฑ์ โดยมีพัฒนาการ ดังนี้

พ.ศ.2435 โรงเรียนฝึกหัดครู ที่บริเวณโรงเรียนเด็กสะพานดำ พระนคร ต่อมาย้ายไปอยู่ที่วัดเทพศิรินทร์ เรียกว่า “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ วัดเทพศิรินทราวาส”

พ.ศ.2446 โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

พ.ศ.2457 โรงเรียนประจำมณฑลนครราชสีมา ซึ่งต่อมาก็คือ วิทยาลัยครูนครราชสีมา

พ.ศ.2462 โรงเรียนฝึกหัดครูสงขลา

พ.ศ.2465 โรงเรียนฝึกหัดครูนครสวรรค์

พ.ศ.2466 โรงเรียนฝึกหัดครูอุดรธานี

พ.ศ.2467 โรงเรียนฝึกหัดครูเชียงใหม่

พ.ศ.2473 โรงเรียนฝึกหัดครุมหาสารคาม

- พ.ศ.2475 โรงเรียนฝึกหัดครูเพชรบุรีวิทยาลงกรณ์
 พ.ศ.2476 โรงเรียนฝึกหัดครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก
 พ.ศ.2477 โรงเรียนฝึกหัดครูยะลา
 พ.ศ.2479 โรงเรียนฝึกหัดครูนครปฐม โรงเรียนฝึกหัดครูเทพสตรี ลพบุรี โรงเรียนฝึกหัดครู
 พระนครศรีอยุธยา โรงเรียนฝึกหัดครูอุตรดิตถ์
 พ.ศ.2480 โรงเรียนฝึกหัดครูสวนสุนันทา
 พ.ศ.2482 โรงเรียนฝึกหัดครูจันทระเกษม
 พ.ศ.2483 โรงเรียนฝึกหัดครูฉะเชิงเทรา
 พ.ศ.2491 โรงเรียนฝึกหัดครูอุบลราชธานี
 พ.ศ.2496 โรงเรียนฝึกหัดครูธนบุรี
 ระหว่าง พ.ศ.2497-ปัจจุบัน ได้มีโรงเรียนฝึกหัดครู ที่อยู่ในความรับผิดชอบของ กรมการฝึกหัดครู
 กระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้
 พ.ศ.2497 โรงเรียนฝึกหัดครูหมู่บ้านจอมบึง ราชบุรี
 พ.ศ.2500 โรงเรียนฝึกหัดครูนครศรีธรรมราช
 พ.ศ.2504 เริ่มยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครู เป็นวิทยาลัยครูจนครบทุกแห่ง ในแผนพัฒนา
 ฉบับที่ 2 พ.ศ.2510-2514
 พ.ศ.2507 วิทยาลัยครูสกลนคร
 พ.ศ.2515 วิทยาลัยครูภูเก็ท วิทยาลัยครูลำปาง วิทยาลัยครูจันทบุรี (วิทยาลัยจำไพพรรณี)
 วิทยาลัยครูบุรีรัมย์
 พ.ศ.2516 วิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครู
 กำแพงเพชร วิทยาลัยครูเชียงราย วิทยาลัยครูกาญจนบุรี วิทยาลัยครูเพชรบูรณ์
 พ.ศ.2518 ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู โดยให้วิทยาลัยครูเปิดสอนถึงระดับ
 ปริญญาตรีทางการศึกษา
 พ.ศ.2527 ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (ฉบับที่ 2) ให้วิทยาลัยครูเปิดสอนถึงระดับ
 ปริญญาตรี และเปิดสอนวิชาต่าง ๆ ได้ตามความต้องการของท้องถิ่น
 พ.ศ.2528 สภาการฝึกหัดครู ประกาศให้วิทยาลัยครูทั่วประเทศ รวมกลุ่มกันจัดตั้งเป็น
 “สหวิทยาลัย” ขึ้น ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 8 สหวิทยาลัย ได้แก่ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ สหวิทยาลัยทวารวดี
 สหวิทยาลัยศรีอยุธยา สหวิทยาลัยพุทธชินราช สหวิทยาลัยล้านนา สหวิทยาลัยอีสานเหนือ
 สหวิทยาลัยอีสานใต้ และสหวิทยาลัยทักษิณ
 พ.ศ.2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานนามใหม่แก่วิทยาลัยครู
 ว่า “สถาบันราชภัฏ” (กรมการฝึกหัดครู, 2535)

1.2 จำนวนนักศึกษา สถาบันราชภัฏทั่วประเทศ ปีการศึกษา 2545

ถนน อินทรกำเนิด (2545) ได้กล่าวว่า สถาบันราชภัฏทั่วประเทศสามารถรับนักศึกษา ภาคปกติ ประจำปีการศึกษา 2545 ได้ทั้งสิ้น 70,655 คน โดยแยกตามสถาบันต่างๆ ได้ดังนี้ เชียงราย 1,835 คน เชียงใหม่ 1,835 คน ลำปาง 2,090 คน อุตรดิตถ์ 1,840 คน กำแพงเพชร 1,360 คน นครสวรรค์ 1,260 คน พิบูลสงคราม 1,520 คน เพชรบูรณ์ 1,470 คน มหาสารคาม 2,195 คน เลย 2,200 คน สกลนคร 1,725 คน อุตรธานี 3,290 คน กาฬสินธุ์ 270 คน นครพนม 300 คน นครราชสีมา 2,155 คน บุรีรัมย์ 1,775 คน สุรินทร์ 2,070 คน อุบลราชธานี 1,680 คน ชัยภูมิ 560 คน ศรีสะเกษ 250 คน ร้อยเอ็ด 750 คน ราชนครินทร์ 1,630 คน เทพสตรี 1,330 คน พระนครศรีอยุธยา 1,425 คน เพชรบุรีวิทยาลัย 3,130 คน ไร่ไพพรรณี 1,405 คน กาญจนบุรี 1,680 คน นครปฐม 1,915 คน เพชรบุรี 1,500 คน หมู่บ้านจอมบึง 1,320 คน นครศรีธรรมราช 1,590 คน ภูเก็ต 1,235 คน ยะลา 1,020 คน สงขลา 955 คน สุราษฎร์ธานี 1,580 คน จันทรถษม 2,100 คน ธนบุรี 1,940 คน บ้านสมเด็จเจ้าพระยา 2,040 คน พระนคร 3,375 คน สอนดุสิต 3,790 คน และ สอนสุนันทา 3,365 คน

1.3 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในหมวด 4 ได้มีแนวจัดการศึกษา โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้คือ

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ในเรื่องต่อไปนี้

1. เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมือง การปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. ทักษะด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์เรื่อง การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

3. เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

4. ทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

5. ทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. การจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรม ต้องให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของ ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้ มาใช้เพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติงานให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. การจัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอน สามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอน และ แหล่งวิทยาการ ประเภทต่างๆ
6. จัดการเรียนให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

1.4 ความหมาย และจุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป

วิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ในบางแห่งอาจเรียกว่า วิชาพื้นฐานทั่วไป (Foundation Courses) หรือ วิชาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts of Liberal Education) (นันทา วิฑูรธศักดิ์, 2543) วิชาการศึกษาทั่วไป เป็นวิชาที่จะช่วยพัฒนาคนให้มีความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ มีชีวิตที่ดีงาม มีอิสรภาพ และมีความสุข (พระธรรมปิฎก :ป.อ.ปยุตโต, 2538) นอกจากนี้ วิชาการศึกษาทั่วไป ยังเป็นการสร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิต ช่วยเสริมสร้างสติปัญญาให้มีความคิด มีวิจารณญาณ ที่จะเป็นพลเมืองดีในสังคม มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเข้าใจในบุคคลอื่น สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (นวลปรางค์ คุมภักดิ์, 2539)

อาจสรุปได้ว่า วิชาการศึกษาทั่วไป เป็นวิชาที่สร้างพื้นฐานในการดำรงชีวิต ให้มีความเป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมุ่งเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสติปัญญา มีวิจารณญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาจิตใจให้มีคุณธรรม ตลอดจน สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ (2542) ได้กล่าวถึง จุดประสงค์ของวิชาการศึกษาทั่วไป ไว้ดังนี้

1. ให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมือง การปกครองของไทย และเพื่อนร่วมโลก
2. ให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการคิด การวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่เป็นวิทยาศาสตร์ มีความตระหนักถึงผลกระทบของวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
3. ให้มีทักษะทางการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะทางด้านภาษา การสื่อความหมายโดยใช้สารสนเทศ ตลอดจน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีคุณค่า
4. ให้มีเจตคติที่ดี มีความซาบซึ้งในคุณค่าของความดีงาม ความมีสุนทรียภาพ และรู้จักปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน และทองอินทร์ วงศ์โสธร (2526 อ้างถึงใน นันทา วิทวุฒิศักดิ์, 2543) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป ไว้ดังนี้ 1) ความเรื่องปัญญา 2) ความสัมพันธ์ระหว่างศาสตร์ และสังคม 3) ความสมดุล 4) ความเป็นพลเมืองดี 5) ความรู้เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน 6) ความสัมพันธ์กับสังคม และท้องถิ่น 7) ความเป็นพื้นฐานของวิชาอื่นๆ นอกจากนี้ วิจิตร ศรีสอาน (2524) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมาย ของวิชาการศึกษาทั่วไป ไว้ว่า เป็นการให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นสำหรับทุกคน เพื่อการเป็นพลเมืองดี เพื่อเพิ่มพูนความเจริญงอกงามทางสติปัญญา การนำความรู้ไปใช้ ก็เพื่อประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และส่วนรวม อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ และอุปนิสัย กล่าวคือ สร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีบุคลิกภาพ และทัศนคติที่เหมาะสม กับการเป็นผู้ได้รับการศึกษา

อาจสรุปได้ว่า วิชาการศึกษาทั่วไป มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาขั้นสูง เพื่อเป็นการเรียนรู้ในมุมกว้าง เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลิกภาพ อุปนิสัย และทัศนคติ ให้มีความเหมาะสม ตลอดจน สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1.5 การบริหาร และการใช้หลักสูตร หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ (2542) ได้กล่าวถึง การบริหาร และการใช้หลักสูตร หมวดวิชาการศึกษาทั่วไป ไว้ดังนี้

1. จัดให้มีคณะกรรมการบริหารหลักสูตรสำหรับรายวิชาโดยเฉพาะ ซึ่งทำหน้าที่ในการกำกับ

ดูแล ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน เช่น การจัดการเรียน การจัดกิจกรรม การจัดอาจารย์ผู้สอน และการประเมินผลการใช้หลักสูตร เนื่องจาก ในรายวิชาหนึ่งๆ ต้องใช้ผู้สอนที่มีประสบการณ์ และมีความสามารถหลายคน ในรูปแบบของการสอนเป็นระบบทีม ซึ่งการพิจารณาเลือกเพื่อนอาจารย์ผู้สอนก็นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก

2. การจัดการเรียน ทั้งในระดับอนุปริญญา ปริญญาตรี และปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) จะจัดให้เรียนในชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะให้จัดในชั้นปีที่ 1

3. มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยให้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของผู้เรียน

4. มีการปรับหน่วยกิต เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานเดิม เนื่องจากจำนวนหน่วยกิตของวิชาในหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป ในระดับปริญญาตรี มีจำนวน 33 หน่วยกิต น้อยกว่าจำนวนหน่วยกิตรวมของหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปในหลักสูตรเดิมอยู่ 7 หน่วยกิต จึงให้เพิ่มจำนวนหน่วยกิตในหมวดวิชาเฉพาะด้านของแต่ละโปรแกรมวิชาขึ้นอีก 7 หน่วยกิต โดยเลือกเรียนจากรายวิชาในกลุ่มเนื้อหาที่กำหนดไว้แล้ว

5. การจัดการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอนจะต้องมาบูรณาการในขั้นของการจัดการเรียนรู้ และการสอนด้วย ดังนี้ คือ

5.1 ทีมผู้สอนต้องทำความเข้าใจร่วมกันในเรื่อง วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรม และการประเมินผล

5.2 กระบวนการเรียนรู้ ควรเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำมากขึ้น

5.3 การประเมินผล ควรเน้นการประเมินผลจากกิจกรรมปฏิบัติให้มากขึ้น การประเมินผลด้วยข้อทดสอบแบบปรนัยควรลดการวัดความจำให้เหลือน้อยลง และเพิ่มข้อสอบแบบอัตนัยที่เน้นการจัดระบบความคิด และการเขียนเรียบเรียง

5.4 จัดให้มีการวิจัยในด้านการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ในด้านการพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตร หรือการวิเคราะห์พฤติกรรม การสอนหรือพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้

1.6 การจัดการเรียนการสอน วิชาการศึกษาทั่วไป

ในระดับอนุปริญญา ทุกสาขาวิชา ให้เรียน 18 หน่วยกิต

1. กลุ่มวิชาภาษา และการสื่อสาร ให้เรียน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้

1500101 ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร และการสืบค้น 3 (3-0)

1500102 ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และการสืบค้น 3 (3-0)

2. กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้

1500104 ความจริงของชีวิต 3 (3-0)

3. กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
2500102	วิถีไทย	3 (3-0)
4. กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้เรียน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
4000105	วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต	3 (3-0)
4000107	เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต	3 (2-2)
- ในระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) ทุกสาขาวิชา ให้เรียน 18 หน่วยกิต
1. กลุ่มวิชาภาษา และการสื่อสาร ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
1500103	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะการเรียน	3 (3-0)
2. กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 3 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
2500101	พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน	3 (3-0)
2000102	สุนทรียภาพของชีวิต	3 (3-0)
3. กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
2500103	วิถีโลก	3 (3-0) และ/หรือ
2500104	ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม	3 (3-0)
4. กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้เรียนไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต แต่ไม่เกิน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
4000106	การคิด และการตัดสินใจ	3 (2-2) และ/หรือ
4000108	เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้	3 (2-2)
- ในระดับปริญญาตรี ทุกสาขาวิชา ให้เรียน 33 หน่วยกิต
1. กลุ่มวิชาภาษา และการสื่อสาร ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
1500101	ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร และการสืบค้น	3 (3-0)
1500102	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และการสืบค้น	3 (3-0)
1500103	ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร และทักษะการเรียน	3 (3-0)
2. กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
1500104	ความจริงของชีวิต	3 (3-0)
2000102	สุนทรียภาพของชีวิต	3 (3-0)
2500101	พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน	3 (3-0)
3. กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ ให้เรียนไม่เกิน 6 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้
2500102	วิถีไทย	3 (3-0)

2500103	วิถีโลก	3 (3-0)
2500104	ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม	3 (3-0)

4. กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ให้เรียน 9 หน่วยกิต รายวิชาที่กำหนดให้เรียน มีดังนี้

4000105	วิทยาศาสตร์เพื่อคุณภาพชีวิต	3 (3-0)
4000106	การคิดและการตัดสินใจ	3 (2-2)
4000107	เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อชีวิต	3 (2-2)

(หลักสูตรสถาบันราชภัฏ, 2542)

2. การจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา

2.1 ความหมาย ความสำคัญ และคุณค่าของศิลปศึกษา

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2520) ได้ให้ความหมายของศิลปศึกษา ไว้ว่า เป็นวิชาสามัญที่ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านต่างๆ ได้สัมผัสกับสภาพความเป็นจริง เพื่อจะได้มีประสบการณ์ด้านสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์ และเทคนิคของการทำงาน จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านอารมณ์ สังคม สติปัญญา ความคล่องแคล่วในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายให้สัมพันธ์กับความคิด และการแสดงออก วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา เป็นคำที่ใช้เรียกในการจัดกระบวนการเรียนการสอนศิลปะให้แก่ นักศึกษาในระดับอุดมศึกษา ที่ต้องการเป็นครูศิลปะ ซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมถึงพัฒนาการของผู้เรียน วิธีสอน การจัดหลักสูตร การจัดห้องเรียน การสร้างสื่อการเรียน การรู้จักสกัดเนื้อหาวิชาศิลปะ โดยนำมาปรับปรุงใช้สอนให้เหมาะกับระดับการศึกษา

มอนโร (Monroe, ม.ป.ป. อ้างถึงใน หอม คลายานนท์, 2534) ได้กล่าวถึง วิชาศิลปะ ที่มีบทบาทอย่างมากในด้านเป็นความรู้วิชาสามัญ ไว้ดังนี้

1. ศิลปะ ช่วยขยายขอบเขตการรับรู้ของผู้เรียน กล่าวคือ ศิลปะช่วยให้คนเราสามารถมองสิ่งต่างๆ ได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการมองด้วยสายตาของศิลปิน ซึ่งไม่อาจจะได้มาด้วยวิธีอื่น
2. ศิลปะ สามารถทำให้ความคิด และความรู้สึกของผู้เรียนกระจ่างออกมา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยสื่ออย่างอื่นเพิ่มเติมจากคำพูด หรือการเขียน
3. ศิลปะ ทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผลงานศิลปะทำให้ผ่อนคลายความเครียดต่างๆ ทางอารมณ์ โดยอาศัยการแสดงออกทางสัญลักษณ์ต่างๆ
4. ศิลปะ ช่วยพัฒนาความสนใจ และค่านิยมในเรื่องของความดี ความงาม ซึ่งเป็นค่านิยมสูงสุดที่ชีวิตพึงมี

5. ศิลปะ ช่วยพัฒนาความสามารถทางเทคนิคได้

โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1975) ได้กล่าวถึง คุณค่าของศิลปศึกษา ไว้ว่า การที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติงานทางศิลปศึกษา จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา สังคม อารมณ์ การสร้างสรรค์ และเทคนิคการทำงาน

เฮอริวิทซ์ (Hurwitz, 1977) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ในคุณค่าทางศิลปะ หรือความซาบซึ้งในศิลปะ (Art Appreciation) มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้เรียน เพราะช่วยพัฒนารสนิยม กิจกรรมทางศิลปศึกษา ไม่ควรเน้นการผลิตผลงานทางศิลปะเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมหรือพัฒนาความซาบซึ้ง และให้รู้จักการชมศิลปะเป็นด้วย

หลักการพื้นฐานในการเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ มีดังนี้

1. ความงาม (Beauty) การมองด้วยจิตใจที่ละเอียดอ่อน แม้ศิลปะนั้นจะดูน่าเกลียด แต่ก็พบความงามได้จากแนวคิด และเทคนิควิธีการ
2. การร่วมรู้สึก (Empathy) เป็นการรับรู้ทางเรื่องราว รูปแบบ และแนวคิดทางศิลปะ
3. ความรู้ (Knowledge) ได้แก่ ข้อมูลขององค์ประกอบศิลป์ ประวัติศิลปิน และยุคสมัยที่สร้างขึ้น
4. การรับรู้ (Perception) เป็นกระบวนการทางสติปัญญา (Intellectual Process) กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ ของงานศิลปะ
5. กระบวนการเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (Critical Process) เป็นการรับรู้ในผลงานศิลปะ การอธิบายงานศิลปะ การเข้าถึงคุณภาพของงาน (วิเคราะห์เนื้อหาสาระ) และการตัดสินคุณภาพของ ความงาม

แมททิล และมาร์แซน (Mattil and Marzan, 1981) ได้กล่าวว่า การชื่นชมในศิลปะ เป็นส่วนสำคัญในการศึกษา และควรจะได้รับส่งเสริมการสอนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ในคุณค่าทางศิลปะ เป็นการยกระดับขั้นสู่ทักษะหลายด้าน เช่น ทักษะทางการพูด ทักษะทางการสื่อสาร ความรู้สึกในงานศิลปะ การรู้คุณค่าในความงาม และยังเป็นส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์อีกด้วย ดังที่ มิเชล (Micheal, 1983) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความมั่นใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีการแสดงออก และความตระหนักในเรื่องของความงามจากสิ่งรอบตัว ดังนั้นการสอนจึงไม่ควรเน้นเฉพาะเนื้อหา แต่จะต้องพัฒนาการเรียนรู้ในคุณค่าทางศิลปะเป็นอันดับแรก ดังที่ สงวน รอดบุญ (2515) ได้กล่าวว่า การส่งเสริมศิลปศึกษา หรือความซาบซึ้งในศิลปะ ก็เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณค่าทางสุนทรียภาพ โดยรู้จักนำเอาความรู้ในสาขานี้ ไปประยุกต์กับ

การศึกษาวิชาอื่น การดำเนินธุรกิจการงาน เพื่อการปรับปรุงชีวิตในอนาคต ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้คุณค่าทางศิลปะ ยังมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชาติ อันเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการพัฒนาทางด้านวัตถุ

การบ่มเพาะผู้คนในสังคมให้มีรสนิยม และคุณภาพชีวิตที่ดี ควรเริ่มต้นให้ผู้คนมองเห็นคุณค่าของความงาม ซึ่งเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ โดยมนุษย์ที่เรียกว่า ศิลปะ ศิลปะเป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากการแสดงออกของอารมณ์ ปัญญา และทัศนคติ รวมทั้งทักษะ ความชำนาญ ชำนาญ ของมนุษย์ (วิรัตน์ พิชญไพบุลย์, 2532 อ้างถึงใน ปุณณรัตน์ พิชญไพบุลย์, 2547)

อาจสรุปได้ว่า การเรียนรู้ในคุณค่าทางศิลปะ มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ทั้งในอดีต และปัจจุบัน กล่าวคือ ทำให้เกิดสุนทรียภาพ ช่วยพัฒนารสนิยม เป็นการยกระดับขั้นสู่ทักษะหลายด้าน เป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และเพื่อให้ชีวิตมีความสมบูรณ์

2.2 นวัตกรรม เทคโนโลยี ในการสอนศิลปศึกษา

ปุณณรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2547) ได้กล่าวถึง นวัตกรรม ไว้ดังนี้

1. เป็นการค้นพบใหม่ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เช่น การนำคอมพิวเตอร์ช่วยสอนมาควบคุมเครื่องฉายสไลด์ชนิดถาดหมุน ทำให้วิธีทบทวนเนื้อหาภาพของผู้เรียนเปลี่ยนไป ตลอดจนทำให้ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนสูงขึ้น
2. เป็นการนำวิธีการที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาให้เหมาะสมกับปัญหาที่ประสบอยู่ หรือเป็นการนำมาปรับแก้ไขให้เหมาะสมกับปัญหาใหม่
3. เป็นวิธีที่มีอยู่แล้วแต่นำมาพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสูงยิ่งขึ้นกว่าเดิม
4. เป็นแนวคิดที่แปลกแหวกแนว นอกกรอบทฤษฎีเดิม โดยนำมาทดลอง และวิจัยแล้ว ได้ผลดี

กิดานันท์ มลิทอง (2543) ได้กล่าวถึง นวัตกรรม (Innovation) ไว้ว่า เป็นแนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัย และใช้ได้ผลดียิ่งขึ้นโดยสิ่งเหล่านี้อาจเป็นวัสดุ และอุปกรณ์ในระบบดิจิทัลที่มีขนาดเล็ก และพกพาสะดวก เช่น กล้องถ่ายภาพระบบดิจิทัล ซีดีรอม ฯลฯ นวัตกรรม อาจเป็นการติดต่อสื่อสารกันโดยเครือข่ายโยงใยทั่วโลกในลักษณะของเว็ลด์ ไซด์ เว็บบ ในระบบอินเทอร์เน็ต และเมื่อนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ก็จะช่วยให้การทำงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลา และแรงงานได้ด้วย ในปัจจุบันได้มีการนำนวัตกรรมมาใช้ในวงการศึกษาทั้ง

อย่างแพร่หลาย เช่น สื่อหลายมิติ อินเทอร์เน็ต และการสอนบนเว็บ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี ข้อจำกัดของการนำนวัตกรรมไปใช้ โดยจะต้องพิจารณาถึงความแตกต่างในด้านต่างๆ เช่น บุคลากร ทุนทรัพย์ และอาคารสถานที่ ผู้ใช้จะต้องพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ตลอดจน ความคุ้มค่าของวัสดุที่ใช้ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป นวัตกรรม มีความหมาย ครอบคลุมถึงกระบวนการ วิธีการ รูปแบบ ซึ่งหมายรวมถึงทฤษฎี แนวคิดก็ได้ แต่ต้องไม่ซ้ำกับสิ่งที่มีอยู่เดิมแล้ว หรือเป็นการแก้ปัญหากระบวนการที่มีอยู่ดั้งเดิม นวัตกรรมอาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องมองเห็นได้ แต่สามารถสร้างผลการเปลี่ยนแปลงแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอนศิลปศึกษา แตกต่างจากการศึกษาในศาสตร์สาขาอื่นๆ ที่มีองค์ประกอบด้านจิตพิสัย ในแง่จินตนาการ และสุนทรียภาพเข้าไปเกี่ยวข้อง การนำ นวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และสนุกกับการเรียน สามารถพัฒนาทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม ได้มากขึ้น และเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ในขณะที่ผู้สอนสามารถแสดงออกถึงศักยภาพทางการสอนออกมาได้อย่างสูงสุด (ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2547)

กิดานันท์ มลิทอง (2543) ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาการศึกษา การใช้อินเทอร์เน็ตเข้ามาร่วมกับกิจกรรมการเรียนการสอน จะช่วยเพิ่มพูนประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ในการเรียนการสอน คุณภาพของสื่อ และคุณสมบัติ จัดเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก สื่อ เทคโนโลยีทางการศึกษสมัยใหม่ ในคริสต์ศตวรรษ ที่ 20 ได้แก่คอมพิวเตอร์ วีดิโอดีสก์ช่วยให้มีความสะดวกในการเรียนการสอน ประสิทธิภาพของสื่อช่วยเพิ่มประสิทธิผลการเรียนรู้ ขณะเดียวกันสื่อในรูปแบบเดิม เช่น ภาพจำลองผลงานศิลปะ ภาพศิลปะ ภาพสไลด์ จึงนิยมใช้ในการเรียนการสอน และยังมีการผลิต และใช้สื่อประเภทนี้อยู่เช่นกัน ปัจจุบันคอมพิวเตอร์ จัดเป็นเทคโนโลยีอันมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) การจัดการเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ (Computer – Managed Instruction) การสอนคอมพิวเตอร์ (Computer – Based Instruction) และบทเรียนด้วยคอมพิวเตอร์ ได้พัฒนาไปเป็นสื่อขั้นสูง ที่เรียกว่า “Hypermedia” หรือ “Multi Media” ที่เสนอได้ทั้ง ข้อมูล ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และเสียง โดยใช้คอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ คอมพิวเตอร์ยังช่วยในการเตรียมสไลด์ แผ่นใส ทั้งสี และขาวดำ แทนการเขียนด้วยมือ หรือการใช้อักษรลอก (ชียยงค์ พรหมวงศ์, 2536)

เทคโนโลยีสารสนเทศ มีจุดเด่นตรงที่การแสดงผลของข้อมูลที่เป็นภาพเคลื่อนไหว และเสียง รวมทั้งสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้งานได้ การเรียนรู้ด้วยกิจกรรมที่นำเสนอความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาได้เป็นอย่างดี ส่วนจุดด้อยของการค้นคว้าหาความรู้ทางอินเทอร์เน็ต และผลที่ได้จากการสืบค้นด้วยเครื่องมือค้นหา อาจได้ข้อมูลที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ต้องการค้นหา ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองเวลา เนื่องจากข้อมูลที่ผู้ให้และผู้ให้บริการทั่วโลกทั้งระบบมีอย่างมากมาย

ปยุตต์ พิษณุไพบูลย์ (2547) ได้กล่าวถึง โปรแกรมที่ผู้สอนควรเสนอแนะให้ผู้เรียน เลือกใช้ สำหรับงานวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งสามารถจัดแบ่งได้ตามลักษณะของโปรแกรมได้ ดังนี้

1. โปรแกรมเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ เช่น Microsoft Word, Adobe Acrobat, Pladao office (ปลาดาวออฟฟิศ)
  2. โปรแกรมนำเสนอภาพประกอบคำบรรยาย เช่น Microsoft Power Point, Adobe After Effect
  3. โปรแกรมพัฒนาเว็บ เช่น Macromedia Dreamweaver, Macromedia Firework, Net Object Fusion, Microsoft FrontPage, Adobe PageMill
  4. โปรแกรมนำเสนอภาพกราฟิก เช่น Macromedia Flash
  5. โปรแกรมพัฒนา มัลติมีเดีย สร้างปฏิสัมพันธ์ เช่น Macromedia Director
  6. โปรแกรมพัฒนาคอมพิวเตอร์ช่วยสอน หรือ CAI เช่น Macromedia Authourware
- นอกจากนี้ ยังรวมถึงโปรแกรมที่สนับสนุนการทำงานอื่นๆ ได้แก่ Winzip, Adobe Photoshop รวมทั้ง ศึกษาการบันทึกข้อมูลลงในสื่อ ซีดีรอม ด้วย

การทำงานภาคินพนธ์อิเล็กทรอนิกส์ มาใช้ในการเรียนการสอนจึงเป็นทางออกทางหนึ่ง ในการแก้ปัญหาที่ผู้เรียนยังขาดนิสัยในการค้นคว้า ดังนั้น จึงกำหนดให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าบทความ ทั้ง ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ รวมทั้งยังเป็นการฝึกให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ด้วยการลงมือทำ ด้วยตนเองอีกด้วย

กิดานันท์ มลิทอง (2540) ได้กล่าวถึงจุดเด่นของเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต ที่ใช้ในการเรียน การสอน ไว้ดังนี้

1. สืบค้นสารสนเทศได้ในลักษณะสื่อหลายมิติที่เป็นทั้งตัวอักษร ภาพ และเสียง ทำให้เกิดความเพลิดเพลินมากกว่าการอ่านแต่เพียงข้อมูลตัวอักษรเพียงตัวเดียว
2. ความสามารถในการเชื่อมโยงหลายมิติ ทำให้การสืบค้นเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง ทั่วถึง

ไม่จำกัดเฉพาะแต่เพียงเอกสารในหน่วยงานที่ทำอยู่เท่านั้น แต่สามารถเชื่อมโยงไปยังเอกสารเครือข่ายงานอื่นๆ ทั่วโลกได้ด้วยความสะดวกรวดเร็ว

3. ผู้ใช้สามารถท่องไปในอินเทอร์เน็ตได้อย่างอิสระ เพื่อสามารถสืบค้นสารสนเทศในหัวข้อต่างๆ ที่สนใจทุกเรื่อง

4. ผู้ใช้ซึ่งเป็นสถาบันหรือบุคคลสามารถสร้างเว็บไซต์ของตนเอง เพื่อให้ผู้อื่นเข้ามาอ่านสารสนเทศในเว็บไซต์ได้

5. ไม่ต้องจำคำสั่งต่างๆ ในการใช้งาน เนื่องจากสามารถใช้คำสั่งจากรายการเลือกของโปรแกรมค้นผ่านได้โดยสะดวก ได้รับข้อมูลสารสนเทศด้านต่างๆ นับตั้งแต่การเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เชิงวิชาการ รูปภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว เพื่อความบันเทิง อ่านข่าว และความเคลื่อนไหวต่างๆ ทั่วโลก เป็นต้น

ถนอมพร เลหาจรัสแสง (2541) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมบนเครือข่ายคอมพิวเตอร์ช่วยเปิดโลกกว้างให้แก่ผู้เรียน กิจกรรมการเรียนการสอนบนเครือข่ายมีผลให้ผู้เรียนรับรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม และโลก

2. สามารถจัดหาซุ่มทรัพย์ ข้อมูลสารสนเทศ ในลักษณะที่สื่อประเภทอื่นๆ ไม่สามารถทำได้

3. กิจกรรมในระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต สร้างผลกระทบต่อกิจกรรม ต่อทักษะการคิด อย่างมีระบบ โดยเฉพาะทักษะการวิเคราะห์แบบสืบค้น การคิดวิเคราะห์ การวิเคราะห์ข้อมูล การแก้ปัญหา และการคิดอย่างอิสระ

4. การร่วมมือกันของผู้เรียนไม่ว่าจะในลักษณะของผู้เรียนร่วมห้อง หรือผู้เรียนต่างห้องในเครือข่ายด้วยกัน

5. เกิดการสนับสนุนกระบวนการ สหสาขาวิชาการ ผู้เรียนสามารถบูรณาการ การเรียนวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน

6. ช่วยขยายขอบเขตของห้องเรียนออกไป เพราะผู้เรียนสามารถใช้เครือข่ายในการสำรวจปัญหาต่างๆ ที่ผู้เรียนมีความสนใจอย่างอิสระ โดยใช้เครือข่ายข้อมูลในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

7. เครือข่ายอินเทอร์เน็ต อนุญาตให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงผู้เชี่ยวชาญ โดยให้คำปรึกษาได้ อินเทอร์เน็ตสามารถใช้เพื่อการติดต่อสื่อสาร อภิปราย ถกเถียง แลกเปลี่ยน และสอบถามข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น กับสิ่งที่สนใจในเรื่องเดียวกับผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ

8. ผู้เรียนทำโครงการบนเครือข่าย ผู้เรียนสามารถเข้าใจกับโปรแกรมประยุกต์ต่างๆ

เทคโนโลยี และนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการเรียนการสอน ในปัจจุบัน เช่น “E – Learning” กับ “Streaming Media”

E – Learning เป็นการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ อินทราเน็ต ตามความสนใจของผู้เรียน ผ่านชุดการเรียนที่ประกอบด้วยข้อความ รูปภาพ เสียง วิดีโอ และมัลติมีเดีย อื่นๆ ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนติดต่อกันโดยผ่านสื่อ E – Mail Web – Board หรือการ Chat E – Learning นี้ทุกคนจะทำให้ผู้เรียนทุกคน สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง แล้วเกิดผลสัมฤทธิ์ เทียบเท่าการเรียนในชั้นเรียนหรือบทเรียนที่เสมือนการสอนในชั้นเรียน โดยเฉพาะเนื้อหาของบทเรียนถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

Streaming Media เป็นเทคโนโลยีที่ดี แต่มีความซับซ้อน ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นภาพ วิดีโอ เสียง และมัลติมีเดีย อื่นๆ ในเวลาจริง การสร้างบทเรียนแบบ Streaming Media คือ การผสมผสานเสียงบรรยายเข้ากับ Slide Power Point และใช้เทคโนโลยี ที่เรียกว่า Real Media (Quick Time, Windows Media) ในการใช้ผลิตสื่อแบบ Streaming Media จะมีทั้งเสียง (Audio) แผ่นสไลด์ (Slide) วิดีโอ (Video) และภาพเคลื่อนไหว (Animation) เมื่อมีการเข้าสู่เว็บทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้เรียนสามารถรับฟังสื่อ ที่ได้จากแฟ้มสื่อต่างๆ ตามรายการ และสื่อ นั้นจะถูกดาวน์โหลดมาไว้ในเครื่องคอมพิวเตอร์ ตามชื่อของข้อมูลที่นำเสนอ และจะใช้โปรแกรม Microsoft Producer โดย Streaming Media มีใช้ทั้งบนเครื่อง Stand Alone Computer และบน Web – Based Learning (ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ม.ป.ป. อ้างถึงใน อุไร เงินอก, 2545)

พระราชวรานี : ประยุทธ์ ปยุตโต (2530 อ้างถึงใน อุ่นตา นพคุณ , 2541) ได้กล่าวว่า เทคโนโลยี คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหา เพื่อจะทำให้ชีวิตมีความสะดวกสบาย ..ต่อไปถ้ามนุษย์ไม่รู้จักใช้ ไม่รู้จักควบคุม หรือตกเป็นทาสของมันแล้ว มันก็จะยังมีอำนาจควบคุม และก่อปัญหาแก่มนุษย์มากขึ้น ดังคำกล่าวของ อัลเฟรด ไอสไตน์ ที่ว่า “วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นของขวัญที่มนุษย์ด้วยกันค่อยๆ สร้างสรรค์พัฒนาขึ้นมา เป็นของขวัญที่มีคุณค่าที่สุด หากเรานำไปใช้ในทางที่ดี แต่ถ้านำไปใช้ในทางที่ร้ายมันก็จะ เป็นโทษเช่นกัน ดังนั้น เทคโนโลยีถ้าหากจะใช้อย่างถูกต้องแล้ว ต้องอาศัยความเข้มแข็งทางจริยธรรม” (Moral Force or Moral Strenght)

บลูม (Bloom,1956) ได้จำแนกพฤติกรรม การเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะทั้ง 3 ด้าน ไว้ดังนี้

1. พุทธิพิสัย (Cognitive Domain) คือ ความรู้เกี่ยวกับศิลปะ มี 5 ด้าน ได้แก่ 1) เนื้อหาวิชา (Life) 2) องค์ประกอบศิลป์ (Composition) 3) กระบวนการทำ (Procedures) 4) ประวัติศาสตร์ศิลป์ (Art History) 5) ธรรมชาติของศิลปะ คุณค่าของศิลปะ และธรรมชาติของประสบการณ์สุนทรีย์ (Nature of Art Value of Art and Nature of Aesthetic Experience)

2. จิตพิสัย (Affective Domain) คือ ทศนคติ ที่จะนำไปสู่การสร้างงานศิลปะ และเข้าถึงงานศิลปะ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสนใจในประสบการณ์สุนทรีย์ (Interest in the Aesthetic Dimension of Experience) 2) ความมั่นใจในการทำงานศิลปะ และประเมินผลงานศิลปะ (Confidence in One's Ability to Make and Evaluation Work of Art) 3) ความเป็นผู้มีใจกว้างต่อการยอมรับความแตกต่างของรูปทรง หรือลักษณะแบบอย่างในศิลปะ (Open – Mindedness Toward the Different Forms or Styles Thai Art Might Take) 4) ความขยันเอาใจใส่ และความตั้งใจ (Willingness to Workhard and the Pressevere)

3. ทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือ ความชำนาญ ทางเทคนิค หรือความคล่องแคล่ว ในการใช้เครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะ และทักษะก็ยังเป็น ความสามารถที่จะทำให้ผู้ดูเข้าใจในความคิด และอารมณ์ที่ได้เสนอไปอีกด้วย

นอกจากนี้ บลูม (Bloom, 1961 อ้างถึงใน ทิศนา แคมมณี, 2542) ยังได้จำแนกการรู้ (Cognition) ออกเป็น 5 ชั้น ได้แก่ 1) ชั้นความรู้ 2) ชั้นเข้าใจ 3) ชั้นวิเคราะห์ 4) ชั้นสังเคราะห์ และ 5) ชั้นประเมิน

ไอส์เนอร์ (Eisner, 1972 อ้างถึงใน ชันติ เจริญอาจ, 2529) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา เป็นวิชาที่ มุ่งส่งเสริม และพัฒนาทางด้านจิตใจ ตลอดจนความคิดสร้างสรรค์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม ดังนั้น การเรียนการสอนทางศิลปะ จึงให้ดูผลจากพฤติกรรมการเรียนรู้ ทั้ง 3 ด้าน คือ

1. ความชำนาญทางเทคนิคที่ปรากฏอยู่ในผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการใช้ และควบคุม อุปกรณ์ ว่าผู้เรียนสามารถควบคุมอุปกรณ์ ได้มากน้อยแค่ไหน

2. สุนทรีย์ภาพ และลักษณะการแสดงออก ได้แก่ ความสามารถในการจัดรูปทรง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคนิค และสุนทรีย์ภาพที่ปรากฏ

3. จินตนาการ และการสร้างสรรค์ ได้แก่ การประเมินระดับของความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการที่ปรากฏ ความเฉลียวฉลาด ความแปลกใหม่ และความรู้สึกลับ

เอฟแลนด์ (Efland, 1996 อ้างถึงใน จักรภณัฐ สนิทเปรม, 2541) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา ต้องเสริมด้วยประสบการณ์ตามสภาพแวดล้อม รูปแบบทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมกับ ศิลปะ ซึ่งไม่ใช่การเน้นด้านเหตุผล และองค์ความรู้อย่างเดียว แต่ยังคงเน้นการเรียนการสอนในด้าน ความรู้คิดอีกด้วย ดังที่ โบรดี (Boudy, 1972 อ้างถึงใน วิสา อิศเวศน์, 2532) ได้กล่าวว่า ผู้สร้าง และผู้วางแผนหลักสูตรศิลปศึกษา ควรเลือกสื่อการสอนตามมาตรฐาน ทั้ง 4 ด้าน คือ 1) ด้านส่วน ประกอบของการรับรู้ 2) ด้านโครงสร้าง 3) ด้านความรู้สึกลับ และ 4) ด้านเทคนิควิธีการ ดังที่ เกรย์ (Gray, 1960) ได้กล่าวว่า การวางแผนการสอนสำหรับการสอนศิลปะ มี 2 ลักษณะ คือ 1) โดยผู้สอน

2) โดยผู้สอน และผู้เรียนร่วมกัน อันเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตัวของเขาเอง ขณะเดียวกันผู้เรียนก็มีความรับผิดชอบ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการสอนยังผลให้มีความพอใจ และความสนใจส่วนบุคคลอีกด้วย ดังที่ กรูเบอร์ (Gruber, 1994 อ้างถึงใน จักรพันธ์ สนิทเปรม, 2541) ได้เสนอวิธีการประเมินผลทางศิลปศึกษา ด้วยวิธีที่สมดุล ซึ่งมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านความรู้ คือ ความจำ การคิดวิเคราะห์ 2) ด้านเจตคติ คือ อารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อทัศนคติ และคุณค่า 3) ด้านทักษะ คือ การเตรียม และการใช้เครื่องมือ หรือวัสดุอุปกรณ์ โดยสังเกตจากกระบวนการในการปฏิบัติงาน 4) ด้านพฤติกรรม คือ การมีระเบียบวินัย การเข้าชั้นเรียน การร่วมมือกัน และความตั้งใจในการทำงาน ดังที่ มิเชล (Michael, ม.ป.ป. อ้างถึงใน จักรพันธ์ สนิทเปรม, 2541) ได้ให้ข้อคิด ที่เกี่ยวกับการสอนศิลปศึกษา ไว้ว่า ผู้สอนจะไม่ประสบผลสำเร็จในการสอนเลย หากการสอนไม่ได้มีผลไปกระตุ้นให้ผู้เรียนนำเอาประสบการณ์ทางศิลปะ และสุนทรียภาพไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ดุย (Dewey, ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง วิธีสอนศิลปะที่เป็นวิทยาศาสตร์ และใช้ในการแก้ปัญหา มี 5 ขั้นตอน คือ 1) การสังเกตสถานการณ์ 2) การค้นหาและไตร่ตรองปัญหา 3) การวิเคราะห์ และเปรียบเทียบทางเลือก 4) การแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสมมุติฐาน 5) การทดสอบความคิด และการปฏิบัติ

สงวน รอดบุญ (2525) ได้กล่าวว่า ศิลปศึกษา จะช่วยให้เรามีความเข้าใจในคุณค่าของสุนทรียภาพ และพหุปัญญาของมนุษย์แต่ละยุคสมัยที่ผ่านมา ได้รู้คุณค่าของความผูกพันระหว่างศิลปะกับชีวิต บังเกิดค่านิยมต่อศิลปวัฒนธรรมของชาติ และรู้จักนำศิลปะมาประยุกต์ให้ชีวิตมีความสุขสมบูรณ์ขึ้น ดังที่ สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536) ได้กล่าวว่า สิ่งที่ครูผู้สอนศิลปะจะต้องคำนึงถึงก็คือ เราไม่ได้มุ่งสอนผู้เรียนให้เป็นศิลปิน หากแต่เรามุ่งพัฒนาศิลปะที่มีอยู่ในตัวเขาให้พัฒนาไปจนถึงขีดสุด อย่างมีความสุขตามอัตภาพ ร่วมกับการมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ ที่พัฒนาไปตามลำดับขั้นของการพัฒนาทางศิลปะตามลำดับอายุ ขีดความสามารถ และความถนัดของแต่ละบุคคล และเหนือสิ่งอื่นใด ครูผู้สอนศิลปศึกษาไม่ควรคำนึงถึงผลสำเร็จของงาน แต่ควรคำนึงถึงกระบวนการทำงานของเขา เพราะกระบวนการทำงาน คือ หัวใจสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาความสามารถในด้านต่างๆ อย่างแท้จริง ดังที่ ทิศนา ขัมมณี (2526) ได้กล่าวว่า ครูผู้สอนศิลปศึกษา ควรรู้จักการวางแผนการสอน ปรับปรุงแผนการสอน ให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน จัดกิจกรรมให้เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น อภิปราย วิचारณ์ อย่างมีเหตุผล และประเมินผลด้วยความยุติธรรม ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า การสอนศิลปศึกษา เป็นการพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน ศิลปศึกษา ช่วยพัฒนาความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ ให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจที่งดงาม ไม่แข็งกระด้าง สงเสริม และยกระดับคุณภาพ

ของคนให้สูงขึ้น ดังที่ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนวิชาศิลปะนั้น นอกจากความพร้อมในตัวบุคคลแล้ว ยังต้องมีความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสื่อการสอนอีกด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจได้อย่างดี นอกจากนี้ ประภัสสร นิยมธรรม (2529) ยังได้กล่าวว่า การประเมินผลงานทางศิลปะ ควรเป็นเรื่องของการช่วยให้ผู้เรียนมีพัฒนาการต่อไป มากกว่าที่จะให้ผู้เรียนท้อแท้เบื่อหน่าย โดยผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจในผู้เรียน ทั้งจิตวิทยาพัฒนาการ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดังนั้น ผู้สอนจึงควรประเมินผลงานศิลปะ ในลักษณะของการให้การศึกษาด้านศิลปะมากกว่าการเป็นศิลปิน หรือช่างศิลปะ

การสอนศิลปศึกษาแบบ DBAE เป็นรูปแบบของการจัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้าง และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ในด้านการรับรู้ การมองเห็นคุณค่าของศิลปะ และ ความงาม ทำให้มีความกล้าในการแสดงออก ทั้งด้วยเหตุผล และอารมณ์ความรู้สึกจากจินตนาการ อันเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล ที่มีความคิดในเชิงวิเคราะห์ และสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ในการจัดการศึกษาสำหรับโลกในยุคปัจจุบัน (สรารัตน์ ลีไพบูลย์, 2541)

จากนักการศึกษาทั้งชาวต่างชาติ และชาวไทย อาจสรุปได้ว่า ศิลปศึกษา คือการจัดกระบวนการเรียนการสอน โดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ทั้งทางตรง และทางอ้อม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เกิดความชื่นชม และเห็นคุณค่า ซึ่ง ศิลปศึกษา ควรมีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ทั้งในส่วนของภูมิปัญญาไทย และความเป็นสากล เพื่อให้เกิดความสมดุล ทั้งในระบบ และนอกระบบ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เต็มศักยภาพ มีบุคลิกภาพที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีอุปนิสัยที่พึงประสงค์ มีสุนทรีย์ภาพ สามารถเสริมสร้าง และพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม อันจะส่งผลให้มีรสนิยม ค่านิยม และเจตคติที่ดี เกิดการค้นพบความรู้ได้ด้วยตนเอง สามารถนำเอาประสบการณ์ทางสุนทรีย์ะไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อำไพ ตีรณสาร (2536) ได้กล่าวถึง การขยายมุมมองการเรียนรู้ศิลปะ ไว้ว่า การเรียนรู้ศิลปะ จะเกี่ยวข้องกับการรับรู้ และการรับรู้ที่เป็นหลักพื้นฐาน ก็คือ การรับรู้ทางตา (การมองเห็น) ซึ่งมีความสำคัญ เพราะถ้าหากเราเคยชินกับการมองเฉพาะบางมุม บางระยะ จะทำให้เราพลาดโอกาสที่จะสัมผัสความหลากหลายของการมองเห็นอย่างน่าเสียดาย การมองอย่างมีจุดมุ่งหมาย และมองอย่างสร้างสรรค์ ก็เพื่อเป็นข้อมูลในการเรียนรู้ และเป็นทรัพยากรเบื้องต้น ไว้เพื่อคัดสรร แล้วปรับใช้ในการสร้างงานศิลปะ

กระบวนการเรียนรู้จะเริ่มต้นจากการรับรู้ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างโลกภายนอกสู่โลกภายในของมนุษย์ โดยผ่านประสาทสัมผัสต่างๆ ทั้ง ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง เมื่อเราสัมผัสสิ่งเหล่านี้ จึงจะเกิดการรับรู้ในรูปของการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส และการรู้สึกต่อพื้นผิว หากมีเพียงขั้นตอนนี้เพียงอย่างเดียวก็จะไม่เกิดการเรียนรู้ คือ ผ่านเข้ามาแล้วก็ออกไปโดยไม่ได้รับประโยชน์อันใด การรับรู้ที่จะมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ ต้องอาศัย "การคิด" ซึ่งก็คือ กระบวนการจัดการกับสิ่งที่รับรู้มาจากโลกภายนอก ก่อนที่จะยอมรับหรือละทิ้งไป โดยอาจจะเป็นการหาความหมาย หรือคำอธิบายต่อสิ่งที่ปรากฏ อันจะเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้เดิมกับสิ่งที่ปรากฏ หรือประสบการณ์ใหม่ วิธีการคิดนั้น ก็คือ การตั้งสมมติฐาน หรือความเป็นไปได้ต่างๆ จากนั้นจึงทำการทดสอบ โดยการทดสอบนี้อาจเป็นไปในลักษณะตรวจสอบ เปรียบเทียบกับสิ่งที่เรียนรู้มาก่อนแล้ว หรือด้วยการหาข้อมูลจากภายนอกเพิ่มเติม หากพบว่าสอดคล้องกันก็จะยอมรับ หากไม่สอดคล้องกันหรือยังไม่เป็นที่พึงพอใจก็จะยกเลิกสมมติฐานเดิม และหาความเป็นไปได้อื่นๆ ที่จะอธิบายสิ่งที่ปรากฏต่อไป

ผลการเรียนรู้จะถูกนำไปบรรจุในหน่วยความจำในสมอง ที่เรียกว่า เป็นคลังประสบการณ์ของแต่ละบุคคลซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมการเรียนรู้ทั้งหมด โดยคลังประสบการณ์นี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตลอดชีวิต ทั้งในส่วนเพิ่มพูนการเรียนรู้ใหม่ และปรับปรุงการเรียนรู้เดิมให้ชัดเจนและมีคุณภาพยิ่งขึ้น หากพบว่าการเรียนรู้ใหม่นั้นดีกว่าเดิม ก็จะทิ้งของเดิมและรับรองของใหม่ เข้ามาแทนที่

การมองเห็น ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เติบโตมา และโอกาสที่ได้สัมผัสกับสื่อทางตาที่แตกต่างกันออกไป เช่น การมีชีวิตอยู่ในเมืองใหญ่ จะเป็นตัวกำหนดให้เราต้องมอง และตัดสินใจในแต่ละเรื่องด้วยความรวดเร็วมากกว่าการมีโอกาสได้พัฒนาการมองเห็นได้หลากหลาย และมีคุณภาพ นอกจากนี้ ในเมืองใหญ่มักเป็นศูนย์รวมแห่งข้อมูล และความก้าวหน้า ความได้เปรียบของผู้ในเมืองใหญ่ก็คือ การมีข้อมูลทางสายตาได้อย่างหลากหลาย เพียงแต่เราจะใช้เวลาที่จะมองเห็นอย่างเพียงพอหรือไม่ ส่วนในเมืองเล็กหรือในสังคมชนบทนั้น มีการดำเนินชีวิตที่ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับเวลาอย่างเคร่งครัด จึงมีชีวิตไม่รีบเร่งเท่ากับในเมืองใหญ่ มีการพึงพาธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ดังนั้นจึงฝึกการมองเห็นรายละเอียดในธรรมชาติได้มากกว่า เช่น ชาวไร่ ชาวนา จะเห็นรายละเอียดของต้นไม้ ใบไม้ ว่ามีน้ำหล่อเลี้ยงเพียงพอหรือไม่ ขาดน้ำ กำลังเป็นโรค หรือถูกแมลงรบกวน ส่วนชาวประมง จะมีความสามารถในการแยกแยะประเภทของเมฆ ลม คลื่น เพื่อประโยชน์ในการออกเรือหรือเดินเรือ เป็นต้น

คนจำนวนไม่น้อยมีแนวโน้มที่จะเห็นสิ่งต่างๆ จากข้อมูลคุณลักษณะที่เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ โดยแทบไม่คำนึงต่อการเห็น จากการสังเกตต่อสิ่งที่ปรากฏต่อสายตาจริงๆ เพราะความเป็นจริงทางกายภาพ (Physical Reality) อาจไม่เหมือนกับความเป็นจริง ที่เห็นทางสายตาจริงๆ (Visual Reality) นอกจากนี้ ความขัดแย้งต่อการมองเห็นที่แท้จริง ยังอาจเกิดจากสิ่งที่เรารับรู้ในเชิงความเชื่อ ทศนคติ

หรือความลำเอียง เช่น ถ้าเรามีความเชื่อว่า ความมืด เป็นสิ่งที่ลึกลับหรือน่ากลัว ก็อาจทำให้เราปฏิเสธที่จะมองสิ่งที่อยู่ในความมืด ซึ่งจริงๆ แล้วอาจมีความงาม มีคุณค่า มีความน่าสนใจ แฝงอยู่ในนั้นก็ได้ หรือถ้าเราเชื่อว่า ภาพเปลือย (Nude) เป็นอนาจาร และหลีกเลี่ยงการดูภาพในลักษณะนี้ เราก็อาจพลาดโอกาสในการรับรู้ความงามทางศิลปะของมนุษย์

นอกจากนี้ อำไพ ตีรณสาร ยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า การเห็นภาพสิ่งหนึ่งๆ จากลักษณะหรือมุมมองเดียวกันอย่างซ้ำซาก จะทำให้เกิดภาพในใจของสิ่งนั้น อันเนื่องมาจากความเคยชิน และในบางครั้งสิ่งที่เราดูนั้น จำเป็นต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับ ความเป็นมา หรือข้อมูลประกอบการดู จึงจะสามารถเห็นสาระที่ลึกซึ้ง เช่น เมื่อเราดูภาพ “นามธรรม” หรือภาพในลัทธิ “คิวบิสม์” ก็จำเป็นต้องรู้ว่าเป็นรูปแบบการสร้างงานที่มีการคลี่คลาย หรือดัดแปลงที่ต่างออกไปจากการสร้างภาพแบบ “เหมือนจริง” จึงจะสามารถรับรู้ตามแนวทางนั้นได้ มิฉะนั้นแล้ว เราก็จะเห็นแต่เพียงสีสัน รูปร่าง และรูปทรงที่แปลกพิศดาร แต่ไม่อาจจะมีความซาบซึ้งในงานนั้นได้

การขาดสภาวะที่เอื้อต่อการมองเห็น ทั้งเชิงกายภาพ และเชิงจิตวิทยา เป็นองค์ประกอบที่อาจส่งเสริมหรือลดทอนคุณภาพของการมองเห็น “สภาวะทางกายภาพ” หมายถึง ความสมบูรณ์ของสิ่งที่เห็น มุมมอง ความสว่างของแสง ระยะความห่าง อุณหภูมิ ระยะเวลา และสถานที่ การมองเห็นจะมีคุณภาพไม่ดี ถ้าองค์ประกอบเหล่านี้ไม่เหมาะสม คือ แสงไม่พอหรือจ้าเกินไป อากาศร้อนอบอ้าว ระยะเวลาสั้นเกินไป หรือสถานที่แออัดคับแคบ นอกจากนี้ สิ่งที่ทำให้คุณภาพของการเห็นแตกต่างกันออกไป ได้แก่ การเห็นภาพ หรือหุ่นจำลองกับการได้เห็นของจริง การได้เห็นแต่เพียงภาพ ย่อมแตกต่างจากการได้เห็น ด้วยการไปยืนดู และเดินในบริเวณสถานที่จริง เช่นตามโบราณสถาน เป็นต้น ส่วน “สภาวะทางจิต” หมายถึง สภาวะที่ทำให้เกิดความรู้สึกใด ความรู้สึกหนึ่งใจ เช่น ความคุ้นเคยต่อสถานที่ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ในพิพิธภัณฑ์ที่ใหญ่โตมโหฬาร ซึ่งมีทั้งโบราณวัตถุ ผลงานศิลปะ พนักงานรักษาความปลอดภัย ที่คอยดูแลความเรียบร้อยอย่างใกล้ชิด ในสถานการณ์เช่นนี้ ถ้าเราไม่คุ้นเคยก็อาจทำให้รู้สึกหวาดกลัว ซึ่งผลก็คือ การดูการชมผลงานศิลปะจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

อำไพ ตีรณสาร (2543) ได้กล่าวถึง การศึกษาแบบผสมผสาน (Interdisciplinary Studies) ไว้ดังนี้ ในการจัดการเรียนการสอน จะต้องคำนึงถึงการผสมผสานกันของศาสตร์ต่างๆ อย่างแท้จริง แทนที่จะเป็นเพียงการปะติดปะต่อที่ละเรื่องเข้าด้วยกัน โดยไม่มีความสัมพันธ์กันโดยตรง และในการสอนแบบใช้ผู้สอนเป็นทีม นั้น จะต้องร่วมมือกันหาข้อตกลงให้ถึงแก่น ที่ผสมผสานแต่ละศาสตร์เข้าด้วยกัน ซึ่งจะไม่ใช่เป็นเพียงการผลัดเปลี่ยนกันสอนทีละช่วง ดังนั้น ในบางครั้งการมีผู้สอนเพียงคนเดียว อาจสามารถผสมผสานกันได้ดีกว่าการมีผู้สอนหลายคนเสียอีก โดยอาจเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญมาเสริมความรู้ในบางเรื่องก็พอ นอกจากนี้ ยังจะต้องคำนึงถึงการสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ

ผู้เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การสื่อสารกับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องชี้แจงโครงการสอนให้ผู้เรียนได้รับรู้อย่างแจ่มชัด ปลูกฝังการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เรียน เน้นความเป็นตัวของตัวเอง โดยให้คำนึงถึงเอกลักษณ์ของแต่ละคน แล้วยังต้องส่งเสริมความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างมีหลักการ

2. การสื่อสารในกลุ่มผู้สอน (ผู้ร่วมงาน) โดยจะต้องมีการประชุม วางแผนร่วมกัน จัดสรรเวลา และเตรียมความพร้อมในด้านอุปกรณ์ และสถานที่ ตลอดจนการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

แนวการสอนแบบผสมผสานนี้ มีความเหมาะสมกับลักษณะวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะ ซึ่งโยงไปสู่ทุกแง่มุมของชีวิต และการเรียนรู้อันเกี่ยวข้องกับบุคคลโดยภาพรวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

นอกจากนี้ อำไพ ตีรณสาร ยังได้กล่าวถึง แนวทางการสอนศิลปะปฏิบัติ ไว้ดังนี้

1. แนวการสอนแบบเน้นประสบการณ์ (Art Approached Experimentally) โดยการทดลอง การลงมือปฏิบัติจริง และกระบวนการคิดแก้ปัญหา ซึ่งจะเป็นการพัฒนาทักษะ และความเข้าใจได้ เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะสิ่งที่แปลกไปจากปกติธรรมดา จะนำไปสู่ผลที่แปลกใหม่ไม่มีขีดจำกัด ผู้เรียนทำงานด้วยความเป็นอิสระ ปราศจากความวิตกกังวล สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่

2. แนวการสอนแบบมีศิลปินเป็นแบบอย่าง (The Artist as Model) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และสัมผัส กระบวนการทำงานศิลปะจากศิลปิน ทั้งลักษณะการทำงาน และบุคลิกลักษณะส่วนตัว

3. แนวการสอนแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Approaches) มี 2 แบบ คือ

3.1 แบบเปิดเสรี (Open Classroom) เป็นการให้อิสระแก่ผู้เรียนอย่างอิสระเต็มที่ ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เรียนเป็นผู้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ เป็นผู้วางแผน และดำเนินการเรียนด้วยตัวเอง ผู้สอนจะป้อนคำถามที่ท้าทาย กระตุ้นความคิดให้ผู้เรียนสามารถสรุปความสนใจ และความต้องการของตนเองได้อย่างชัดเจน หรือผู้สอนอาจปล่อยให้ผู้เรียนคิดและลงมือปฏิบัติงานตามลำพังหากผู้เรียนต้องการ และผู้สอนมีส่วนช่วยแนะนำ หรือให้ข้อเสนอแนะแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

3.2 แบบแนวลึก (Indepth Approach) ให้ความสำคัญต่อศักยภาพทางศิลปะของผู้เรียน แต่ละบุคคล โดยผู้สอนจะมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเสนอขั้นตอน การแนะนำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการ วิเคราะห์ และประเมินผลการทำงานในแต่ละขั้นตอน

ข้อควรคำนึง ในการจัดการสอน แบบเปิดเสรี มีดังนี้

1. อาจมีความหลากหลายสูง ยากต่อการควบคุมดูแล และสิ่งที่ตามมาก็คือ การหย่อนในระเบียบวินัย การใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งอาจทำให้ผู้บริหารไม่พอใจ หรือไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร

2. การเรียนรู้ที่พึงประสงค์ อาจถูกมองข้ามหรือถูกทอดทิ้ง เช่น ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางศิลปะ การสัมผัส และมีประสบการณ์ตรงต่อการทำงานศิลปะในรูปแบบหลากหลาย ทั้งนี้ เพราะการให้อิสระแก่ผู้เรียน อาจทำให้ผู้เรียนเลือกซ้ำๆ และทำงานเฉพาะในสิ่งที่ตนเองชอบ

3. โอกาสที่ผู้สอนจะช่วยเสริมสร้างความสามารถ ทั้งทางด้านการรับรู้ และการปฏิบัติ นั้น จะมีจำกัด มิฉะนั้นอาจกลายเป็นว่า ผู้สอนเข้าไปก้าวก่ายความคิด และการทำงานของผู้เรียน

พาเตอรากิส แอนเจลา จี. (Paterakis Angela G., 1977 อ้างถึงใน อัมไพ ตีรณสาร, 2543) ได้กล่าวถึง แนวทางการสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ ไว้ดังนี้

1. แนวการสอนตามยุคสมัยทางศิลปะ (Chronological Survey) เป็นที่นิยมใช้กันมากในปัจจุบัน ซึ่งเหมาะสำหรับการให้ความรู้ในแนวกว้าง เพราะช่วงเวลาในแต่ละภาคการศึกษานั้น ส่วนใหญ่จะไม่เพียงพอในการเจาะลึกถึงสาระต่างๆ ในแต่ละสมัยอย่างละเอียดได้

2. แนวการสอนตามประเด็น (The Thematic Approach) จะสร้างความสนใจ และให้ความเป็นอิสระแก่ผู้สอน อันเป็นการสอนในแนวลึก ที่สามารถเน้นเฉพาะจุดได้มากขึ้น คือ ผู้สอนสามารถคัดสรร แก่มุม หรือประเด็นเฉพาะมาเป็นแกนตามที่เห็นว่าเหมาะสม เช่น เน้นหลักการทางศิลปะ เน้นสภาพความเป็นอยู่ในสังคม หรือเน้นศิลปะกับศาสนา ฯลฯ ซึ่งเมื่อคัดสรรประเด็นได้แล้ว จึงจัดเนื้อหาสาระตามแกนหรือโครงสร้างนั้น เช่น เรื่องศิลปะกับศาสนา ผู้สอนก็จะกล่าวถึงบทบาท และอิทธิพลของศาสนา ที่มีต่อรูปแบบของงานศิลปะ ความคิดของศิลปิน โดยจัดเตรียมเนื้อหาเพื่อมาอธิบาย และเปรียบเทียบ เป็นต้น

หากนำการสอนนี้มาใช้เพื่อสอดแทรก หรือสลับกับการสอนตามยุคสมัย ก็จะทำให้บทเรียนมีความน่าสนใจ และไม่จำเจ

3. แนวการสอนตามความสนใจ (Spontaneous Approach) เป็นความร่วมมือกันระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยผู้สอนจะนำอภิปรายแล้วให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นถึงเรื่องที่ผู้เรียนสนใจ จากนั้นจึงหาข้อสรุป และผู้สอนจะต้องสนองตอบต่อข้อสรุปนั้นๆ โดยนำไปเป็นแนวทางในการจัดบทเรียน

การนำการสอนแนวนี้ไปใช้ จะขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของหลักสูตร ดังนั้น จึงเหมาะสมกับรายวิชาที่มีความยืดหยุ่นสูง ซึ่งให้อิสระในการกำหนดบทเรียน แต่อาจไม่เหมาะสมกับรายวิชาที่มีขอบเขตเนื้อหาตายตัว เช่น ในรายวิชาการระดับพื้นฐาน เป็นต้น

ข้อควรคำนึง ก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีพื้นฐานความรู้เพียงพอ มิฉะนั้นอาจทำให้ยากต่อการเข้าใจ นอกจากนี้ ขนาดของชั้นเรียนก็มีความสำคัญ เช่น ผู้เรียนมีมากกว่า 100 คนขึ้นไป ความสนใจก็อาจมีความหลากหลายสูง ทำให้ยากต่อการหาข้อสรุป ผลที่ตามมาก็คือ ไม่สามารถสนองความสนใจของผู้เรียนส่วนใหญ่ และยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมได้

4. แนวการสอนรายบุคคล (The Independent Approach) สามารถเสนอความสนใจของแต่ละบุคคลได้อย่างแท้จริง ซึ่งคล้ายกับการสอนวิชาศิลปะปฏิบัติ ที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาเรื่องที่ตนสนใจได้โดยอิสระ

ในการดำเนินการสอนนั้น ผู้สอน จะให้ผู้เรียนกำหนดเรื่อง เป้าหมาย ขั้นตอน และวิธีการศึกษาขึ้นเอง ซึ่งอาจทำขึ้นมาในรูปของโครงการ ผู้สอนจะช่วยปรับโครงการให้กระชับ และมีความเป็นไปได้ในการศึกษา แนะนำแหล่ง และวิธีการค้นคว้า ตลอดจน ทำความตกลงกับผู้เรียนในการประเมินผล (จากโครงการที่ผู้เรียนได้เสนอไว้)

นอกจากศักยภาพของผู้สอน ระดับความยืดหยุ่นของหลักสูตรแล้ว ความพร้อมของผู้เรียน และขนาดของชั้นเรียนก็เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ นอกจากนี้ยังครอบคลุมไปถึงความคุ้นเคยต่อวิธีการศึกษา ที่ต้องช่วยตนเอง และทำงานอย่างเป็นระบบ

ในการสอนศิลปนิยม (Teaching Art Appreciation) นั้น โดยธรรมชาติของวิชานี้ มีลักษณะร่วมกับการสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ การสอนประวัติศาสตร์ศิลป์ จะเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) อันได้แก่ การจำความรู้ ทางปัญญา ส่วนการสอนศิลปนิยม จะเน้นด้านจิตพิสัย (Affective Domain) อันได้แก่ การสร้างความตระหนัก ซาบซึ้งถึงคุณค่า และความสำคัญของงานศิลปะ ซึ่ง มิเชล (Michael, 1983 อ้างถึงใน อ่ำไพ ตีรณสาร, 2543) ได้เสนอแนะแนวทาง ในการสอนศิลปนิยม ไว้ดังนี้

1. การสอนที่เน้นความชื่นชม (Hedonistic Approach) คือ การให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอย่างอิสระ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ จึงเหมาะสำหรับการสอนกับผู้เรียนกลุ่มเล็ก (ย่อย) หากใช้สอนกับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ อาจเกิดความยากลำบากต่อการสัมผัสความรู้สึกของผู้เรียนอย่างทั่วถึง รวมทั้งในการควบคุมปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น พื้นความรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เวลา และสถานที่

ข้อควรคำนึง ในการสอนแนวนี้ก็คือ ผู้สอนต้องค้นหา และพัฒนาเทคนิคการสอน ที่สามารถเร้าความสนใจ หรือชี้้นำให้ผู้เรียนได้สัมผัสความรู้สึกของตนอย่างแท้จริง เพราะถ้าหากผู้เรียนแสรังทำ หรือทำตามเพื่อนแล้วก็จะไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร

2. การสอนที่เน้นสภาพการณ์ (Contextualistic Approach) คือ ผู้สอนจะต้องเรียนรู้คุณสมบัติของการจัดสิ่งแวดล้อมต่างๆ โดยจะต้องสามารถจัดสรร และควบคุม ได้แก่ สถานที่เรียน แสง เสียง อุณหภูมิ สื่อประกอบการสอนต่างๆ ลีลาการสอน และรูปแบบการนำเสนอ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งถ้าหากสามารถจัดได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกตื่นเต้น ฉุนเฉียว เคลิบเคลิ้ม หรือตกอยู่ในภวังค์ ฯลฯ

ข้อควรคำนึง ในการสอนแนวนี้ คือ ผู้สอน ต้องมีการวางแผนระยะยาวเป็นอย่างดี เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของบทเรียน ซึ่งอาจเป็นการบูรณาการตามที่เห็นสมควร เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาในรายวิชา

3. การสอนที่เน้นโครงสร้างภายในงาน (Organistic Approach) เช่น การจัดวางองค์ประกอบส่วนย่อยต่างๆ ให้มีความประสานกลมกลืนกันอย่างสมบูรณ์ ซึ่งอาจนำไปสู่การขยายความรู้สึกต่างๆ เฉพาะในแต่ละบุคคลได้

4. การสอนที่เน้นความนิยม (Normistic Approach) โดยได้แนวคิดมาจากลัทธิอุดมคติ (Idealism) ที่สังคมนิยมรับ และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ดังนั้น เนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอ จะมาจากแบบแผน และขั้นตอนที่กำหนดไว้แล้วอย่างชัดเจน

5. การสอนแบบผสมผสาน (Interdisciplinary Approach) เป็นการเกี่ยวข้องกับบุคคล โดยภาพรวม ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย กล่าวคือ จะช่วยหล่อหลอมสติปัญญา อารมณ์ และความรู้สึก

เอฟแลนด์ (Efland, ม.ป.ป. อ้างถึงใน อ่ำไพ ตีรณสาร, 2543) ได้เสนอ ทฤษฎีการสอนศิลปะศึกษา โดยวิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ เป็นหลักในการเปรียบเทียบระหว่างทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ กับทฤษฎีทางจิตวิทยา ไว้ดังนี้

องค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ (The Elements in the total Situation of a Work of Art) ได้แก่ 1) ผลงานศิลปะ (The Work of Art itself) 2) ศิลปิน (The Artist) 3) ผู้ชมงานศิลปะ (The Audience) และ 4) ความเป็นสากลในงานศิลปะ (The Universe)

การเน้นในแต่ละองค์ประกอบ อาจขึ้นอยู่กับจุดยืนของกลุ่มบุคคล ในการให้ความสำคัญตามความถนัด หรือตามบทบาทหน้าที่ เช่น นักวิจารณ์ศิลปะจะมุ่งการวิเคราะห์ และการประเมินคุณค่า ในขณะที่ครูศิลปะก็จะให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบอื่นๆ ที่ต่างกันไป

ทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ มีแนวคิด ดังนี้

1. ทฤษฎีมิเมติก (Mimetic Theories) ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ พิจารณาคุณค่าของงานศิลปะจากความใกล้เคียง หรือความเหมือนจริงตามธรรมชาติ

2. ทฤษฎีเพอริเมติก (Plagmatic Theories) ให้ความสำคัญกับผู้ชม พิจารณาคุณค่าของงานศิลปะ จากความสามารถสร้างความรู้สึก ความพึงพอใจ หรือการให้สาระแก่ผู้ชม

3. ทฤษฎีเอ็กซ์เพรสซิฟ (Expressive Theories) ให้ความสำคัญกับศิลปินผู้สร้างงานศิลปะ พิจารณาคุณค่าของงานศิลปะ จากการแสดงออกตามอารมณ์ และความรู้สึกของศิลปิน

4. ทฤษฎีอ็อบเจกทีฟ (Objective Theories) ให้ความสำคัญกับผลงานศิลปะ ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงจากภายนอก พิจารณาคุณค่าโดยอาศัย

หลักการ และกฎเกณฑ์ทางศิลปะที่ปรากฏในผลงานศิลปะ

ทฤษฎีทางจิตวิทยา เพื่อโยงเข้าสู่แนวทาง ในการจัดการเรียนการสอนศิลปะ มีดังนี้

1. พฤติกรรมนิยม (Psychological Behaviorism) คือ เน้นการลอกเลียนแบบ อันสอดคล้อง กับ ทฤษฎี "มิเมติก" เช่น ทักษะที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม จริยธรรมของเด็กก็เกิดจากการเลียนแบบ จากรูปแบบที่เป็นที่ยอมรับของพ่อ แม่ และสังคมของตนโดยภาพรวม การเรียนรู้ทางศิลปะ ก็เป็นการเลียนแบบการวาดของครู หรือสิ่งต่างๆในธรรมชาติ ตามที่ปรากฏต่อสายตา

2. ปัญญานิยม (Cognitive Psychology) คือ เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม โดยการแยกแยะสัญลักษณ์ต่างๆ ที่รับรู้เข้ามา แล้วเลือกใช้เฉพาะที่เหมาะสมในสถานการณ์หนึ่งๆ การเรียนรู้ทางศิลปะที่ดีนั้น จะเกิดขึ้นจากการตั้งสมมติฐาน เช่น เมื่อวาดรูปหนึ่งๆแล้ว จะทำให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่ตนตั้งใจจะวาดหรือไม่ ถ้าเมื่อวาดไปแล้วคนอื่นเข้าใจ ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าสัญลักษณ์นั้น คือ สิ่งแทนที่ตนตั้งใจวาด แต่ถ้าผู้อื่นไม่เข้าใจก็ยกเลิกสมมติฐานเดิมแล้วลองตั้งสมมติฐานใหม่ เพื่อยืนยันสัญลักษณ์ที่เป็นที่เข้าใจของผู้อื่นต่อไป โดยสามารถนำมาเทียบเคียงได้กับทฤษฎี "แฟริคเมติก"

3. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Psychology) มีความเชื่อว่า พฤติกรรมทั้งหลายเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงออก ซึ่งถูกกระตุ้นจากความต้องการภายในของบุคคล โดยสามารถพิจารณา ร่วมกับทฤษฎี "เอิกซเพรสส์ฟ" เช่น ศิลปินจะถ่ายทอดความต้องการจากจิตใต้สำนึกของตนออกมาในงานศิลปะ ส่วนเด็กอาจจะถ่ายทอดสิ่งที่ไม่สามารถมีหรือทำได้ เช่น ในอวกาศ การผจญภัยที่เสี่ยงอันตราย เป็นต้น

4. ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Psychology) มีความเชื่อว่า ศิลปะเป็นสิ่งที่มองเห็นโดยภาพรวม มากกว่าการรวมกันของส่วนประกอบย่อยต่างๆ หรืออาจกล่าวได้ว่าผลงานศิลปะมีความเป็นเอกภาพ ไม่สามารถนำมาแยกย่อยเป็นองค์ประกอบเล็กๆได้ การรับรู้เกิดขึ้นจากสภาวะการรับรู้ (Perception Field) โดยสามารถนำมาเทียบได้กับทฤษฎี "อ็อฟเจคทีฟ"

บุญรัตน์ พิชญไพบุลย์ (2536) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการเรียนรู้ทางจิตวิทยา ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีไดเร็ก รีจิสเตรชัน (Direct Registration) โดย เจมส์ ไอ. กิบสัน (James I. Gibson) เชื่อว่า การรับรู้ทางทัศน์ (การเห็น) เป็นสิ่งปกติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ได้เสมอ เนื่องจากวัตถุต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรานั้นล้วนเป็นข้อมูลข่าวสารที่นำไปสู่การคิด และการกระทำต่อไปได้ทั้งสิ้น การที่แสงเดินทางจากวัตถุเข้าสู่เรตินา ทำให้เราได้รับรู้ถึงสาระ และรายละเอียดของวัตถุนั้น นอกจากนี้ การเดินทางของแสงยังมีระยะเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น การมองเห็นวัตถุจริง จึงแตกต่างจากภาพจิตรกรรม ด้วยเหตุนี้ จิตรกรจึงได้พยายามศึกษาถึงหลักของแสง และเงาที่ปรากฏในธรรมชาติแล้ว นำมาถ่ายทอดให้เกิดความเหมือนจริง ก็จะทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้ภาพจิตรกรรมได้อย่างรวดเร็ว โดย

ไม่ต้องใช้จินตนาการในการดู หรือการตีความอะไรอีก เนื่องจากข้อมูลจากภาพจิตรกรรมมีความสมบูรณ์อยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้ว

2. ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist) โดย เฮร์แมน แวน เฮล์มโฮลทซ์ (Hermann Van Helmholtz) เชื่อว่า ภาพที่ปรากฏอยู่รอบตัวเราเมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุที่เป็นจริง ล้วนแต่เป็นสิ่งที่บิดเบือนไปจากความจริงทั้งสิ้น เพราะเป็นภาพลวงตา แต่การที่เราสามารถเข้าถึงความงาม และเนื้อหาของภาพได้นั้น ก็เพราะเราสามารถคาดเดา โดยเชื่อมโยงกับความรู้ และประสบการณ์

3. ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt) โดย เคอร์ท ค็อฟกา, โวล์ฟแกง โคห์เลอร์ และ แม็ค เอิร์ทไทเมอร์ (Kurt Koffka, Wolfgang Kohler and Max Ertheimer) เชื่อว่า การรับรู้ของคนเรา จะมองเห็นเค้าโครงหลักเสียก่อน แล้วจึงมองเห็นในรายละเอียด (เห็นส่วนรวมก่อนเห็นส่วนย่อย) โดยเป็นองค์ประกอบของความเรียบง่าย และมีรายละเอียดน้อย (Simplicity Principle)

มนุษย์สามารถรับรู้ได้แตกต่างกัน ผู้ที่มีประสบการณ์ทางศิลปะย่อมเกิดความซาบซึ้งในผลงานศิลปะได้มากกว่าผู้ที่ไม่สนใจ ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎี คอนสตรัคติวิสต์ ส่วนการสื่อสารกับมวลชน โดยภาพสัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายการค้า ก็เป็นการนำเอาทฤษฎี เกสตัลท์ มาใช้อธิบาย เพราะจะรับรู้และจดจำภาพที่มีความเรียบง่าย ปราศจากรายละเอียดได้รวดเร็ว ส่วนผู้ชมงานศิลปะหรือจิตรกร ที่สามารถมองเห็นสิ่งรอบตัวได้นั้นก็เป็นผลมาจากแสงสว่าง ที่สะท้อนจากวัตถุมาสู่ตากรับภาพภายในลูกนัยน์ตา และระบบประสาท ดังนั้น จิตรกรจึงพยายามศึกษาหลักแห่งแสง และสีที่ปรากฏในธรรมชาติ แล้วนำมาถ่ายทอดให้เกิดความเหมือนจริง ทำให้ผู้ชมสามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ก็เป็นการนำเอาทฤษฎี ไดเร็ค รีจิสเตรชั่น มาใช้ในการอธิบาย

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2533) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะว่า เป็นกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ของการตื่นตัวทางการสัมผัส และการสร้างความปรารถนาทางจิตใจ ซึ่งปลูกเร้าให้เกิดขึ้นภายในตัวผู้ดู โดยส่วนประกอบต่าง ๆ ที่รวมตัวกันอยู่เป็นรูปทรงที่มองเห็น ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว สี ฯลฯ ไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการร่วมรู้สึก (The Theory of Empathy) หมายถึง การรู้สึกเข้าถึง (Feeling into) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การชมผลงานศิลปะ ก็คือ การปรับตัว และการเลียนแบบนั่นเอง ซึ่งสามารถใช้ได้กับผลงานศิลปะทุกประเภท ทั้งที่เหมือนจริงและนามธรรม ไม่ว่าจะเป็น ทัศนศิลป์ ดนตรี ศิลปะการแสดง และวรรณกรรม โดยมีสาระสำคัญที่พอจะสรุปได้ ดังนี้

1.1 เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับคนที่กำลังรับรู้ผลงานศิลปะ หรือรูปทรงที่มองเห็น

1.2 เป็นการรวบรวม ความรู้สึกที่ศิลปินแสดงออกมาไว้ในตัวของเรา หรือเป็นการเลียนแบบความรู้สึกของศิลปินที่แสดงออกมานั่นเอง โดยอาจจะไม่ตรงกับความรู้สึกของศิลปินที่แสดงออกมา ก็ได้

1.3 เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้สึก ซึ่งกัน และกันของมนุษย์ โดยมีผลงานศิลปะเป็นสื่อกลาง เกิดขึ้นกับมนุษย์

1.4 การร่วมรู้สึก จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีอาการบางอย่างเกิดขึ้นกับมนุษย์ โดยจะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เช่น การเคลื่อนไหวร่างกาย และความรู้สึกหวั่นไหวในความงาม

1.5 เป็นการเลียนแบบอารมณ์ความรู้สึกของผลงานศิลปะ ที่เกิดขึ้นอยู่ภายในตัวของผู้รู้สึก ที่เรียกว่า การเลียนแบบที่เกิดขึ้นภายใน

1.6 การร่วมรู้สึกไม่ใช่ความสุขทางกาย แต่เป็นความรู้สึกที่เป็นศิลปะ เกิดขึ้นเมื่อมีการรับรู้ ผลงานศิลปะทุกประเภท

2. ทฤษฎีจิตลุ่มลึก (The Theory of Psychic Distance) หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ของผู้รับรู้ ที่มีต่อผลงานศิลปะ ทฤษฎีนี้เชื่อว่า ระหว่างที่เราชมผลงานศิลปะ ผลงานกับผู้รับรู้จะแยกออกจากกันเชิงกายภาพ แต่ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับรู้กับผลงานศิลปะ ยังคงมีอยู่ในระดับหนึ่ง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1 เป็นความพึงพอใจที่เป็นสุนทรียภาพ ไม่ใช่ความพึงพอใจทางกายภาพ

2.2 เป็นความตระหนักรู้ อันเป็นผลให้ความเป็นจริงของชีวิต แยกตัวออกจากความเป็นจริงที่รู้สึก ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่ผู้ชมกำลังมีประสบการณ์กับผลงานศิลปะ

2.3 เป็นสภาวะของจิตที่เกิดขึ้น จากการเอาตัวเราเข้าไปร่วมกับผลงานศิลปะ แล้วพยายามเชื่อมั่นเป็นความจริงในความรู้สึก ทั้งๆ ที่ รู้ว่ามันไม่ใช่ความจริงที่มีอยู่ในชีวิตประจำวัน

3. ทฤษฎีหลอมรวม (The Theory of Fusion and Funding) เชื่อว่า การรับรู้ คือการรวมตัวกันของการรับรู้อันหลากหลาย ที่กระจัดกระจายอยู่ในผลงานศิลปะขึ้นเดียวกัน และเป็นการรับรู้เชิงสุนทรียภาพ ไม่ใช่การรับรู้ทางเหตุผล หรือเรื่องราว โดยอาจสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

3.1 การหลอมรวม ก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีเอกภาพได้อย่างไร

3.2 การที่แต่ละคนเข้าใจผลงานขึ้นเดียวกันได้ต่างกัน อาจเป็นเพราะไม่ได้คำนึงถึง (ไม่สนใจ) ในเอกภาพทางเทคนิควิธี และเอกภาพทางการออกแบบ ที่มีอยู่ในผลงานศิลปะก็ได้

4. ทฤษฎีการรับรู้ทางศิลปะของ โวล์ฟลิน (The Theory of Artistic Perception of Wolfflin) โดยมีการพัฒนา ทางกรรับรู้ ดังนี้

4.1 จากเส้นนอกสู่พื้นภาพ (From the Linear to the Painterly mode) การรับรู้เส้นรอบนอก หมายถึง การที่ผู้มองพุ่งความสนใจ ไปที่เส้นรอบๆวัตถุ (Contoured and outline) เป็นการสัมผัสเชิงกายภาพ โดยไม่เกี่ยวข้องกับพื้นผิวของวัตถุ หรือเป็นการมองดูเส้นขอบของวัตถุเป็นหลัก ถึงแม้จะมีเรื่องของ สี แสง และเงา เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็ตาม นอกจากนี้ การรับรู้พื้นภาพ ยังเป็นการรับรู้ ที่มุ่งให้ความสำคัญกับมวล และปริมาตรของสิ่งต่างๆ เพราะเส้นรอบนอกถูกลดความสำคัญ

ลงไป วัตถุที่รับรู้จึงเกิดการผสมผสานตัวของมันเอง การรับรู้แบบนี้ เป็นการมองสิ่งต่างๆ ให้สัมพันธ์กันแทนที่จะรับรู้สิ่งต่างๆ แยกออกจากกันโดดๆ

4.2 จากระนาบสู่ความลึกตื้น (From Plane to Recession) ความลึกตื้นจะทำให้เกิดการเคลื่อนไหว เข้า-ออก และเกิดขึ้นได้ทั้งแนวตั้ง และแนวนอน

4.3 จากรูปทรงปิดสู่รูปทรงเปิด (From Close to Open Form) รูปทรงปิดสายตาจะต้องเพ่งอยู่ที่กรอบของรูปทรงที่ออกแบบไว้ โดยไม่มีอิสระในการมอง ซึ่งต่างกับรูปทรงเปิดจะสามารถกวาดสายตามองได้อย่างอิสระ รูปทรงแบบนี้จะให้การเคลื่อนไหวมาก

4.4 จากพหุภาพสู่เอกภาพ (From Multiplicity to Unity) พหุภาพ คือ การแก้ปัญหาด้วยการเพิ่ม-ลด ส่วนประกอบต่างๆ ได้แก่ การเน้น การย้ำ หรือการสร้างจุดสนใจ, เอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความกลมกลืนกันของส่วนประกอบต่างๆ

4.5 จากความชัดเจนทั้งภาพสู่ความชัดเจนสัมพัทธ์ (From Absolute to Relative Clarity) ความชัดเจนทั้งภาพ คือ การมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างในภาพนั้นได้อย่างชัดเจน ส่วนความชัดเจนสัมพัทธ์ คือ การที่ภาพนั้นแสดงตัวออกมาอย่างเป็นนัยๆ ไม่ชัดเจน ดูแล้วลึกลับมากกว่าที่จะเปิดเผยรูปแบบออกมา ซึ่งผู้ดูจะมีส่วนร่วมกับการรับรู้ประเภทนี้มาก

การรับรู้ทางศิลปะ มีเนื้อหาที่มุ่งเน้น การรับรู้ทาง "สุนทรียภาพ" ที่น่าสังเกต ก็คือ ทุกทฤษฎีต่างก็ให้ความสำคัญกับ "จิตใจ" โดยถือเป็นตัวหลักในการจับความรู้สึกทางสุนทรียภาพ และยังมีทฤษฎีที่เห็นสอดคล้องในเรื่องของ "ภาพรวม" ซึ่งอาจจะเป็นส่วนใหญ่ไปสู่ส่วนย่อย หรือจากส่วนย่อยไปสู่ส่วนใหญ่ก็ได้ โดยขึ้นอยู่กับความเป็นธรรมชาติของผลงานที่รับรู้เป็นสำคัญ

การ์ตเนอร์ (Gardner, 1997 อ้างถึงใน สันติ คุณประเสริฐ, 2543) ได้กล่าวถึง การจัด การเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยใช้หลักการสำคัญที่เกี่ยวกับสาระความรู้ทั้ง 3 แกน ในรูปของ อาร์ต โพรเพล (Art Propel) ที่เรียกว่า "P-P-R" ไว้ดังนี้

1. ตัวผลงาน (Production) เกี่ยวกับทักษะ (Skill) เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ทางความคิด จินตนาการ อารมณ์ ทัศนคติ และวิธีทำงานของผู้เรียน

2. การรับรู้ (Perception) เกี่ยวกับความรู้สึกทางสุนทรียภาพ แรงบันดาลใจ ความเข้าใจใน หลักการ และคุณค่าทางความงาม การทดลองค้นหารูปแบบ หรือรูปทรงผลงาน เป็นการนำเสนอ ลำดับขั้นตอนของพัฒนาการตั้งแต่เริ่มแรกศึกษา จนกระทั่งถึงสุดท้ายเป็นผลงานที่เสร็จสมบูรณ์

3. การสะท้อนความคิด (Reflection) เกี่ยวกับความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล ที่ได้จากศิลปวิจารณ์ และประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นการนำเสนอในรูปแบบของข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งผู้เรียนทำการ สืบค้น สืบค้น และวิเคราะห์ ก่อนลงมือผลิตตัวผลงาน เช่น บทความ เนื้อหาทางวิชาการ ข้อคิดเห็น ประวัติความเป็นมา สภาพสังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนขั้นตอน

และวิธีการทำงาน

รูปแบบ อาร์ต โปรเฟล ได้ระบุถึง วิธีการประเมินผล การเรียนการสอนศิลปะศึกษา โดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ไว้ดังนี้

1.การสัมภาษณ์แบบทางการ (Formal Interviews) ผู้สอนสอบถามผู้เรียนอย่างจริงจัง เป็นรายบุคคล เพื่อรับทราบถึงความก้าวหน้าทางพัฒนาการ ความรู้ความเข้าใจ ความแตกต่างของทัศนคติ โดยหาทางส่งเสริมความสามารถเฉพาะด้านของแต่ละคน (วิธีนี้เหมาะสมกับผู้เรียนกลุ่มเล็ก)

2.การสัมภาษณ์แบบหมุนเวียน (Rolling Interviews) ผู้สอนใช้คำถามที่โน้มน้าวผู้เรียน โดยการกระตุ้นความสนใจ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ (วิธีนี้เหมาะสำหรับเด็กเล็ก)

3.การเขียนข้อความในรูปของความเรียงสั้นๆ (Written Dialogues) ผู้สอนสามารถรับทราบข้อมูลที่ลึกซึ้ง ขณะเดียวกันผู้เรียนก็มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นบางอย่าง ที่ไม่สามารถตอบได้ด้วยคำพูด ทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนเขียนบทความ แสดงความคิดเห็น และวิเคราะห์ วิจารณ์ ผลงานศิลปะ

4.การวิจารณ์ (Critiques) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวิจารณ์ และประเมินผลทั้งของตนเอง และผู้อื่น ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม ควบคุมกระบวนการ หรือขั้นตอนของการวิเคราะห์วิจารณ์ ตัดสิน และประเมินผลงาน

5.การประเมินผลอย่างเป็นทางการ (Formalized Assessment) เป็นการสรุปให้เกรด หรือผลคะแนนรวมขั้นสุดท้าย มีวิธีการที่แตกต่างไปจากการประเมินทั่วไป คือ เน้นความสำคัญที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลการเรียนของตน และเน้นการประเมินผลด้านพัฒนาการทางศิลปะของผู้เรียนภายในเวลาที่กำหนด การจัดการเรียนการสอนรูปแบบ อาร์ต โปรเฟลนี้ มีความเหมาะสมที่จะใช้กับวิชาศิลปะปฏิบัติโดยเฉพาะ และทุกระดับ จำเป็นต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอน และผู้เรียน โดยใช้เกณฑ์การประเมินผลที่ยอมรับร่วมกัน (Public Criteria) ที่มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม และความคาดหวังของผู้เรียน นอกจากนี้ ผู้สอนยังต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงออกทางความคิด ด้วยคำพูด ดังนั้น วิธีการสร้างคำถามจึงเป็นหัวใจไปสู่ความรู้ความเข้าใจ และการสร้างองค์ความรู้ใหม่

ปัญญา ทรวงเสรี (2542) ได้กล่าวถึง ปรัชญาการสอน วิชาศิลปะศึกษา ไว้ว่า

- 1.ให้ความรัก ก่อนให้ความรู้
- 2.ใช้ "CIPPA MODEL" ซึ่งสามารถนำเอาศักยภาพภายในของผู้เรียน ที่มีอยู่ออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่ มีดังนี้

C มาจาก Construction คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้เอง (ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์)

I มาจาก Interaction คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างกลุ่มปฏิสัมพันธ์

P มาจาก Practice หรือ Process Learning คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง

P มาจาก Participation คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบทเรียน ได้แสดงออก หรือ บางท่านอาจ หมายถึง กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product)

A มาจาก Application คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน

3. ใช้กระบวนการกลุ่มพัฒนาผู้เรียน โดยในแต่ละกลุ่มจะคัดเลือกผู้มีความสามารถ เพื่อให้ช่วยเหลือกัน มีการประเมินด้วยคะแนนจิตพิสัย และให้รางวัลแก่กลุ่มที่มีพัฒนาการดี

4. ส่งเสริมการนำไปใช้ เช่น การจัดแสดงนิทรรศการศิลปะ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

จุฬารัตน์ วิทยา (2536) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้มี "ศิลปินนิสัย" (ความประพฤติที่เคยชินกับความงาม) ไว้ดังนี้

1. เป็นนักคิดริเริ่ม ประดิษฐ์ และสร้างสรรค์ ค้นหาวัตถุ หรือสิ่งของที่เหลือใช้ (ที่ผู้อื่นมองข้าม) เพื่อนำมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ให้เกิดประโยชน์
2. มีความรักใคร่ใฝ่ใจในความงาม ทั้งจากธรรมชาติ และผลงานศิลปะ
3. เป็นผู้มีความอ่อนโยน มีความรักในเพื่อนมนุษย์ และสัตว์ทั้งหลาย
4. รู้จักเลือกสรรในสิ่งที่ดีงาม ประณีต ตลอดจนมีความเห็นอันชอบ กอปรด้วยประโยชน์ส่วนใหญ่ว่า การมีศิลปินนิสัย จะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการมีประสบการณ์การเรียนรู้ทางศิลปศึกษา ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยผัสสะ ทั้งทางตา ทางหู และอื่นๆ อันจะสามารถปลูกฝัง ฝึกฝน และพัฒนา ได้ด้วยกระบวนการสอน ทั้งทางรูปธรรม และทางนามธรรม ซึ่งจะสัมพันธ์กันเสมือนกายกับจิต องค์ประกอบของการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างศิลปินนิสัย มีดังนี้

1. คุณลักษณะของครูผู้สอน นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติอื่นๆ โดยทั่วไปแล้วยังจะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานทางศิลปะอยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้ที่กว้างขวางออกไป

2. คุณลักษณะของผู้เรียน จะต้องมีความขยัน เอาใจใส่ต่อการเรียน ศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งเปิดใจให้กว้าง พร้อมทั้งจะรับรู้รับฟัง มีความคิดติดตามไปอย่างต่อเนื่อง ฝึกฝน ปฏิบัติงานศิลปะอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความซาบซึ้งในศิลปะ

3. จุดประสงค์ของการเรียน ได้แก่จุดประสงค์หลัก และจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
4. กระบวนการสอน คือ เริ่มตั้งแต่การเฝ้าดู การพิจารณา การแสดงออกทางทัศนธาตุ และการถ่ายทอดงานศิลปกรรม
5. เทคนิควิธีการสอน จะต้องครอบคลุมตามเป้าหมาย กระบวนการอย่างเป็นระบบ แต่จะไม่ครอบงำความคิดทางสุนทรียภาพ โดยปล่อยให้เป็นอิสระ และเปิดกว้าง คือ ต้องสอนอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติหลายๆครั้งอย่างต่อเนื่อง เช่น ให้ผู้เรียนไปค้นหาสิ่งที่ชอบ หรือสนใจเป็นพิเศษ ให้ได้ไปสัมผัสบรรยากาศนั้นจริงๆ ให้ตั้งปัญหาเพื่อพิจารณา และได้แย้งตามสมควรว่า มีความคิดอย่างไรในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ และเมื่อคิดแล้วก่อให้เกิดผลอย่างไรในทางพฤติกรรม เป็นต้น

แลนซิง (Lansing, 1976 อ้างถึงใน สุจิรา ถนอมพร, 2535) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมการเรียนรู้ทางศิลปะ ด้านจิตพิสัย(Affective Domain) ซึ่งเป็นทัศนคติที่นำไปสู่การสร้างงานศิลปะ และการเข้าถึงงานศิลปะ โดยแบ่งได้ 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ความสนใจในประสบการณ์สุนทรีย์ (Interest in the Aesthetic Dimension of Experience) เป็นความสนใจ หรือความพึงพอใจส่วนบุคคลในการรับรู้เกี่ยวกับลักษณะ ความหมาย และความสัมพันธ์ของประสบการณ์ หากผู้เรียนขาดความสนใจในประสบการณ์สุนทรีย์จะไม่สามารถเข้าใจสัญลักษณ์ทางการมองเห็น และไม่สามารถเข้าถึงงานศิลปะได้
2. ความมั่นใจในการทำงานศิลปะ และการประเมินผลงานศิลปะ (Confidence in One's Ability to Make and Evaluate Work of Art) เพื่อเป็นการสร้างความพึงพอใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้ต่อไป
3. ความเป็นผู้มีใจกว้างต่อการยอมรับความแตกต่างของรูปทรง หรือลักษณะแบบอย่างในศิลปะ (Open – Mindedness Toward the Different Forms or Styles that Art Might Take) เป็นการยอมรับ และรับรู้ถึงลักษณะแบบอย่าง รูปทรง รูปทรง หรือกลวิธีที่ประกอบอยู่ในงานศิลปะ เพื่อการเข้าถึงสุนทรียภาพในงานศิลปะนั้นๆ
4. ความขยันเอาใจใส่ และความตั้งใจ จนกระทั่งงานที่ทำสำเร็จ (Willingness to Workhard and the Presever) เป็นความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะในด้านการจัดวัสดุศิลปะ ซึ่งจะเป็นผลให้การเสนอความหมายของประสบการณ์สุนทรีย์มีความหมาย

โจฮันเซน (Johansen, 1978 อ้างถึงใน กรรพันธ์ จิตตเกษม, 2538) ได้กล่าวถึง รูปแบบการสอนความซาบซึ้งในศิลปะ ที่ใช้สำหรับวิชาที่ว่าด้วยความงาม โดยจะใช้วิธีวิเคราะห์ผลงานศิลปะ และกระบวนการของการซักถาม ดังนี้

1. ผู้สอนนำเสนอโครงสร้าง รูปแบบ และเทคนิควิธีการ ในการสร้างงานทัศนศิลป์

2. ผู้สอนนำเสนอโครงสร้างของวิธีการวิเคราะห์งานศิลปะ

นอกจากนี้ ยังได้เสนอแนะว่า ผู้สอนต้องใช้กระบวนการอื่นๆ มาประกอบ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างความประทับใจ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะ

ขั้นที่ 2 การแสดงออก เพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆ

ในงานศิลปะ

ขั้นที่ 3 การมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการสังเกต ใคร่ครวญ พิจารณา ไตร่ตรอง ตลอดจนสามารถบรรยายส่วนต่างๆของงานศิลปะได้ ก็จะทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้ง และรู้คุณค่าในที่สุด

นอกจากนี้ การให้ผู้เรียนมีความซาบซึ้งในงานทัศนศิลป์ จะใช้วิธีการวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ผู้เรียนจะมีความเข้าใจในส่วนต่างๆ ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นงานศิลปะ และเมื่อผู้เรียนพิจารณา ส่วนต่างๆ ของงานศิลปะ ก็จะทำให้เกิดความประทับใจในงานนั้น

เฮอริวิทซ์ (Hurwitz, 1977 อ้างถึงใน ปราโมทย์ ศรีปลั่ง, 2543) ได้เสนอแนวทางเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้คุณค่า ที่เกิดจากงานศิลปะของผู้เรียน ทั้งจากการเขียนและการพูด ในรูปแบบของแบบตรวจพฤติกรรม โดยประกอบด้วย ระดับขั้นต่างๆ ได้แก่ การสังเกต การบรรยาย ความสัมพันธ์ของภาพตามที่ตาเห็น การแยกแยะ และการสังเคราะห์ความรู้ทางศิลปะ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการทางพฤติกรรมที่มีระดับสูงขึ้นไปลำดับ กล่าวคือ ถ้าผู้เรียนเพียงแค่สังเกตแต่ไม่ได้คิด ก็ได้เพียงแค่ความรู้ความเข้าใจระดับธรรมดา แต่หากปรากฏว่า ผู้เรียนสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาพที่ปรากฏ กับการจัดรวมกันขององค์ประกอบศิลปะ หรือภาพที่ปรากฏกับแบบอย่างทางศิลปะ ซึ่งเมื่อถึงขั้นนี้ถือว่าผู้เรียนเข้าใจได้สูงขึ้น และในการเพิ่มพูนประสบการณ์ทางสุนทรียภาพให้มีระดับสูงนั้น ผู้เรียนควรที่จะสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาพ กับแบบอย่างทางศิลปะ รวมถึงการจัดองค์ประกอบทางศิลปะได้ด้วย

มิทท์เลอร์ (Mittler, 1983 อ้างถึงใน ไพฑูรย์ พูลสุข, 2539) ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพนั้น แนวปฏิบัติทางการวิจารณ์ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยได้ และการสอนศิลปะวิจารณ์เพื่ออธิบายให้กับผู้เรียนในขณะที่เผชิญหน้ากับผลงานศิลปะนั้น นอกจากจะเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางการเห็นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของผลงานศิลปกรรมแล้ว ยังทำให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้แนวทางการประเมินผลงานศิลปะด้วยเช่นกัน สำหรับการสร้างประสบการณ์ทางการเห็น ซึ่งถือว่าเป็นขั้นพื้นฐานของการเรียนรู้ในด้านของศิลปะวิจารณ์ กล่าวคือ ผู้สอนควรช่วยเสนอแนะเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรู้คิด และสังเกตรายละเอียดปลีกย่อยต่างๆ โดยมุ่งเน้นให้เห็นสาระในความแตกต่างด้านรูปลักษณะ หรือคุณค่า เพื่อให้

ผู้เรียนได้เข้าถึงความหลากหลาย และเมื่อผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ที่กว้างขวางขึ้น ก็สามารถจะนำไปเป็นพื้นฐานในการพินิจพิเคราะห์ผลงานศิลปะต่อไปได้ โดยผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาเหตุผลมาประกอบการอ้างอิง หรือสนับสนุนความคิดเห็นของตนเอง

วิลาลักษณ์ ชิววลี และฉันทนา ภาคบงกช (2539 อ้างถึงใน สามารถ ศรีจันทร์, 2539) ได้จำแนกความหมายของคำว่า "จิตพิสัย" ออกได้ดังนี้ คือ 1) จุดมุ่งหมายเชิงจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นการเน้นการส่งเสริมด้านที่เกี่ยวกับจิตใจ ที่เน้นด้านความสงบ ทางกาย และจิตใจที่จะนำไป สู่อุสุมานะ และการหยั่งรู้ (Intuition) ...จิตพิสัย หมายถึง บุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับ ลักษณะทางจิตใจ เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง หรือการเห็นคุณค่าในตนเอง และการควบคุมตนเอง ฯลฯ นอกจากนี้ สามารถ ศรีจันทร์ (2539) ได้ให้ความหมาย ของ "จิตพิสัย" ไว้ว่า เป็นศักยภาพทางจิตที่จะกระทำพฤติกรรมอันเหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น เด็กจะมีอาการสำรวมเมื่อเข้าไปในสถานที่ที่มีผู้ใหญ่อยู่ ...จิตพิสัย ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว แต่เกิดขึ้นในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยจะดึงเอาการเรียนรู้ต่างๆ ที่ได้รับ มาประมวลกับสถานการณ์ที่กำลังเผชิญแล้วมีปฏิกิริยาออกไปได้อย่างเหมาะสม และปฏิกิริยาที่กระทำออกไปก็ไม่ใช่เพียงเพื่อปรับตัว แต่สามารถจะเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการที่ได้กลั่นกรองแล้วของตนได้ด้วย

การจัดการศึกษา ต้องเริ่มที่การปรับฐานความคิดจากเดิม ที่เน้นเนื้อหามาเป็นเน้นกระบวนการ เพราะการศึกษาที่เน้นกระบวนการจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตพิสัยได้ กล่าวคือ ครูผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะการเรียนรู้ที่แต่ละคนมีอยู่ ไปจัดกระทำกับข้อมูล หรือสารสนเทศ ที่ผู้เรียนได้รับรู้ทั้งจากครูผู้สอน และที่อื่นๆ อันเป็นการเก็บเกี่ยวประสบการณ์ ก็จะทำให้ผู้เรียนได้ค้นพบศักยภาพในการเรียนรู้ของตนเอง จิตพิสัยจะไม่ใช่คุณลักษณะใดลักษณะหนึ่งอย่างชัดเจน แต่จะเป็นพลวัตของระบบจิตวิทยาของคน ที่สามารถดึงเอาหลักปฏิบัติต่างๆ ที่รับรู้ขึ้นมาใช้ผสมผสานกับข้อมูลสถานการณ์ที่ประสบอยู่ จนสามารถกระทำออกไปอย่างเหมาะสม โดยจะครอบคลุมถึงจริยธรรม คุณธรรม สุนทรียะ ความรู้สึก อารมณ์ ความศรัทธา การเห็นคุณค่าในสิ่งที่ดีงาม การเป็นกัลยาณชน หรือเป็นคนที่ดีรักเรียน และรอบรู้

สุลักษณ์ ศรีบุรี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง หลักในการวัดผล และการประเมินผล ไว้ดังนี้

- 1) การตั้งวัตถุประสงค์ 2) การกำหนดมาตรฐาน ทั้งการอิงกลุ่ม และอิงเกณฑ์ 3) คำเนียงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และมนุษยธรรม

การเรียนการสอนศิลปศึกษา มีรูปแบบ และวิธีการอันหลายหลาก ซึ่งจะเห็นได้ ดังต่อไปนี้

การเรียนการสอนศิลปศึกษา

Gray (1960)	Clark & Zimmerman (1981)
<ul style="list-style-type: none"> - จูงใจ ด้วยการใช้ตัวอย่างจากของจริง การให้แนวทางในการทำงาน - สาธิตและการให้คำแนะนำหรือการวิจารณ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ทั้งในด้าน ความรู้ ความเข้าใจในและทักษะการปฏิบัติงาน
นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525)	วินัย โสมดี (2528)
<ul style="list-style-type: none"> - แบบเป็นขั้นตอน - แบบให้ทำงานโดยอิสระ - แบบสัมพันธวิชา - แบบเน้นแกนกลาง 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นความรู้ ทักษะ ทศนคติ - ไม่ควรยึดมั่นในรูปแบบหรือวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง
สุลักษณ์ ศรีบุรี (2536)	อุบล ตูจินดา (2532)
<ul style="list-style-type: none"> - เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาไปตามลำดับขั้น ตามความสำเร็จของผลงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - เตรียมตัวผู้เรียนก่อนเรียน - จูงใจ เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดี - ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน - ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนบ่อยๆ - ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ถ่ายทอด มาเป็นผู้จัดประสบการณ์ การเรียนการสอน
<p>การเรียนการสอนศิลปศึกษา จะมีรูปแบบ และวิธีการที่ต่างกันไป ผู้สอนจึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหานั้นๆ และไม่ควรมุ่งถึงผลสำเร็จของงาน แต่ควรมุ่งถึงกระบวนการทำงานของผู้เรียน</p>	

สุชาติ สุทธิ (2542) ได้แสดงถึง กระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

กระบวนการเรียนการสอนทางศิลปะ

สุชาติ สุทธิ (2542)

2.3 วิธีการสอน ในระดับอุดมศึกษา

การสอนที่ดีนั้น ผู้สอนต้องรู้จักวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดให้กับผู้เรียน โดยใช้วิธีการที่แตกต่างกันออกไป อย่างเหมาะสม และน่าสนใจ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530) วิธีการสอนในระดับอุดมศึกษา มีความสำคัญเป็นอย่างมาก วิธีการสอนที่สำคัญ มีดังนี้

1. การสอนแบบบรรยาย เป็นวิธีการสอนหลักที่ผู้สอนในมหาวิทยาลัยยึดถือปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ผู้เรียนส่วนมากพอใจและชอบการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบนี้ ผู้สอนพูด บอกเล่า หรืออธิบาย เนื้อหา เรื่องราวต่างๆ ให้ผู้เรียนฟัง ผู้สอนจะเตรียมค้นคว้าเรื่องต่างๆมาแล้ว ผู้เรียน

จะเป็นฝ่ายมารับผลการศึกษาค้นคว้านั้น การสอนวิธีนี้ จะได้เรื่องและเนื้อหาวิชามาก โดยเฉพาะในวิชาที่ยุ่ยาก ซ้ำซ้อน ก็จะทำให้เข้าใจเนื้อหาวิชาได้เร็วขึ้น

(สุภาพ วาดเขียน, 2523 และไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2524)

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการสอน ไว้ดังนี้

1. ชี้นำ เป็นขั้นของการเปิดชั่วโมงเรียน เป็นการเริ่มบรรยายครั้งใหม่ ผู้สอนควรตรงต่อเวลา เตรียมตัวให้พร้อม และสร้างความเป็นกันเองด้วยการพูดคุย ชักถามในเรื่องต่างๆ ไป จากผู้เรียน บางคน การเข้าสู่เนื้อหาจะเริ่มด้วยการทบทวน การบรรยายในชั่วโมงก่อนเล็กน้อย ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความต่อเนื่องกับเรื่องใหม่ และเมื่อเสร็จแล้วควรบอกคร่าวๆว่า ในชั่วโมงต่อไปจะเรียนอะไรกันบ้าง

2. ชี้อธิบาย เป็นขั้นที่จะต้องอธิบายหรือบรรยายเนื้อหาให้ผู้เรียนฟัง และเรียนรู้ได้ดีที่สุด ผู้สอนต้องสร้างความชัดเจนในเรื่องที่จะสอน ด้วยการจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระเบียบ เป็นขั้นตอนที่ชัดเจน แล้วเสนอเนื้อหาเป็นขั้นๆตามทีเตรียมไว้อย่างมีความต่อเนื่องกัน การเสนอควรเป็นแนวคิดหลักหรือประเด็นสำคัญก่อน ในกรณีที่ข้อใดเข้าใจยากผู้สอนควรอธิบายซ้ำๆ และพูดซ้ำในบางครั้ง สิ่งที่ต้องคำนึงอีกประการหนึ่ง ก็คือ บรรยากาศที่เร้าใจ โดยต้องอาศัยเนื้อหา และบุคลิกของผู้สอน ประกอบด้วย เช่น การใช้น้ำเสียง ท่าทางประกอบ นอกจากนี้อาจใช้เทป หรือสไลด์ หรือภาพยนตร์ ประกอบในบางครั้ง ก็จะทำให้ห้องเรียนมีชีวิตชีวาขึ้น หรือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียนก็เป็นวิธีที่ดี

3. ชี้อสรุป หมายถึงการปิดท้ายชั่วโมงการบรรยายในแต่ละครั้ง โดยทั่วไปการสรุปจะโยงเนื้อเรื่องต่างๆ ตั้งแต่ต้นเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นเค้าโครงทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง เสร็จแล้วควรตั้งปัญหาเพื่อให้ผู้เรียนนำไปคิดตามหลังจากจบการบรรยายแล้ว และควรบอกล่วงหน้าว่าจะพูดเรื่องอะไรในชั่วโมงต่อไป ก่อนจบการบรรยายควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ซักถามปัญหาที่ไม่เข้าใจ หรือแสดงความคิดเห็นในบางตอนด้วย

ข้อดี คือ

1. สามารถสอนกับผู้เรียนจำนวนมากได้ เป็นการประหยัดเวลาของผู้สอน
2. ทำให้เนื้อหาน่าสนใจ
3. ผู้สอนสามารถดำเนินการคนเดียวได้
4. โอกาสที่จะปรับปรุงเนื้อหา และวิธีการให้เหมาะสมกับผู้ฟัง เวลา องค์ประกอบอื่นๆ ได้ดีกว่าวิธีอื่น

5. สามารถสรุปเนื้อหาจากที่ต่างๆเข้าเป็นกลุ่มก้อนได้ง่าย

6. ผู้เรียนไม่ต้องทำงานมาก และรับรู้เรื่องที่เรียนพร้อมกัน

ข้อเสีย คือ

1. เป็นการแสดงออกหรือเสนอโดยผู้สอนคนเดียว ทำให้เห็นว่าผู้สอนเป็นผู้รู้คนเดียว

2. การบรรยายไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน
3. ผู้เรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้ขาดโอกาสในการฝึกความคิดวิเคราะห์
4. การบรรยายที่ดีไม่สามารถทำได้ทุกคน
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนจด ท่องจำ มากกว่าวิธีอื่นๆ

2. การสอนแบบอภิปราย คือ การที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการคิด พิจารณา วิเคราะห์ วิจารณ์ สิ่งที่เรียนนั้น แล้วเสนอสิ่งที่พิจารณานั้นต่อผู้สอน หรือผู้เรียนด้วยกันเอง แล้วผู้สอนหรือผู้เรียนก็จะช่วยกันให้ข้อคิดเห็น เพิ่มเติมแลกเปลี่ยนกัน หลักสำคัญอยู่ที่การเสนอความคิดเห็นของตนให้ผู้อื่นรับทราบ แล้วผู้อื่นก็จะแสดงความเห็นต่อความเห็นที่เสนอไปแล้วอีกทีหนึ่ง เป็นอย่างนี้เรื่อยไป การสอนแบบนี้ ผู้สอนและผู้เรียนจะอยู่หนึ่งเฉยไม่ได้ ทั้งความคิดและการแสดงออก โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนในด้านการฝึก การค้นคว้า การคิด การเขียน และการเสนอความคิด การรับฟัง และการร่วมงานกัน (ไพฑูริย์ สินลาร์ตัน, 2524 และ วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2530)

มีขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียม ผู้มีส่วนในการอภิปรายทุกคนต้องมีการเตรียมกันทุกคน สมาชิกคนใดเตรียมมาดีมักจะได้รับผลประโยชน์มากกว่าคนอื่น ๆ เสมอ การอภิปรายแต่ละครั้งจะมีการเตรียมเนื้อหา ประสพการณ์ และจัดหมวดหมู่ของเรื่องต่างๆ เหล่านั้นเป็นกลุ่ม และการเตรียมประเด็นคำถามต่างๆ ไว้แลกเปลี่ยนกัน เป็นต้น

2. การเริ่มต้น เมื่อสมาชิกของกลุ่มมาพบกันแล้ว ผู้สอนหรือสมาชิกในกลุ่มที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการเริ่มต้นก่อน การเริ่มต้นอภิปราย โดยทั่วไปจะมี 2 ลักษณะ คือ การทำความรู้จักกัน และการกำหนดเกณฑ์ในการอภิปราย โดยอาจารย์ผู้สอนจะเป็นผู้ชี้แจงเกณฑ์ในการอภิปราย คือระเบียบวิธีการ และข้อปฏิบัติต่างๆ ที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องเข้าใจตรงกัน

3. การดำเนินการ เมื่อได้ทำความรู้จัก และกำหนดกฎเกณฑ์ในการจัดอภิปรายกันแล้ว ก็เป็นการดำเนินการอภิปรายต่อไป ขั้นนี้อาจดำเนินไปหนึ่งชั่วโมง สองชั่วโมง หนึ่งเดือน หรือหนึ่งเทอม แล้วแต่ระยะเวลา การอภิปรายในแต่ละครั้ง ควรดำเนินการให้ได้เนื้อหาตามวัตถุประสงค์ และส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการอภิปราย มีการฟัง การถาม และการพูด โดยผู้สอนจะต้องหาทางให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมเท่าเทียมกัน และการอภิปรายควรจะทำไปอย่างต่อเนื่องกัน

4. การสรุปและการประเมินผล เป็นกระบวนการของการอภิปรายที่สำคัญ ในการสอนแบบนี้ ผู้เรียนจะถกเถียง อภิปราย ในบางกรณีอาจจะโต้แย้งกันมาก ทำให้เรื่องที่อภิปรายกว้างขวางออกไปมาก ผู้สอนจึงควรสรุปประเด็น หรือแนวคิดหลักในการอภิปราย เพื่อผู้เรียนจะได้เข้าใจชัดเจน และบันทึกไว้ได้ง่าย ส่วนการประเมินผลควรให้ครอบคลุมเนื้อหา วิธีการ บทบาทของแต่ละคน โอกาสในการพูด การอภิปราย การโต้แย้ง การให้ความเห็น การอ้างเหตุผล บรรยากาศ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในการอภิปราย เป็นต้น

ข้อดี คือ

1. ส่งเสริมพัฒนาการทางสมอง
2. ผู้เรียนกล้าแสดงออกซึ่งความคิดเห็น
3. ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
4. สร้างเจตคติที่ถูกต้อง
5. ขยายประสบการณ์ให้กว้างขึ้น
6. ทำให้นักเรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง
7. ส่งเสริมทักษะการอ่าน และการพูด

(ชูศรี สนิทประชากร, 2525 อ้างถึงใน กรรต์น์ จิตตเกษม, 2538)

3. การสอนแบบสาธิต หมายถึง วิธีสอนที่ผู้สอน มีหน้าที่ในการวางแผนการเรียนการสอน เป็นส่วนใหญ่ โดยมีการแสดง หรือการกระทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการ สังเกต การฟัง การกระทำ หรือการแสดง และอาจเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมบ้าง

(สุพิน บุญชูวงศ์, 2535)

มีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายของการสาธิตให้ชัดเจน และต้องสาธิตให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง
2. เตรียมอุปกรณ์ในการสาธิตให้พร้อม และตรวจสอบความสมบูรณ์ของอุปกรณ์
3. เตรียมกระบวนการสาธิต เช่น กำหนดเวลา และขั้นตอน จะเริ่มต้นดำเนินการ และจบลงอย่างไร ผู้สาธิตจะต้องเข้าใจในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้อย่างละเอียดแจ่มแจ้ง
4. ทดลองสาธิตก่อนสอน ควรทดลองสาธิตเพื่อตรวจสอบความพร้อม ตลอดจนผลที่จะเกิดขึ้น เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดในเวลาสอน
5. ต้องจัดทำคู่มือ คำแนะนำ หรือข้อสังเกตในการสาธิต เพื่อให้ผู้เรียนจะใช้ประกอบในขณะที่มีการสาธิต
6. เมื่อการสาธิตเสร็จสิ้นแล้ว ผู้เรียนควรได้ทำการสาธิตซ้ำอีก เพื่อเน้นให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ส่วนผู้ที่ไม่ได้สาธิตจะเกิดความเข้าใจชัดเจนขึ้นด้วย
7. จัดเตรียมกิจกรรมหลังการสาธิตเพื่อให้ผู้เรียนใช้ผล หรือประโยชน์ของการสาธิตทำกิจกรรมนั้น
8. ประเมินผลการสาธิต โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของผู้เรียน และผลของการเรียนรู้ การประเมินผลควรมีกิจกรรมหรือเครื่องมือ เช่น การทดสอบ การให้แสดงความคิดเห็น การอภิปรายประกอบด้วย

ข้อดี คือ

1. เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในบทเรียนยิ่งขึ้น

2. เป็นการช่วยในการอธิบายเนื้อหาวิชาที่ยาก ซึ่งต้องใช้เวลามาก ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น และประหยัดเวลา

3. สามารถใช้ในการปฏิบัติงาน ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยคำพูด เช่น การทำกิจกรรมในวิชาศิลปะ ฯลฯ

4. การสอนแบบให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้วางแผน กำหนดวิธีการค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ได้ค้นพบเอง ซึ่งจะได้คำตอบเหมือนกับที่ผู้สอนบรรยาย หรือเหมือนกับที่เขียนไว้ในตำรา ผู้สอนจะเป็นผู้จัดกิจกรรมนำไปสู่ความสำเร็จ ด้วยการส่งเสริมให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น และใช้ความคิดของตนเอง โดยเน้นให้รู้จักการวางแผนปฏิบัติงาน แก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่ต้องการบรรยายบอกเล่า ผู้เรียนจะรู้จักตั้งสมมุติฐาน วิเคราะห์ แปลผลข้อมูล รู้จักลงข้อยุติ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนค้นพบความจริง และตั้งกฎเกณฑ์ได้ด้วยตนเอง

(สุภาพ วาดเขียน, 2523)

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการสอน ดังนี้

1. การศึกษาแบบรายบุคคล เป็นการเน้นความก้าวหน้าโดยอิสระ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปตามความสามารถของตน ผู้สอนต้องเตรียมบทเรียนต่างๆ ไว้ครบทั้งชุดของวิชา โดยแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็นหน่วย ในแต่ละหน่วยต้องจัดทำเป็นรายละเอียดว่า มีวัตถุประสงค์อย่างไร ผู้เรียนจะทำอะไรบ้าง ผู้เรียนจะเรียนไปตามหน่วยที่กำหนดไว้ เมื่อผู้เรียนคิดว่าพร้อมแล้วก็ไปขอสอบเฉพาะหน่วยนั้นได้ ในการดำเนินการสอนแบบนี้เมื่อเริ่มต้นภาคการศึกษา ผู้สอนจะกำหนดงาน หรือเกณฑ์ไว้โดยชัดเจนว่า วิชานี้จะต้องทำอะไร เพื่อจะได้คะแนนอะไร หรือผ่านชั้นไหน ผู้เรียนสนใจก็จะไปปรึกษากับผู้สอนว่าจะไปเรียนวิชานั้นๆ จะต้องทำอะไรมากน้อยแค่ไหน ผู้เรียนเจรจาต่อรองกับผู้สอนได้ และจะไปเรียนที่ไหน อย่างไรก็ได้

2. การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระ เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้อิสระอย่างเต็มที่แก่ผู้เรียน เปิดโอกาสให้เลือกเนื้อหาเอง เลือกวิธีการเอง และก้าวหน้าไปในเรื่องที่สนใจเอง เป็นวิธีการสอนที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระโดยทั่วไปมักประกอบด้วย

2.1 การเลือกเนื้อหา และวิธีการโดยอิสระ โดยให้ผู้เรียนเลือกศึกษาอะไรก็ได้ตามความสนใจ และจะศึกษาที่ไหน อย่างไร แล้วแต่จะตกลงกับอาจารย์ผู้สอน พอถึงปลายภาคก็เอางานมาส่ง หรือจะมาพบกับอาจารย์ผู้สอนเป็นครั้งคราวก็ได้

2.2 จำกัดขอบเขตของเนื้อหาแต่ให้เลือกวิธีการเอง วิธีนี้ใช้กันมากในปัจจุบัน คือ การทำรายงานประกอบการศึกษาวิชาใดวิชาหนึ่ง ซึ่งจะจำกัดขอบเขต เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่เรียน แล้วให้ผู้เรียนไปหาข้อมูลศึกษาด้วยตนเอง ผู้สอนจะชี้แนะแหล่งความรู้ต่างๆ ให้

2.3 ศึกษาเป็นวิชาเรียนอิสระ วิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเนื้อหา และวิธีการอย่างอิสระ เป็นการศึกษิตตามข้อตกลงร่วมกันของอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้เรียน

ข้อดี คือ

1. ผู้เรียนแต่ละคนเรียนเร็วช้าต่างกัน การสอนให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจะช่วยให้คนเรียนรู้ไปตามความสามารถของตนเอง
2. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสร้างแรงจูงใจภายในตัวผู้เรียนขึ้นได้ง่าย ผู้สอนก็ให้ข้อคิดชมได้ง่าย และรวดเร็ว
3. การเรียนการสอนที่ผู้สอนเป็นผู้มีบทบาท ส่วนใหญ่จะใช้การบรรยาย ซึ่งจะให้ได้ข้อมูลเท่านั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอ บัณฑิตควรรู้จักใช้ข้อมูลตัดสินใจด้วยตนเอง และวินิจฉัยข้อมูลอย่างมีระเบียบ คุณสมบัติเหล่านี้สร้างได้โดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
4. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเองเป็นการพัฒนาทัศนคติ
5. การสอนแบบค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถเต็มที่ อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าด้านต่างๆ ของสังคม
5. การสอนแบบศึกษานอกสถานที่ เป็นวิธีการสอนที่ถูกต้องวิธีหนึ่ง เพราะเป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนได้ไปค้นพบคำตอบจากประสบการณ์ตรง และได้พบกับของจริง ชีวิตจริงที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นไปตามธรรมชาติ หรือตามที่ปรากฏการณ์อยู่จริง และบางครั้งสิ่งเหล่านั้นไม่สามารถนำมาดูในชั้นเรียนได้ นอกจากนี้ ยังช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดให้ลดลง ช่วยเปลี่ยนบรรยากาศให้แปลกใหม่ไปจากเดิมอีกด้วย (สุภาพ วาดเขียน, 2523)

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์ (2524) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนในการสอน ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนควรจะได้รับทราบ และมีพื้นความรู้ในเรื่องที่จะไปศึกษานอกสถานที่ หรือดูงานอย่างเพียงพอก่อนที่จะไปศึกษานอกสถานที่
2. กำหนดจุดมุ่งหมาย และขอบเขตของกิจกรรมให้ทราบตรงกันระหว่างผู้เรียน และผู้สอน ถ้าเป็นไปได้ควรแจ้งให้ผู้รับผิดชอบสถานที่ หรืองานที่จะไปศึกษาให้ทราบด้วย
3. ติดต่อสถานที่ที่จะไปศึกษา หรือดูงานล่วงหน้า กำหนดนัดหมายให้แน่นอน ผู้สอนควรได้ไปเห็น หรือไปศึกษาทำความเข้าใจล่วงหน้าก่อน
4. ดำเนินการในส่วนที่เป็นระเบียบข้อบังคับ ที่สถาบันการศึกษากำหนดไว้
5. เตรียมเอกสารแนะนำกิจกรรม กำหนดการ การเตรียมตัว รายละเอียดต่างๆ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนทั่วไป และส่วนวิชาการ ส่วนทั่วไป คือ การเตรียมเครื่องใช้ไม่สอย อุปกรณ์บางอย่าง เป็นต้น ส่วนวิชาการ คือ สิ่งที่ผู้เรียนจะต้องทำ จะต้องศึกษาเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิชานั้นๆ ซึ่งควรมีแบบฟอร์มเอกสารบอกกิจกรรมต่างๆ ไว้อย่างชัดเจน
6. ในกรณีที่ไปศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก ควรแบ่งกลุ่ม และมีผู้ประสานงานกลุ่มไว้ล่วงหน้า เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงาน

ข้อดี คือ

1. เป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
2. เป็นการขยาย และเพิ่มพูนประสบการณ์นอกเหนือไปจากสิ่งที่สอน
3. ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสพิสูจน์ และแสวงหาสิ่งต่างๆ

อุทุมพร จามรมาน (2532) ได้กล่าวถึง การดำเนินการสอนโดยทั่วไป มีลำดับขั้น ที่ควรปฏิบัติได้ ดังนี้

1. การนำเข้าสู่บทเรียน เป็นกิจกรรมเริ่มต้นของการสอน การนำเข้าสู่บทเรียนได้ดีจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในสิ่งที่เรียน และช่วยให้ผู้เรียนรู้จักประสงค์ของบทเรียนได้ชัดเจนว่า กำลังจะเรียนอะไร และมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกับเรื่องที่เคยเรียนมาอย่างไร
2. การทำการสอน เป็นการนำเสนอเนื้อหา หรือกิจกรรมที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้สอนอาจเลือกใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย สาธิต ตั้งคำถาม หรืออื่น
3. การสรุปบทเรียน เป็นการสรุปสาระสำคัญของบทเรียน เพื่อย้ำให้ผู้เรียนรู้ว่ากำลังเรียนอะไร และจะนำไปใช้ได้อย่างไร การสรุปบทเรียนนั้นผู้สอนอาจสรุปเอง หรือให้ผู้เรียนสรุป ภายใต้การชี้แนะ หรือการแนะแนวทางของผู้สอน หรือทั้งผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุป
4. การประเมินผล เป็นการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับบทเรียน เพื่อประเมินว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการสอนหรือไม่ ยังมีสิ่งใดที่ต้องแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอน ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2.4 องค์ประกอบของการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้

สุจริต เพ็ชรขอบ (2524) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมาย หรือ วัตถุประสงค์ 2) การจัดเนื้อหาวิชา และประสบการณ์การเรียนรู้ 3) การเลือกวิธีการสอน 4) การวัดผล และการประเมินผล นอกจากนี้ อุทุมพร จามรมาน (2530) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอน เป็น การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้สอน ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่เหมาะสม

สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2543) ได้กล่าวว่า “การเรียนการสอนจะได้ผลดีเมื่อผู้เรียนมีความพร้อม” ห้องเรียนสร้างสรรค์ความรู้ จึงมีความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

1.จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ เกิดจากประสบการณ์ (Experience) อันหมายถึงประสบการณ์นอกห้องด้วย เช่น การไปทัศนศึกษาต่างๆ

2. จอง ปิอาเจต์ (Jean Piaget) นักจิตวิทยาชาวสวิส เน้นการเรียนรู้โดยการค้นพบ (Discovery learning) เช่น การเล่นวัตถุสิ่งของ หลักการนี้เป็นต้นแบบของการเรียนรู้ โดยการปฏิบัติ (hand-on learning) ซึ่งเป็นหัวใจของการเรียนวิทยาศาสตร์ การศึกษากรณี และการแก้ปัญหาจากโมเดล การเรียนรู้

3. เลฟ ไวโกตสกี (Lev Vygotsky) นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ (Social interactions) แล้วจึงเรียนรู้ด้วยตนเองภายหลัง เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม หรือการเรียนรู้ร่วมกัน

4. รูเวน ฟุเออร์สไตน์ (Reuven Feuerstein) นักจิตวิทยาชาวอิสราเอล ได้แสดงความเชื่อว่า เซาว์ปัญญาของคนนั้นมิได้คงตัว แต่สามารถพัฒนาให้สูงกว่าเดิมได้ ที่เรียกว่า "Cognitive Modifications"

5. โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึง "พหุปัญญา" หรือการใช้เหตุผล มิติสัมพันธ์ ดนตรี การเคลื่อนไหวร่างกาย มนุษยสัมพันธ์ การรู้จักตนเอง และความรู้ในธรรมชาติ

6. มาเรียเน ไดอะมอนด์ (Maria Diamond) นักชีววิทยาด้านประสาทชาวอเมริกัน เป็นผู้นำความรู้เกี่ยวกับสมองมาโยงใยกับการเรียนรู้ โดยบรรยายถึงสายใยของประสาท (Dendrites) ที่เติบโตในสมองเหมือนกับต้นไม้มหัศจรรย์ในจิตใจของคน โดยเน้นว่าสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Enriched Environments) จะส่งเสริมการเรียนรู้ เพราะประสาทที่ได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสม จะเพิ่มเส้นใยต่อเชื่อมเซลล์สมองอื่นๆมากมาย

การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ เป็นหลักสูตรที่มีวิถีชีวิตเป็นศูนย์กลาง คือ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่ดี มีการสอนที่หลากหลาย มีการสังสรรค์ความรู้ โดยให้ผู้เรียนรู้จักสร้าง และคิดไตร่ตรองความรู้ด้วยตนเอง

หลักการสำคัญ ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ของ UNESCO-UNPE (1994 อ้างถึงใน อรรถย มูลคำ และคณะ, 2542) ที่ควรคำนึงถึงเสมอ 5 ประการ ได้แก่

1. การสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนอย่างกระตือรือร้น
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ อย่างแท้จริงด้วยตนเอง
3. จัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย ตรงกับความจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
4. จัดบรรยากาศในชั้นเรียน ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกล้าในการคิด ในการกระทำ โดยมีโอกาสได้แสดงออก ซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนเองต่อเพื่อนร่วมชั้นเรียน

5. เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรม ที่เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง ด้วยการใช้ปัญญา

สังกัด อุทรานันท์ (2525) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการจัดระบบ การเรียนการสอนไว้ดังนี้

1. ลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา อัตรการเรียนรู้ ลักษณะการเรียนรู้ และประสบการณ์เดิม
2. จุดประสงค์ของการสอน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติ
3. เนื้อหาสาระที่จะนำมาสอน ได้แก่ ข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด การแก้ปัญหา ทักษะทางกาย และเจตคติ
4. การเตรียมความพร้อม ได้แก่ สภาพแวดล้อมในการเรียน และการสร้างความสนใจ (สนทนา ชักถาม ทายปัญหา ฯลฯ)
5. การดำเนินการสอน ได้แก่ การเลือกเทคนิควิธีการสอน การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน และการเลือกใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน
6. การสร้างเสริมทักษะ เป็นกิจกรรมที่สนองความแตกต่างระหว่างบุคคล
7. การจัดกิจกรรมสนับสนุน ได้แก่ การสรุปบทวน การสั่งงาน
8. การควบคุมและการตรวจสอบ ได้แก่ การวัดความรู้ก่อนสอน การใช้คำถาม การเสริมกำลังใจ และการวัดผลหลังการสอน
9. สัมฤทธิ์ผลของการสอน เป็นข้อเสนอแนะ สำหรับการปรับปรุงแก้ไข การเรียนการสอนในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น
10. การปรับปรุงแก้ไข เมื่อพบว่าการเรียนการสอนไม่ได้เป็นไปตามจุดประสงค์ และยังมีข้อบกพร่องอยู่

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้เสนอแนะ หลักการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ไว้ดังนี้

- 1) ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร 2) ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน
- 3) ให้สอดคล้องกับลักษณะของเนื้อหาวิชา 4) ให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน 5) ให้มีลำดับขั้นตอน 6) ให้มีความน่าสนใจ 7) ให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรม
- 8) จัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการที่ทำทลายความคิด และความสามารถของผู้เรียน 9) ใช้เทคนิควิธีการสอนที่หลากหลาย 10) ต้องมีการวัดผลการใช้กิจกรรมนั้นทุกครั้ง

บราวน์ และคณะ (Brown and Others, 1977) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการสอนไว้ ดังนี้

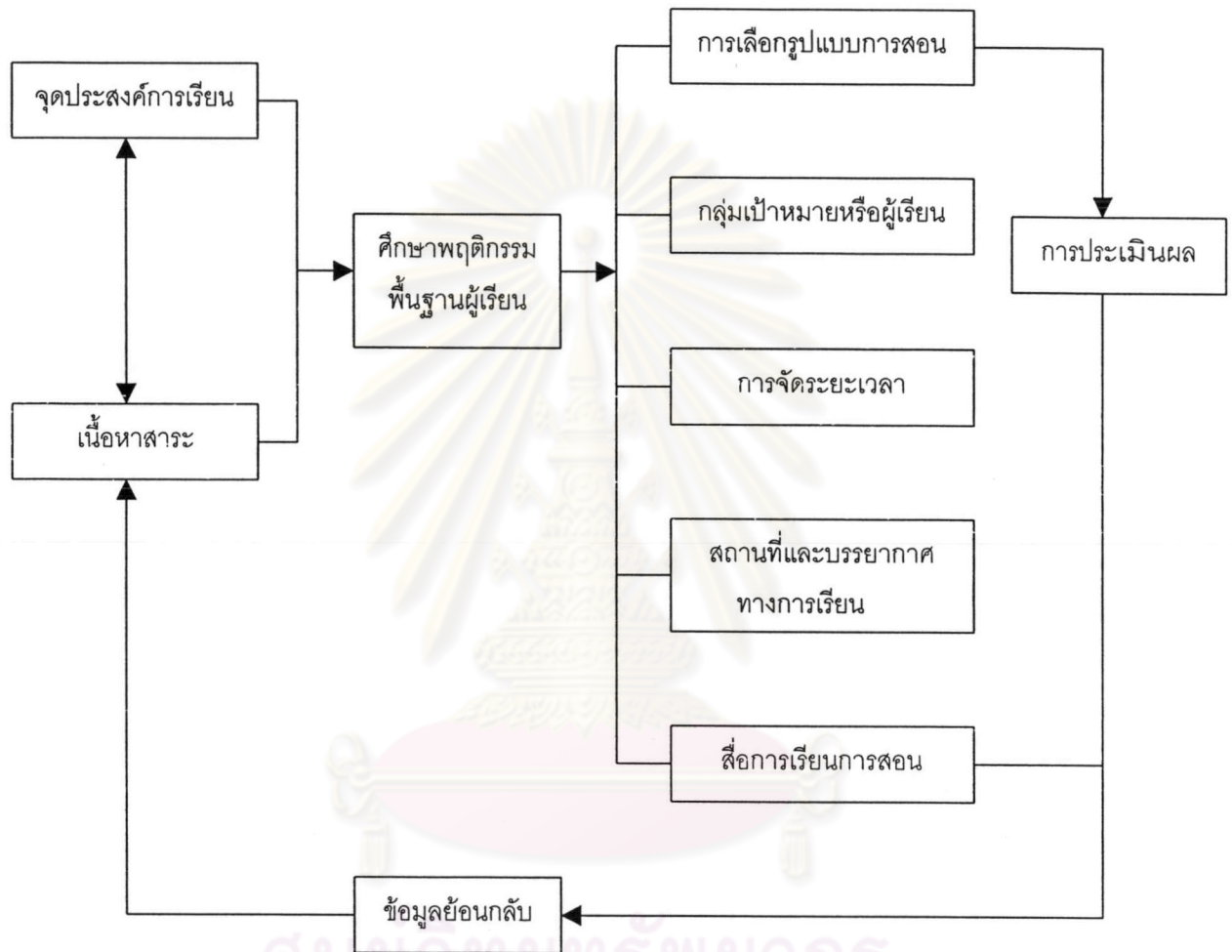
1. วัตถุประสงค์ และเนื้อหา ต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และเนื้อหาต้องสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ได้แก่ การฝึกให้คิด การอภิปราย การเขียน การอ่าน การฟัง
3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ถ้าเป็นผู้เรียนกลุ่มใหญ่ ผู้สอนมักใช้วิธีการบรรยาย ถ้ากลุ่ม ผู้เรียนมีขนาดกลาง หรือเล็กก็ใช้ การบรรยาย โดยมีการซักถาม โต้ตอบกัน มีการใช้สื่อการสอน ร่วมด้วย แต่ถ้าผู้เรียนมีเพียงคนเดียวก็จะใช้การศึกษาเป็นรายบุคคล ในลักษณะของการใช้สื่อผสม
4. บุคลากรมีได้หมายถึงผู้สอน หรือผู้เรียนเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงทุกคน ที่มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการเรียนการสอน
5. วัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือ มีทั้งที่เป็นทั้งอุปกรณ์ (Equipment) เช่น เทปบันทึกเสียง เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ และที่เป็นสื่อการศึกษา (Education Media) เช่น แบบเรียน หนังสือพิมพ์ ฟิล์มภาพยนตร์ สิ่งจำลอง การ์ตูน รายการวิทยุ ฯลฯ
6. สถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องสื่อการศึกษา ห้องปฏิบัติการ และห้องนันทนาการ
7. การประเมินผล และการปรับปรุง การประเมินผล จะทำให้ผู้สอนสามารถทราบได้ว่า ระบบ การสอนนั้น มีข้อบกพร่องอะไร เช่น แผนการสอน จุดมุ่งหมาย สื่อการสอน เนื้อหา และความพร้อม ของตัวผู้เรียน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไป

เจอร์ลาช และอีไล (Gerlach and Ely ,1971) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการจัดกิจกรรม การเรียนการสอนไว้ ดังนี้

1. จุดประสงค์การเรียนรู้ต้องมีความชัดเจน เพราะเป็นเครื่องนำทางในการจัดกิจกรรม และ ประสบการณ์การเรียนรู้รวมทั้งการประเมินผล
2. เนื้อหาสาระเป็นสิ่งสำคัญ ควบคู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งทั้งสองจะต้องมีความ สอดคล้องกัน
3. การศึกษาพฤติกรรมพื้นฐานของผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นการตรวจสอบว่า ผู้เรียนมี พื้นความรู้เดิมมากน้อยเพียงใด
4. การประเมินผล เพื่อเป็นการตรวจสอบภายหลังจากการสิ้นสุดการเรียนการสอนแล้วว่า ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่คาดหวังไว้หรือไม่

องค์ประกอบของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน / การพัฒนารูปแบบการสอน ที่เป็นระบบ ของ เจอร์ลาช และอีไล (Gerlach & Ely) จะเห็นได้จากแผนภูมิ ต่อไปนี้

การพัฒนาารูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบของ เจอร์ลาช และอีไล (Gerlach & Ely)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543)

กองการวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการสอน เพื่อให้เกิด การสรรค์สร้างความรู้ (การสอนแบบ 5 E)

1. จัดให้ผู้เรียนอยู่ในบทเรียน (Engage the learner) โดยการตั้งคำถาม หรือเล่าเหตุการณ์ ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจ และช่วยเชื่อมโยงสิ่งที่จะเรียนกับความรู้เดิม
2. สืบรวจเพื่อสร้างมโนทัศน์ (Explore the concept) โดยผู้สอนอธิบายสั้นๆ พร้อมกับคำศัพท์ 2-3 คำ เพื่อให้ผู้เรียนนำไปใช้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน แล้วจึงให้คำจำกัดความของปัญหา หรือปรากฏการณ์เป็นคำพูดของตนเอง

3. อธิบายมโนทัศน์ และให้คำจำกัดความ (Explain the concept and define the items) โดยผู้สอนให้ข้อมูล หรืออธิบายความหมายคำศัพท์บางคำ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำคำศัพท์ไปบรรยายสิ่งที่ประสพการณ์ใหม่ แล้วใช้สติปัญญาตรวจสอบสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ โดยจัดให้เข้ากับสิ่งที่เขาอยู่แล้ว

4. ขยายความมโนทัศน์ (Elaborate on the concept) โดยจัดหาสถานการณ์พิเศษ หรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสประยุกต์ใช้ความรู้ และประสบการณ์ที่สะสมมา โดยทำการสำรวจ อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และอธิบาย ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งให้กับผู้เรียนเอง

5. ประเมินความเข้าใจมโนทัศน์ (Evaluate students understanding of the concept) โดยประเมินสิ่งที่ผู้เรียนเรียนรู้ และสิ่งที่เขาจะต้องดำเนินการขยายความรู้ความเข้าใจต่อไป (กรมวิชาการ, 2542)

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542) ได้กล่าวว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกันในความสามารถ ความรู้ ทักษะ ทศนคติ บุคลิกภาพ รูปแบบการเรียนรู้ อายุ และประสบการณ์ ผู้สอนจำเป็นจะต้องศึกษาผู้เรียนแต่ละคน เพื่อที่จะได้จัดการเรียนการสอนให้เหมาะสม และเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ผู้เรียนจะสามารถสะสมองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะทักษะการคิด เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการในการดำรงชีวิตได้ สิ่งที่สำคัญ คือ ผู้สอนต้องเชื่อมั่นในความรับผิดชอบของผู้เรียนในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และต้องมั่นใจว่า การมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติของผู้เรียน จะก่อให้เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนรู้

ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2524) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการเลือกใช้วิธีสอน ไว้ดังนี้

- 1) ต้องเหมาะสมกับครูผู้สอน
- 2) ต้องเหมาะสมกับเนื้อหา
- 3) ต้องเหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย
- 4) ต้องเหมาะสมกับจำนวน และลักษณะของผู้เรียน
- 5) ต้องเหมาะสมกับบทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2525) ได้กล่าวถึง หลักพื้นฐานในการสอนไว้ ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมพื้นฐาน ได้แก่ การเตรียมตัวผู้สอนด้านความรู้ ด้านทักษะการสอน และด้านการแก้ปัญหาการสอน
2. การวางแผน และเตรียมการสอน ได้แก่ การเตรียมเขียนแผนการสอน ผลิตสื่อ เตรียมแบบทดสอบ และซ่อมสอน

3. การใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างบุคคล การเร้าความสนใจ และการเสริมแรง

4. การประเมินผล และรายงานผล ได้แก่ การกำหนดจุดประสงค์ การสร้าง และการใช้ เครื่องมือประเมิน การตีความหมาย และการรายงานผลการประเมิน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2537) ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของการสอน ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1. องค์ประกอบรวม หมายถึง โครงสร้างที่มาประกอบกัน อันได้แก่ ครูผู้สอน (วิทยากร) ผู้เรียน และหลักสูตร (สิ่งที่จะสอน)

2. องค์ประกอบย่อย หมายถึง รายละเอียด ซึ่งจะต้องประกอบด้วย การจัดตั้งจุดประสงค์การสอน มีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะจะทำให้การสอนมีเป้าหมาย

2.1 การสอน อาจใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธี โดยจะต้องเป็นวิธีที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา ผู้เรียน สภาพห้องเรียน และจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2.2 การใช้สื่อการสอน เป็นส่วนสำคัญ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด (ชัดเจน รวดเร็ว และเร้าความสนใจ) ช่วยให้การสอน ดำเนินไปอย่างราบรื่น

2.3 การวัดผล และการประเมินผล จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่า ผู้เรียนได้สัมฤทธิ์ผลตาม จุดประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ อันจะทำให้ผู้สอนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องได้ตรงจุด

โนเลส (Knowles, 1970) ได้เสนอแนะ ไว้ว่า ในการกำหนดวัตถุประสงค์ ต้องระบุประเภทของ พฤติกรรม และเนื้อหา หรือขอบข่ายของพฤติกรรม ประเภทนั้นๆ ด้วย เช่น ให้มีความรู้ในเรื่องอะไร ให้มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับอะไร เป็นต้น ฮันกินส์ (Hunkins, 1988) ได้กล่าวว่า การจัดเนื้อหาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นก็ต่อเมื่อ เนื้อหาจากวิชาหนึ่งสัมพันธ์กับอีกสาขาหนึ่ง ดายเมอร์ท (Diemert, 1980) ได้กล่าวว่า เนื้อหา (Content) เป็นกระบวนการทางความรู้ และทักษะที่ตรงกับสาขาวิชา เป็นส่วนที่จะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้จนเกิดประสบการณ์ เกิดสมรรถภาพตามขอบเขตของเนื้อหาที่ได้กำหนดขึ้นมา เพื่อเสริมสร้าง ความคิด สติปัญญา ในขั้นพื้นฐาน ไทเลอร์ (Tyler, 1970) ได้กล่าวถึง เกณฑ์ในการพิจารณาการจัดระเบียบเนื้อหาที่มีประสิทธิภาพ คือ 1) ความต่อเนื่อง (Continuity) 2) ลำดับก่อนหลัง (Sequence) 3) การบูรณาการรวมหน่วยความต่อเนื่อง (Integration) อันหมายถึง การที่เนื้อหาสำคัญในหลักสูตร ปรากฏซ้ำๆ กันในแนวตั้งเป็นช่วงๆ อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ สแตนฟิลด์ (Stanfield, 1958) ได้กล่าวว่า การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในเนื้อหา กิจกรรมที่จะสอน ผู้สอนต้องแน่ใจว่า กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทดลองปฏิบัติตามขั้นตอน ของกิจกรรม ตลอดจนวิธีการใช้สื่ออุปกรณ์ ที่จะนำไปสอนจริงพร้อมทั้งศึกษาข้อบกพร่อง และหาทางแก้ไข

วิชัย ดิสสระ (2533) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ คือ 1) วัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน (Instructional Objects) โดยจะระบุสมรรถภาพ ที่ผู้เรียนต้องแสดงออก 2) วัตถุประสงค์ที่ต้องแสดงออก (Expressive Objects) โดยจะระบุเหตุการณ์ ที่ผู้เรียนจะต้องมีประสบการณ์ ชาญชัย อาจิณสมอาจารย์ (2537) ได้กล่าวว่า เนื้อหา เป็นตัวกำหนดกิจกรรมแต่ละประเภทรวมทั้งเป็นเครื่องมือ ในการประเมินผลการเรียนรู้ อีกด้วย อังร บัวศรี (2531) ได้กล่าวว่า เนื้อหาวิชา หมายถึง ข้อมูลความรู้ หรือสิ่งอันเป็นสาระ ซึ่งได้ถูกเลือกสรรจากวิชาต่างๆ ซึ่งเมื่อนำมาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มะลิฉัตร เอื้ออนันท์ (2529) ได้กล่าวว่า เนื้อหาวิชา หมายถึง ความรู้ กระบวนการทางความรู้ และคุณค่า, ความรู้ คือ ความเข้าใจอันลึกซึ้งของผู้เรียนที่จะได้รับจากเนื้อหา, กระบวนการทางความรู้ คือ วิถีทาง หรือหนทางที่จะก่อให้เกิดความรู้ขึ้นๆ คุณค่า คือ ความเชื่อของแต่ละกลุ่ม แต่ละชาติ ในเรื่องของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความดี ความงาม ความเชื่อ ที่อาจคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน สุมิตร คุณานุกร (2518) ได้กล่าวถึง เนื้อหาวิชา ไว้ดังนี้ 1) มีความถูกต้องเป็นแก่นสารทันสมัย 2) สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคม 3) ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในหลักการ และความคิดรวบยอดได้อย่างลึกซึ้ง 4) สามารถสนองจุดมุ่งหมายได้หลายประการ 5) สอดคล้องกับบุคลิกภาวะ และประสบการณ์ของผู้เรียน สงัด อุทรานันท์ (2526) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน ยังประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การวางแผนการสอน การดำเนินการสอน วิธีการสอน สื่อการสอน การวัดผล และการประเมินผล

กู๊ด (Good, 1975) ได้ให้ความหมายของการสอน ไว้ดังนี้

1. การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนผู้เรียน ในสถาบันการศึกษา
2. การจัดสถานการณ์การเรียนการสอน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน การวางแผนในการออกแบบการสอน การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การประเมินผล การออกแบบการสอนใหม่ และการเผยแพร่

3. การรวบรวมในสิ่งที่ได้สอนไปแล้ว

ฮิลล์ (Hills, 1982) ได้กล่าวว่า การสอน คือ กระบวนการให้การศึกษากับผู้เรียน ซึ่งต้องอาศัย ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน นอกจากนี้ เกรย์ (Gray, 1960) ได้กล่าวว่า การสอน เป็นแนวทางของการเสนอสภาพการณ์ การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนในชั้นเรียน

สุมน อมรวิวัฒน์ (2539) ได้กล่าวถึง รูปแบบการสอน ไว้ดังนี้

1. การสอนให้คิด คือ หากผู้บรรยายมีเทคนิคการพูดที่ดี เสนอประเด็นปลุกเร้า และให้แง่มุมที่น่าสนใจ โดยต้องมีการถกแถลงกันระหว่างผู้สอน และผู้เรียนตลอดเวลา ก็เป็นกระบวนการสอนที่

ให้แก่งคิดได้, การบรรยาย และอธิบายสาระความรู้มีความจำเป็นแต่ก็ทำเท่าที่จำเป็น เนื่องจากผู้เรียนสามารถอ่านเนื้อหาเองได้ ข้อสำคัญ ผู้สอนต้องมีวิธีให้ผู้เรียนอ่าน หากไม่อ่านก็จะเริ่มไม่รู้เรื่อง ให้ผู้เรียนได้แสดงออก โดยฝึกพูดให้สั้นในเวลาอันรวดเร็วได้สาระ และตรงประเด็น เปลี่ยนจากการรายงานหน้าชั้นเป็นการอภิปรายกลุ่มแบบต่างๆ และผู้สอนสามารถสรุป เสนอแนะในบรรยากาศที่รื่นรมย์

2. กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ ผู้เรียนสามารถค้นคว้า และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้อ่านบทความใหม่ๆ แล้วถกเถียงกัน มีกิจกรรมประเทืองปัญญาในรูปแบบต่างๆ เช่น ฟังการประชุมสัมมนาดีๆ ณ ที่ต่างๆ ดูรายการโทรทัศน์ ฟังรายการวิทยุที่น่าสนใจ ฯลฯ

3. กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม คือ ผู้สอน และผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กัน โดยฝึกการอยู่ร่วมกัน และทำงานกลุ่ม

4. กระบวนการพัฒนาคุณธรรม และวัฒนธรรม คือ ผู้สอนต้องช่วยลดความหยาบกระด้าง ทั้งทางกาย วาจา ใจ ตลอดจนเสริมสร้างความมีระเบียบ ละเอียด ประณีต ดงาม

อารี พันธมณี (2540) ได้กล่าวว่า ผู้สอนจำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอน บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ มีดังนี้

1. การเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ ได้แก่ ความอยากรู้อยากเห็น และการสร้างความกังวลใจในระดับปานกลาง

2. การแข่งขันการร่วมมือ เป็นการฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักการจัดระบบในการทำงาน รู้จักแสดงความคิดเห็น และฝึกการยอมรับมติของกลุ่ม

3. การชมเชย และการตำหนิ จะต้องคำนึงถึงบุคคล และสถานการณ์ รวมทั้งต้องเลือกใช้ให้ถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย

4. การรู้ความก้าวหน้าว่าตนเองดีขึ้น จะทำให้เขาเกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง อันจะทำให้เขาสนใจการเรียนมากขึ้น

5. ระดับความมุ่งหวัง คือ การส่งเสริมให้ผู้เรียนตั้งระดับความมุ่งหวังให้สอดคล้องกับความสามารถของตน จะทำให้ผู้เรียนพยายามที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ

6. การให้รางวัล และการลงโทษ ควรคำนึงถึงความเหมาะสม เพราะการให้รางวัล จะทำให้ผู้เรียนคำนึงถึงรางวัล มากกว่าความสำเร็จของตน หรือการลงโทษก็จะมีผลทำให้หลบหนี และเก็บกดจนเกิดความก้าวร้าวในภายหลังได้ การลงโทษไม่ควรจะรุนแรงหรือพร่ำเพรื่อ การให้รางวัล และการลงโทษควรจะทำทันที และเหมาะสมกับสถานการณ์ จึงจะได้ผลดีมากกว่าการเว้นระยะให้นานออกไป

สงบ ลักษณะ (2534) ได้กล่าวว่า การสอนที่ดีนั้น ควรเป็นการสอนที่ผู้สอน ไม่เป็นผู้บอก ความรู้แก่ผู้เรียนโดยตรง แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ค้นคว้า ทดลอง ด้วยตนเองเป็น ส่วนใหญ่ อุทุมพร จามรมาน (2541) ได้กล่าวว่า การสอนที่ดี คือ การสอนที่ให้ผู้เรียนได้เกิดการคิด อย่างเป็นระบบ คิดแก้ปัญหา โดยใช้ความคิดให้เป็นประโยชน์ได้ต่อไป และการคิดเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับข้อมูล การฝึกคิดต้องอาศัยขั้นตอนการฝึก ...การสอนให้คิด มีกลยุทธ์ 3 ชั้น ดังนี้ 1) การสร้างมโนทัศน์ให้เกิดขึ้น (Concept Formation) 2) การตีความหมาย (Interpretation of Data) และ 3) การประยุกต์กฎหลัก

สมชาย เทพแสง (2543) ได้กล่าวถึง การจัดบรรยากาศการเรียนการสอน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากที่สุด สภาพการเรียนการสอนจึงมีลักษณะผสมผสานด้วย วิธีสอนที่หลากหลาย บทบาทของครูจึงเปลี่ยนจากผู้สอน อบรม บอกเล่า มาเป็นผู้ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ ที่เรียกว่า "CHILD - CENTER" อันจะช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียน "คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น" โดยอาจเทียบกับคำกล่าวที่ว่า "Learning by doing" ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง มีดังนี้

- C มาจาก Comfort คือ ต้องให้ผู้เรียนมีความสะดวกสบาย ไม่เครียด
- H มาจาก 4H ได้แก่ Head, Hand, Heart, และ Health คือ ต้องคำนึงถึงสติปัญญา การฝึกฝนด้วยการปฏิบัติ การปลูกฝังคุณธรรม และการส่งเสริมคุณภาพกาย ใจให้แก่ผู้เรียน
- I มาจาก Image คือ ต้องส่งเสริมความคิด จินตนาการให้กับผู้เรียน
- L มาจาก Logical คือ ต้องใช้เหตุผล และใช้หลายวิธีการ
- D มาจาก Democracy คือ ต้องใช้หลักการประชาธิปไตย โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน
- C มาจาก Creative คือ ต้องเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในสิ่งแปลกใหม่
- E มาจาก Emotion คือ ต้องช่วยให้ผู้เรียนมีอารมณ์ดี มีความสุข
- N มาจาก Natural คือ ต้องให้ผู้เรียนรู้จักธรรมชาติ
- T มาจาก Tourist คือ ต้องมีการไปทัศนศึกษาเพื่อหาประสบการณ์
- E มาจาก Ethic คือ ต้องมีคุณธรรม จริยธรรม
- R มาจาก Relation คือ ต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

อาจสรุปได้ว่า การเรียนการสอน คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และผู้สอน ที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน โดยมีการจัดสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์ที่เหมาะสม มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์

สงบ ลักษณะ (2535) ได้กล่าวว่า “กระบวนการ” คือ แนวทางดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างมีลำดับขั้นตอนที่ต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบ แล้วเสร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนดังกล่าว จะช่วยให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยใช้เวลาและทรัพยากรน้อยที่สุด นั่นคือ ทักษะกระบวนการ ทั้ง 9 ขั้น อันเป็นกระบวนการที่สำคัญ มีดังนี้

1. ตระหนักในปัญหา และความจำเป็น คือ ผู้สอนยกสถานการณ์ให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ และความสำคัญ
2. คิดวิเคราะห์ วิจัย คือ ให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ทั้งเป็นกลุ่ม และรายบุคคล
3. สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย คือ ให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา
4. ประเมิน และเลือกทางเลือก คือ ให้ผู้เรียนพิจารณา ตัดสิน เลือกแนวทางในการแก้ปัญหา
5. กำหนด และลำดับขั้นตอนการปฏิบัติ คือ ให้ผู้เรียนวางแผนการทำงาน ทั้งเป็นกลุ่ม และเป็นรายบุคคล
6. ปฏิบัติด้วยความชื่นชม คือ ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดให้ ด้วยความสมัครใจ ความตั้งใจ ความกระตือรือร้น และความเพลิดเพลิน
7. ประเมินระหว่างปฏิบัติ คือ ให้ผู้เรียนได้สำรวจปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงาน แล้วเสนอแนวทางการปรับปรุงการทำงานในขั้นต่อไป
8. ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ คือ ให้ผู้เรียนนำผลที่ได้จากการประเมินในแต่ละขั้นตอน มาเป็นแนวทางในการพัฒนาผลงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
9. ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ คือ ให้ผู้เรียนสรุปผลการดำเนินงาน โดยการเปรียบเทียบผลงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วัลลภ กันททรัพย์ (2533) ได้กล่าวว่า การสอนที่เน้นกระบวนการ ต้องสอนให้ผู้เรียนสามารถทำตามขั้นตอน และสามารถรับรู้ขั้นตอนทั้งหมด จนสามารถนำไปใช้ได้จริงในสถานการณ์ใหม่ได้ นอกจากนี้ ยังสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนจนเกิดทักษะ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างอัตโนมัติ โดยผู้สอนจะต้องเป็นผู้วางแผน ชักนำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ จนบรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ดังนั้น การจะเลือกใช้กระบวนการใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้เป็นสำคัญ และในการพิจารณาว่า จุดประสงค์ใดสามารถสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการได้ครบทั้ง 9 ขั้นนั้น ควรยึดหลัก ดังนี้

1. การปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน ต้องอาศัยขั้นตอนที่สำคัญ คือ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล
2. ผลการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน ต้องปรากฏออกมาเป็นชิ้นงาน
3. ในการวางแผนปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน ต้องมีทางเลือกหลายๆ ทาง

ฮิลการ์ด และ โบรวอร์ (Hilgard and Brower, ม.ป.ป. อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2540) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลจากการฝึกฝน และประสบการณ์ แต่มีสาเหตุจากการตอบสนอง ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น สัญชาตญาณ วุฒิภาวะ หรือจากการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย เช่น ความเมื่อยล้า พิษของยา เป็นต้น เอกวิทย์ ณ ถลาง (2542) ได้กล่าวถึง วิธีการเรียนรู้แบบไทยๆ ในสังคมประเพณี ซึ่งมีอยู่ 9 วิธีด้วยกัน คือ 1) การลองผิดลองถูก 2) การปฏิบัติจริง 3) การสาธิตวิธีการ และการบอกเล่า 3) การสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ 5) การเรียนรู้โดยพิธีกรรม 6) การใช้คำสอนทางศาสนา มาเป็นหลักให้คนปฏิบัติ 7) การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กันระหว่างคนในสังคม ต่างวัฒนธรรม 8) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม และ 9) ครูพักลักจำ

อาจสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ที่ค่อนข้างถาวร โดยมีการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองอันเป็นผลจากการฝึกฝน และประสบการณ์เพื่อให้เข้ากับสภาพของสิ่งแวดล้อม ตามสถานการณ์ต่างๆ

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียน ได้แก่ วุฒิภาวะ ความพร้อม ประสบการณ์เดิม อายุ แรงจูงใจ ระดับสติปัญญา อารมณ์ และสภาพร่างกาย
2. บทเรียน ได้แก่ ความยากง่ายของบทเรียน ความยาวของบทเรียน และเป็นบทเรียนที่มีความหมาย
3. วิธีจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้เครื่องสื่อ และแนะแนวในการเรียน การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ ช่วงเวลาในการเรียน และการฝึกฝน
4. สภาพแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา (บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด และความเป็นระเบียบในห้องเรียน)

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2536) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดี ควรจะเรียนรู้จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปยังสิ่งที่ไกลตัว เพราะเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนสามารถดูดซับได้รวดเร็วกว่า ดังนั้น จึงควรมีระดับท้องถิ่น หรือหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมของท้องถิ่น แทนที่จะเรียนรู้เรื่องไกลตัว ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจ และไม่มีความรู้สึกที่ดีต่อสังคม และสิ่งแวดล้อมรอบตัวเอง

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวถึง หลักในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ไว้ดังนี้

- 1) ต้องมีความต่อเนื่องกับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
- 2) ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น โดยต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่สลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น
- 3) ต้องมีลักษณะเป็นบูรณาการ และช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียน
- 4) ต้องส่งเสริม และไม่บั่นทอนพัฒนาการเดิม

ในการจัดการศึกษา ต้องปฏิรูประบบการเรียนการสอน ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง อันจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพ และความสามารถได้อย่างเต็มที่ โดยผู้สอนต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอน (Instruction) มาเป็นผู้ที่คอยชี้แนะแนวทาง และคอยอำนวยความสะดวกต่างๆ (Facilitator) เนื่องจากในปัจจุบันมีเทคโนโลยี การสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ง่ายต่อการแสวงหาความรู้ข้อมูลต่างๆได้ด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ผู้สอนก็ยังคงต้องสอนเนื้อหาวิชาต่างๆที่ควรรู้ และกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง โดยส่งเสริมให้มีการทดลองและฝึกปฏิบัติจริง นอกจากนี้ผู้สอนควรเปลี่ยนจากการเป็นผู้ป้อนความรู้ (Feeder) มาเป็นผู้ที่ให้คำปรึกษาแนะนำ (Advisor) ซึ่งการเรียนการสอนแบบใหม่นี้ ไม่ได้ผูกขาดกับผู้เรียนจะต้องเห็นด้วยทุกประการ หากผู้เรียนมีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ผู้สอนก็จะทำหน้าที่แนะนำวิธีการคิด โดยไม่ได้เป็นเพียงการใส่ความคิดของผู้สอนลงไปเท่านั้น

2. ให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ เช่น การใช้ระบบการเรียนการสอนแบบถูกประเด็น หรือแบ่งกลุ่มอภิปราย การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การสอนในบรรยากาศของการทำวิจัย การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น และแสดงความสามารถอย่างเต็มที่ และการวัดผลแบบให้ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ หรือการแสดงออกทางความคิดมิใช่การท่องจำ ควรเน้นการสอบความสามารถเชิงประยุกต์ และอาจทำการทดสอบด้วยการเขียนบทความ หรือการเขียนรายงาน

3. ผู้สอนเป็นแบบอย่าง หรือแสดงให้ดู เป็นวิธีการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนรับรู้ได้ดีที่สุด การเรียนการสอนจึงควรเลือกสื่อการสอน ที่เน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสลงมือกระทำ ให้ภาคปฏิบัติ นอกจากนี้ ผู้สอนยังจะต้องเป็นแบบอย่างในการคิด และในการประพฤติอีกด้วย

นักจิตวิทยาพบว่า บุคคลมีความแตกต่างในกระบวนการของการคิด อันเนื่องมาจากความเด่นของสมองแต่ละซีกที่แตกต่างกันไป ซึ่งการจัดการเรียนการสอนควรจัดให้เหมาะสม ผู้เรียนที่สมองเด่นซ้ายจะมีธรรมชาติการเรียนรู้แบบคิดวิเคราะห์ สนุกกับตัวเลข และจำนวนที่ต้องมองเห็น ความเที่ยงตรงแม่นยำเป็นสิ่งสำคัญ ในขณะที่ผู้เรียนที่สมองซีกขวาเด่น จะสนใจการเรียนรู้ในแง่ของ ความงามความไพเราะ การใช้ความรู้สึก และแสดงออกในด้านความคิดสร้างสรรค์ ปัจจุบันยังพบว่าการจัดหลักสูตรจะเน้นการใช้สมองซีกซ้ายเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น จึงควรมีการสร้างสมดุลแก่การใช้สมองทั้งสองซีกด้วย การเพิ่มกิจกรรมทางศิลปะ และดนตรี เพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การสังเคราะห์ และทักษะด้านจินตนาการ ซึ่งส่งผลต่อวิธีการสอนที่ต้องขึ้นกับธรรมชาติของผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

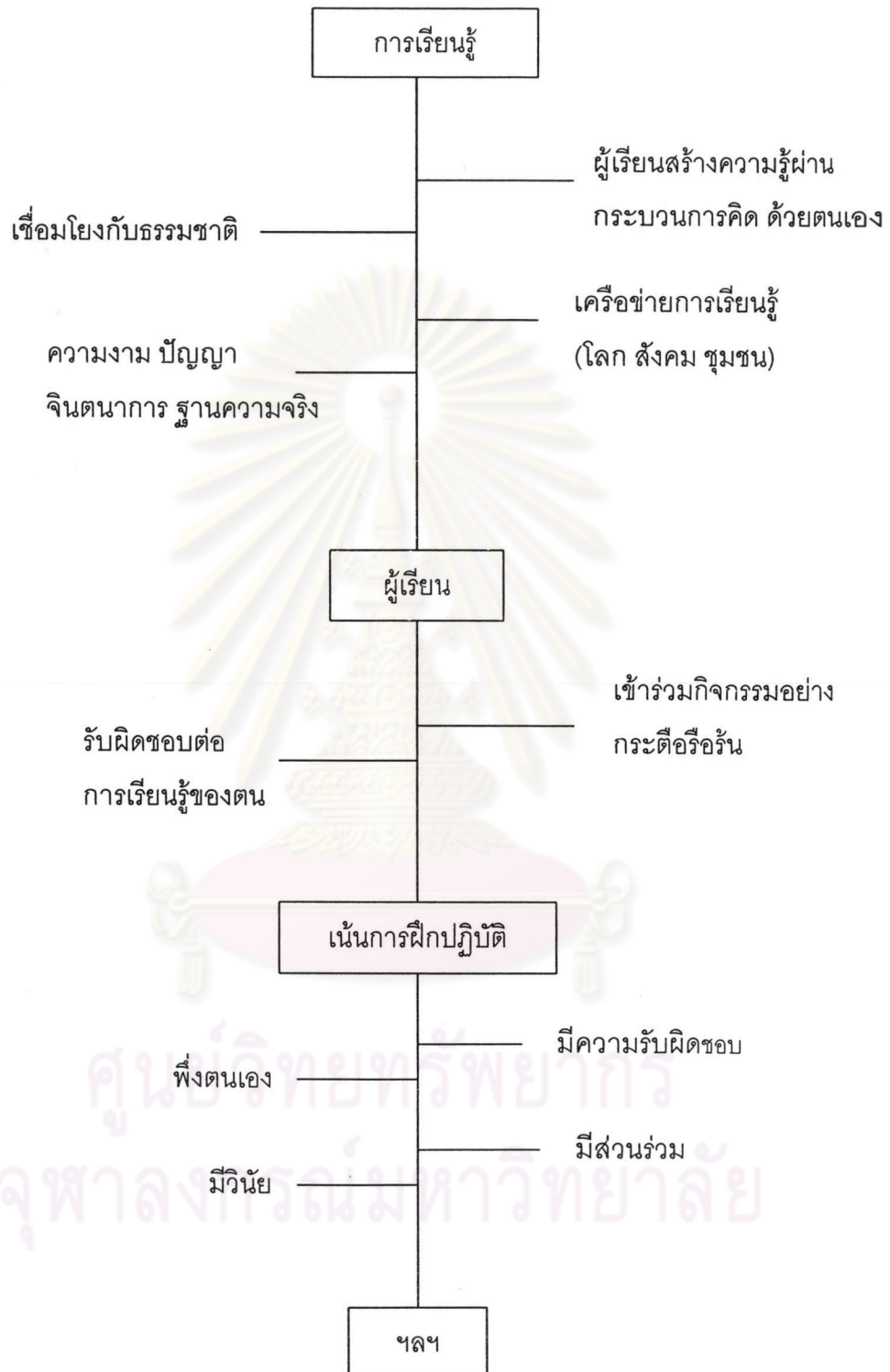
สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2543) ได้แสดงการเปรียบเทียบ ระหว่างกระบวนการเรียนการสอน กับกระบวนการเรียนรู้ ว่า ควรเป็นการเชื่อมโยง ความคิด กับธรรมชาติ จินตนาการ ความงาม ปัญญา และความจริงเข้าด้วยกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนรู้

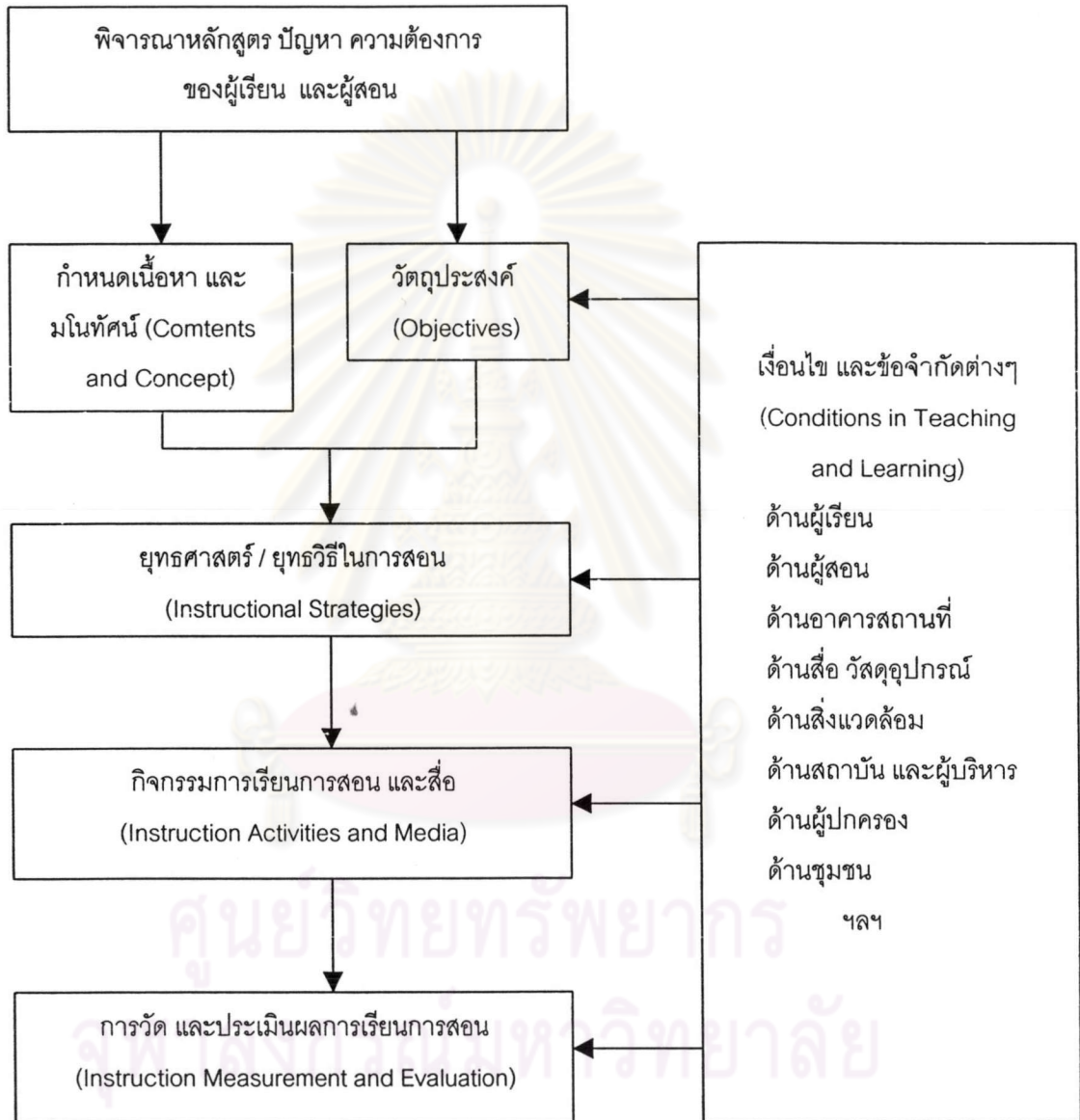

พัฒนาจากแนวคิดของ สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2543)

ทิสนา แชมมณี (2544) ได้แสดงถึง การจัดการเรียนการสอน อันเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทั้งของผู้เรียน และผู้สอน ที่ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ดังแผนภูมิ ต่อไปนี้

การจัดการเรียนการสอน

(ทิสนา แชมมณี, 2544)

จากทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ คาร์ล โรเจอร์ (Carl Roger, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์, 2547) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ 1) ความรู้ที่ได้จากกระบวนการทางพุทธิปัญญา ซึ่งเป็นการศึกษาในรูปแบบที่มีกระบวนการขั้นตอนอย่างเป็นระบบ และ 2) ความรู้ที่เกิดจากการประยุกต์สิ่งที่ตนเองรู้มาใช้แก้

ปัญหาที่ตนประสบแล้วสังเคราะห์หรือสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา โดยการบูรณาการจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้

ผู้เรียนจะได้ประโยชน์จากประสบการณ์มากหรือน้อยก็ด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้คือ

1) ความเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ตนประสบอยู่ 2) การเป็นผู้กำหนดปัญหาหรือริเริ่มงาน 3) การได้มีส่วนประเมินผลงาน และ 4) การนำผลที่เกิดขึ้นไปสู่ผู้เรียนคนอื่นๆ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนจะมีธรรมชาติในการเรียนรู้อยู่ในตัวเอง บทบาทของผู้สอนเป็นเพียงผู้ให้ความสะดวกแก่ผู้เรียน กล่าวคือผู้สอนจะต้องสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสมให้กับผู้เรียน ผู้สอนจะต้องให้ความกระจำงชัดต่อผู้เรียน ถึงวัตถุประสงค์ และเนื้อหาการเรียน ผู้สอนต้องจัดระบบ และจัดหาแหล่งข้อมูล และการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนต้องให้ความสมดุลระหว่างภาวะทางปัญญา และอารมณ์ของผู้เรียน และประการสุดท้าย ก็คือ การแบ่งปันความรู้สึก ความคิดเห็น และประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน แต่ไม่ควรไปครอบงำจึงเห็นได้ว่าการเรียนรู้ของผู้ที่อยู่ในระดับอุดมศึกษาต้องการใช้ปัญญาของตนเองเข้าตัดสินใจ และริเริ่มทำสิ่งที่ตนสนใจ โดยผู้สอนไม่ควรเป็นผู้ชี้นำแก่ผู้เรียน ดังนั้น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจึงเป็นวิธีการหนึ่งสำหรับผู้เรียนในระดับนี้

นอกจากนี้ มัลคอล์ม โนวเลส (Malcolm Knowless, 1984) ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนแก่ผู้ใหญ่ไว้ว่า ผู้สอนต้องให้เหตุผลของการศึกษา เนื้อหาแก่ผู้เรียนเสียก่อน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ของสิ่งที่ตนเองกำลังศึกษา การศึกษาสำหรับบุคคลวัยนี้ยังมุ่งเน้นไปสู่ประสบการณ์ตรงที่ผู้เรียนควรได้เห็นได้สัมผัส ได้ลงมือกระทำ เนื่องจากประสบการณ์เหล่านี้เป็นตัวเชื่อมกัน ระหว่างสิ่งที่ผู้เรียนศึกษาในภาคทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้ ก็จะทำให้ผู้เรียนมองเห็นประโยชน์ที่ได้รับ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังต้องการการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และแก้ปัญหา รวมทั้งอยากมีส่วนร่วมในการประเมินผล การเรียนการสอนที่แสดงให้เห็นถึงวุฒิภาวะทางปัญญาที่สามารถวิเคราะห์ ผู้เรียนจะศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อสิ่งที่ตนเรียนนั้นสามารถนำไปใช้ให้เกิดคุณค่าต่อวิชาชีพ หรือต่อชีวิตประจำวัน

คิลโก้ (Kilgo, 1970) ได้กล่าวถึง ลักษณะ และบทบาทของอาจารย์ผู้สอนที่ดี ดังนี้ คือ

1. เป็นผู้ที่ใช้กระบวนการกลุ่ม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพยายามทำความเข้าใจกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และจะต้องพยายามให้ผู้เรียนรู้จักกันด้วย
2. มีการวางแผนการสอนร่วมกับผู้เรียน
3. มีความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล และช่วยเหลือผู้เรียนได้ โดยการจัดการเรียนการสอนที่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความสามารถของผู้เรียน พร้อมทั้งใช้สื่อการสอน และวิธีการสอนหลายๆวิธี

4. ทำในสิ่งที่เป็นไปได้จริงๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบด้านเวลา ขนาดของชั้นเรียน และความสามารถที่แตกต่างกัน
5. มีความสุขกับการสอน และสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
6. คำนึงถึงการแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียง รวมทั้งบรรยากาศต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในห้องเรียน
7. เข้าใจถึงวัตถุประสงค์การสอน และมีความพยายามให้ผู้เรียนเกิดทักษะ การแสวงหาความรู้
8. เป็นผู้มีความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ

มิเชล (Michael, 1983) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของอาจารย์ที่ดี ไว้ว่า

- 1) ต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้น มีความตั้งใจ มีชีวิตชีวากับการสอน เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
- 2) มีจิตใจที่พร้อมกับการเรียนรู้เรื่องใหม่
- 3) มีความเมตตา และอดทน ยืดหยุ่นต่อการแก้ปัญหา
- 4) มีความไวต่อการรับรู้ สามารถจัดสรรประสบการณ์ทางการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้ตามโอกาสที่เหมาะสม
- 5) สามารถกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้เกิดความสนุกสนานในการเรียนรู้ ด้วยมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ท่าทีที่อบอุ่น และมีอารมณ์ขัน
- 6) มีทักษะในการถาม ตอบ
- 7) สามารถเชื่อมโยงความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ
- 8) สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน และมีความยุติธรรม ในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนเป็นอย่างดี

อาจสรุปได้ว่า ผู้สอนควรเป็นผู้จุดประกายไฟแห่งความใฝ่รู้ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการ มิใช่สอนความรู้สำเร็จรูป ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนคิดไม่เป็น ควรให้อิสระแก่ผู้เรียนในการศึกษาค้นคว้า ในการสร้างสรรค์จินตนาการ เพื่อการเรียนรู้ในคุณค่าแห่งตน ควรกระตุ้นเร้า ปลุกจิตสำนึกให้กล้าคิด กล้าทำ ขณะเดียวกัน ก็ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างเปิดเผย เต็มตามศักยภาพ และที่สำคัญ ก็คือ ต้องสร้างผู้เรียนให้เป็นคนมีจิตใจที่เป็นสุข

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540) ได้แสดงการเปรียบเทียบระหว่าง การเรียนรู้ กับการสอน ว่าเป็นกระบวนการ ที่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไว้ในตาราง ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้กับการสอน (อาภรณ์ ใจเที่ยง ,2540)

การเรียนรู้	การสอน
- เมื่อมีวุฒิภาวะ (Maturation) ถึงระดับ และมีความพร้อมทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม	- ให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะ และความพร้อม หากผู้เรียนยังไม่พร้อม จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมก่อน ควรได้มีการสำรวจความรู้ และประสบการณ์เดิมของผู้เรียนก่อน ถ้าพบว่าย่างขาดหรือบกพร่อง ก็ต้องซ่อมเสริมในส่วนที่จำเป็น
- เมื่อเรียนอย่างมีเป้าหมาย และรู้ขอบข่าย โครงสร้างของเนื้อหาที่เรียน	- แจกจุดประสงค์และขอบข่ายของเนื้อหาที่เรียนให้ผู้เรียนได้ทราบอย่างชัดเจน
- ถ้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างแท้จริง (Active Participation) และได้ใช้ประสาทสัมผัสหลายด้านรวมกัน	- ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยได้ลงมือทำฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing)
- ถ้าได้เรียนเนื้อหาที่ละน้อยจากง่ายไปหายาก จากส่วนรวมไปส่วนย่อย และเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยเหล่านั้น	- จัดลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก โดยให้ผู้เรียนได้เห็นโครงสร้างทั้งหมดก่อนเห็นรายละเอียด และโยงความสัมพันธ์ของรายละเอียด
- ถ้าได้เรียนในสิ่งที่ตนถนัด ตรงกับความสามารถ และความสนใจ	- คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยพยายามมอบหมายงาน ให้ตรงกับความสามารถ ความสนใจของผู้เรียนแต่ละคน และช่วยเหลือ ผู้ที่เรียนช้าให้เรียนได้ทัน
- ถ้าได้เรียนในบทเรียนที่ง่าย และมีความหมายต่อชีวิต ก็ย่อมจะจดจำได้ดี และเร็วกว่าบทเรียนที่ยากและไม่มีความหมาย	- จัดบทเรียนให้มีความพอเหมาะกับความวุฒิภาวะของผู้เรียน และเป็นสิ่งที่มีความหมาย โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้
- ความรู้หรือประสบการณ์เดิม เป็นพื้นฐานในการเรียนเรื่องใหม่ได้สะดวก และรวดเร็วขึ้น	- ให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ควรทบทวนความรู้เดิมก่อนให้ความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในสถานการณ์อื่น อันจะทำให้เกิดความแม่นยำมากขึ้น
- ถ้าได้รับการเสริมแรงที่ถูกต้องเหมาะสม และในจังหวะเวลาที่สมควร	- ให้เสริมแรงอย่างเหมาะสม เช่น ให้คำชม ให้รางวัล เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ถูกต้อง และลงโทษเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง
- การจูงใจ (Motivation) จะช่วยให้เกิดความปรารถนาที่จะเรียน เช่น ครูสอนดี เข้าใจง่าย วิชาที่เรียนมีประโยชน์ บรรยากาศของห้องเรียนดี	- สร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนเกิดความสนใจใฝ่เรียน เช่น ใช้ทักษะและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม สร้างบรรยากาศให้น่าเรียนรู้ สร้างเจตคติที่ดีให้แก่ผู้เรียน
- การฝึกหัด หรือการฝึกฝน (Practice) จะช่วยให้เกิดความแม่นยำ และมีความชำนาญมากขึ้น	- ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทำกิจกรรมนั้นซ้ำอีก อันเป็นการทบทวนหลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว เช่น การให้ทำแบบฝึกหัดเพิ่มเติม
- ถ้ามีความตั้งใจและมีความต้องการที่จะเรียนรู้	- ได้รับความสนใจ กระตุ้น จูงใจ ให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นอยากรู้ อยากเห็น โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
- การได้รับทราบผลการกระทำ (Effect) โดยทันที มีผลต่อการเรียนรู้ เช่น ผลการทำงาน หรือผลการสอบ ก็จะทำให้ทราบถึงข้อบกพร่อง ข้อควรแก้ไขปรับปรุงตนเองได้ทันเวลา	- แจกผลการปฏิบัติกิจกรรม หรือผลการวัดผลให้ผู้เรียนทราบทันที เพื่อจะได้รับแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่อง และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น แต่ถ้าทำได้ดีแล้ว ควรให้ผู้เรียนวัดผลด้วยตนเอง

การสอน คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ ระหว่าง ผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมาย โดยผู้สอนต้องจัดการสอนอย่างมีกระบวนการ ผู้สอน ต้องรู้หลักพื้นฐานในการสอน และใช้ให้สอดคล้องกับหลักการการเรียนรู้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอน ประสบผลสำเร็จได้

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง สิ่งที่เป็นพาหนะหรือสื่อที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติ ตามจุดประสงค์ของการเรียนการสอน ในจุดมุ่งหมายของหลักสูตร นอกจากนี้ วัลลภา เทพหัสดิน ณ.อยุธยา (2530) ได้กล่าวว่า สื่อการสอนถ้ามีมาก และอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้งานได้ทันที ผู้สอนยิ่งใช้มากเพียงใด ก็จะเป็นประโยชน์แก่การเรียนการสอน เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเพียงนั้น และจะประหยัดเวลาในการสอนได้มาก กล่าวคือ การใช้อุปกรณ์ต่างๆ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนเพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็น การเปลี่ยนแปลงบรรยากาศของการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น หรือสนใจเพิ่มขึ้น

ธำรง บัวศรี (2532) ได้กล่าวว่า การวัดผล หมายถึง การวัดคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นการวัดในด้านปริมาณ หรือคุณภาพก็ได้ (การวัดในด้านปริมาณ ได้แก่ ความยาว ความกว้าง ความสูง น้ำหนัก ปริมาตร ฯลฯ) ส่วนการประเมินผล หมายถึง กระบวนการ ในการรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็น เพื่อใช้ประโยชน์ ในการประเมินค่า และตัดสินใจ ในการประเมินผลนั้น ไม่จำเป็นต้องกระทำเมื่อบทเรียนจบไปแล้ว แต่จะกระทำเมื่อใดก็ได้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โดยเฉพาะการประเมินผลย่อย นับว่ามีประโยชน์เพราะจะช่วยให้ผู้สอนมีโอกาสแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ได้ซึ่ง ใจทิพย์ เข็มรัตน์พงษ์ (2539) ได้กล่าวว่า การวัดผล คือ กระบวนการกำหนดค่า หรือตีค่าคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือของบุคคลเป็นตัวเลข โดยใช้เครื่องมือเป็นหลัก ส่วนการประเมินผล คือ กระบวนการพิจารณา ตัดสินคุณค่าของวัตถุ คน สิ่งของ หรือการดำเนินงานกิจกรรมว่า บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการวัดผลเป็นหลัก การวัดผล และการประเมินผล จึงเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน ดังที่ กรอนลันด์ (Gronlund,1981) ได้กล่าวว่า การวัดผล และประเมินผล มีจุดประสงค์หลักที่สำคัญ คือ การนำผลจากการวัด และการประเมินผลไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน นอกจากนี้ ดี ฟรานเชสโก (De Francesso,1958) ได้กล่าวว่า การวัดผล และการประเมินผล ก็เพื่อหาแนวทางแก้ไขวิธีการสอน และเป้าหมายการเรียนการสอนในคราวต่อไป ตลอดจน ให้สนองกับความต้องการของผู้เรียน

อุทุมพร จามรมาน (2530) ได้เสนอแนวคิด ในการวัดผลการศึกษาไว้ 3 แบบคือ

1) แบบอิงกลุ่มกับอิงเกณฑ์ 2) แบบทฤษฎีเดิมกับทฤษฎีใหม่ 3) ลักษณะทางการศึกษากับลักษณะทางจิตวิทยา

ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างแต่เฉพาะที่นิยมใช้กันมากที่สุด 2 วิธีเท่านั้น ได้แก่

1. การวัดแบบอิงกลุ่ม (Norm – Referenced Measurement) เป็นการวัดเพื่อบอกผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนภายในกลุ่ม ที่สอบข้อสอบชุดเดียวกัน คะแนนที่ได้ไม่ใช่เป็นตัวแทนของความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะ แต่คะแนนเป็นตัวแทนว่าสูงกว่าคนอื่นมากน้อยแค่ไหน

2. การวัดแบบอิงเกณฑ์ (Criterion - Referenced Measurement) เป็นการวัดเพื่อบอกสถานภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของสิ่งที่ทดสอบ ผู้เรียนอาจไม่ได้แข่งขันกัน

การวัดผลแบบอิงกลุ่ม จะมุ่งเน้นการวัดอันดับความสามารถของผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบกันภายในกลุ่ม ส่วนการวัดผลแบบอิงเกณฑ์นั้น จะมุ่งเน้นที่การตัดสินว่า ผู้เรียนแต่ละคนบรรลุผลตามเกณฑ์มาตรฐานมากน้อยแค่ไหน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2530) ได้กล่าวว่า การประเมินผล คือการกำหนดส่วนต่างๆของการสอนให้มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ การกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการสอน และการประเมินผล ซึ่งเมื่อทราบผลการประเมินแล้ว ก็จะสามารถย้อนกลับไปตรวจสอบส่วนต่างๆได้ทุกส่วน โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ จัดเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการเรียนการสอน เพราะวัตถุประสงค์ของการสอนจะเป็นตัวกำกับทุกอย่างที่ตามมา แม้แต่เรื่องของการประเมินก็ต้องประเมินเพื่อให้ทราบว่า ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยแค่ไหน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2522) ได้กล่าวถึง การประเมินผลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดผลให้เหมาะสม สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน พร้อมทั้งให้คำนิยามของสิ่งที่ต้องการวัด ในรูปของพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้งสามด้าน
2. เลือกแนวคิดของการวัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ และสิ่งที่มุ่งจะวัด ตามที่กำหนดไว้ เช่น แบบอิงกลุ่ม หรืออิงเกณฑ์
3. สร้างเครื่องมือตามแนวคิด เพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน และประสิทธิภาพของการสอน
4. เพื่อความถูกต้องของสิ่งที่ต้องการวัด ผู้สอนจะต้องเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภท และวัดหลายครั้ง เพื่อที่จะได้คะแนนพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ และเจตคติอย่างถูกต้อง
5. ผู้สอนควรตระหนักถึงจุดเด่น จุดด้อยของเครื่องมือแต่ละประเภท เพื่อสามารถเลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความถูกต้องแม่นยำตรงของข้อมูลที่วัดได้
6. การแปลความหมายของข้อมูลที่วัดได้ ควรนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน และหลักสูตร ฯลฯ

โดนัลด์ ดี กรูเบอร์ (Donal D. Gruber, 1994) ได้เสนอวิธีการ ประเมินผลที่เรียกว่า วิธีสมดุล (Balanced Approach) อันประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความรู้ (Evaluation of Cognitive Learnings) เป็นการวัดด้านเนื้อหา การจำ การคิด วิเคราะห์ โดยวิธีสอบข้อเขียน เช่น ปรนัย อัตนัย เติมคำในช่องว่าง หรือการทำแบบฝึกหัด
2. ด้านเจตคติ (Evaluation of Affective Learnings) เป็นการวัดด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ทศนคติ และคุณค่า โดยจะแสดงออกในเรื่องคุณภาพของงาน หรือการให้คำตอบแบบ คิดวิเคราะห์
3. ด้านทักษะ (Evaluation of Psychomotor Learnings) เป็นการวัดด้านพฤติกรรมในการทำงาน ระเบียบวินัย การเข้าชั้นเรียน การร่วมมือในการทำงาน ความตั้งใจ ตลอดจนการให้ความสำคัญในการทำงาน

อาจสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ต้องเน้นที่กระบวนการ เพราะการสอนที่เน้น กระบวนการ จะสามารถนำไปสู่การพัฒนาจิตพิสัยได้ รวมทั้งการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ การเรียนการสอน เป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เก็บเกี่ยวความรู้ และ ประสบการณ์ทางด้านเนื้อหาได้อย่างดีอีกด้วย

องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนในทุกๆด้าน ล้วนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียน ซึ่งจะสามารถเห็นได้จากตารางสรุป ต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

Taba (1962)	Knowless (1970)	Good (1977)
- มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่ สถานศึกษา และครูผู้สอนจัดขึ้น	- ระบุประเภทของกิจกรรม และเนื้อหาหรือขอบข่ายของ พฤติกรรม	- เค้าโครงของเนื้อหาที่จัดไว้ อย่างเป็นระบบ - กลุ่มวิชา และการจัด ประสบการณ์
ธำรง บัวศรี (2532)	สุมิตร คุณานุกร (2533)	วิชัย ดิสสระ (2533)
- ประสบการณ์ทุกอย่างที่ สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน	- ประสบการณ์ทั้งหลายที่ จัดทำเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาไปตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้	- ระบุสมรรถภาพที่ผู้เรียน ต้องแสดงออก - ระบุเหตุการณ์ที่ผู้เรียนต้อง มีประสบการณ์

วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เป็นการจัดเนื้อหา และมวลประสบการณ์ ที่สถานศึกษา และครูผู้สอนจัดไว้ ให้แก่ผู้เรียน อย่างเป็นระบบ มีการระบุขอบข่ายพฤติกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

เนื้อหาวิชา

Standfeild (1958)	Diemert (1980)	Hunkins (1988)
<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ - ศึกษาวิธีการ ในการใช้สื่อ อุปกรณ์ ที่จะนำไปใช้สอนจริง เพื่อหาข้อบกพร่อง และการแก้ไข 	<ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการทางความรู้ และทักษะที่ตรงกับสาขาวิชา - ช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - เนื้อหาจากวิชาหนึ่งที่สัมพันธ์กับอีกสาขาหนึ่งจะมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
ชายชัย อาจิณสมจารย์ (2537)	มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2529)	
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นตัวกำหนด กิจกรรมแต่ละประเภท - เป็นเครื่องมือ ในการประเมินผลการเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ หรือกระบวนการทางความรู้ และคุณค่า 	

เนื้อหาวิชา เป็น กระบวนการทางความรู้ และทักษะที่จะช่วยให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ โดยเนื้อหาจากวิชาหนึ่งจะต้องสัมพันธ์กับอีกสาขาหนึ่ง กิจกรรมแต่ละประเภทต้องมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ และยังเป็นเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้อีกด้วย

วิธีการสอน

Gray (1960)	สุทธิ ประจศักดิ์ (2520)
<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนโดยผู้สอน (อยู่ในกรอบของหลักสูตร) - วางแผนร่วมกัน โดยผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งมีทั้งแผนระยะยาว และแผนระยะสั้น (แผนบทเรียน) 	<ul style="list-style-type: none"> - แผนระยะสั้น ใช้สอนในแต่ละคาบ ประกอบด้วยจุดมุ่งหมายเฉพาะกิจกรรม ทั้งผู้สอน วัสดุอุปกรณ์ ในการสอน และการประเมินผล
นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร (2525)	อุบล ตูจินดา (2532)
<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกการสอน ในแต่ละกิจกรรม โดยอาศัยโครงการสอน และแผนการสอนเป็นแนวทาง - เตรียมสื่อวัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อม เพื่อให้ผู้เรียนทำกิจกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องมีความมุ่งหมายของแต่ละบทเรียน - คำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ ระยะเวลา และความสนใจของผู้เรียน - มีกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียน - เลือกวิธีการสอน ให้เหมาะสมกับบทเรียน และวัยของผู้เรียน คำนึงถึงแหล่งทรัพยากร โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เพื่อสะดวกในการจัดหาวัสดุ

วิธีการสอน เป็นการวางแผนโดยผู้สอนและผู้เรียน การวางแผนร่วมกันนี้ มีทั้งแผนระยะยาว และแผนระยะสั้น มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ รู้จักเลือกวิธีการสอน โดยให้เหมาะสมกับบทเรียน วัย และความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งต้องมีสื่ออุปกรณ์ หรือแหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นอีกด้วย

สื่อการสอน

Luca & Kent (1968)	อุบล ตูจินดา (2532)
- ผู้สอนควรรู้จักัดแปลง สื่อการสอน และเทคนิค การใช้ให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน	- เป็นตัวกลางที่ผู้สอน ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และมีความหมายต่อผู้เรียน
เรียศรี วิวิธศรี (2535)	สันติ คุณประเสริฐ (2538)
- เป็นเครื่องมือ หรือ ช่องทาง สำหรับใช้ในการ ถ่ายทอดความรู้ของครู ทำให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ ตามวัตถุประสงค์	- เป็นเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการสอน เพื่อให้การสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และ บรรลุความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

สื่อการสอน เป็นวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการต่างๆ ที่ครูผู้สอนใช้เป็นตัวกลาง ในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ โดยครูผู้สอนต้องมีความเข้าใจในเนื้อหา และต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ วุฒิภาวะของผู้เรียน

การวัดผล และการประเมินผล

De Francesco (1958)	Gronlund (1981)
- เพื่อหา แนวทาง แก่ไข วิธีการสอน และ เป้าหมายของการเรียนการสอน ให้สนองกับ ความต้องการของผู้เรียน	- เพื่อนำผลจากการวัดผล และการประเมินผลไปใช้ ในการปรับปรุงการเรียนการสอน
สมหวัง พิริยานูวัฒน์ (2522)	สุพิน บุญชูวงศ์ (2531)
- เป็นกระบวนการ ตัดสินคุณค่าของสิ่งของ หรือ การกระทำใดๆ โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน	- เป็นกระบวนการที่นำเอาผลของการวัดมาพิจารณา เปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ตัดสินออกมาว่าสูง หรือต่ำกว่าเกณฑ์
พร้อมพรรณ อุดมสิน (2533)	
- เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการวัดผล โดยมี การตรวจสอบ ตัดสินคุณค่าที่ได้จากการวัด อย่างมี เหตุผลด้วยกฎเกณฑ์ หรือมาตรฐาน	
- เป็นตัวกำหนดว่า คุณลักษณะที่วัดนั้นมีคุณค่า อย่างไร	

การวัดผล และการประเมินผล เป็นกระบวนการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน โดยการนำเอาสิ่งที่ได้จากการวัดผล มาตัดสิน หรือวินิจฉัย เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดให้ แล้วจึงตัดสินออกมาว่ามีค่าเป็นอย่างไร

2.5 กระบวนการเรียนรู้ ตามบูรณาการ หรือสหวิทยาการ

สุมน อมรวิวัฒน์ (2543) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันกระแสความคิดในการจัดหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน ได้เน้นจุดมุ่งหมายมาสู่ผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดที่บูรณาการจุดหมาย “เบญจคุณ” ของหลักสูตรที่มุ่งสู่ผู้เรียน โดยมองเห็นองค์รวมของวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ มีดังนี้

1. คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ได้แก่ รูปลักษณ์ และกิจลักษณะ

1.1 รูปลักษณ์ (Personality, Appearance) คือ รูปร่าง และบุคลิกภาพ ที่ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาให้มีสุขภาพดีทั้งกาย และจิต ซึ่งจะสะท้อนออกมาเป็นบุคลิกภาพที่แจ่มใส ปรับตัวได้ มั่นใจในตนเอง นำคบหาสมาคม

2.2 กิจลักษณะ (Performance) คือ ท่วงท่า ท่วงที การกระทำ การประพฤติปฏิบัติ การแสดงออก การสื่อสารความคิดที่มีทักษะ ความสามารถที่กระทำได้สำเร็จราบรื่นตามความตั้งใจ

2. คุณค่า หมายถึง ประสบการณ์ที่เชื่อมโยงต่อการดำรงชีวิต ได้แก่ การเผชิญสถานการณ์ และการแก้ปัญหา การทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การทดลองสืบค้น พิสูจน์ความจริง ฯลฯ ส่วนคุณค่าที่เกี่ยวกับการศึกษา เช่น ทางศีลธรรม (Moral) ทางวัฒนธรรม (Culture) และทางปัญญา (Intellectual)

3. คุณประโยชน์ หมายถึง คุณสมบัติของผู้เรียนที่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งแก่ตนเอง และสังคมส่วนรวม

4. คุณธรรม ในแง่ปรัชญา หมายถึง ความดี ความงาม ความจริง ส่วนในแง่จิตวิทยา และพฤติกรรมมนุษย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ใช้วิจารณญาณ และเหตุผลเชิงจริยธรรม ในทางศาสนา หมายถึง หลักปฏิบัติตนที่สุจริต ทั้งกาย วาจา และใจ, การปลูกฝังคุณธรรมต้องเป็นองค์รวม ในทุกกระบวนการเรียนการสอน สอดแทรกอยู่ในทุกวิชา ทุกบรรยากาศ แห่งการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม

การศึกษา ต้องมุ่งสอนให้เป็น “คนดี” โดยต้องมีลักษณะบูรณาการ ทั้งทางด้านปัญญาธรรม วัฒนธรรม และศีลธรรม (คุณธรรม)

5. คุณภาพ เป็นองค์รวมของคุณสมบัติอันพึงประสงค์ทุกประการ

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (ม.ป.ป. อ้างถึงใน สุมน อมรวิวัฒน์, 2536) ได้อธิบาย หลักของกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ หรือหลักสูตรเพื่อการรู้รอบ อย่างมีบูรณาการ (Integrated Holistic Learning Curriculum) หรือ IHLC ไว้ดังนี้

1. จะต้องไม่แยกส่วน ไม่ตัดตอนเป็นท่อนๆ ไม่แบ่งแยกระหว่างหลักสูตร (Curriculum) กับ

กิจกรรมนอก หรือเสริมหลักสูตร (Extra-Curriculum Activities) เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา จริยธรรม และทักษะชีวิต อันเป็นส่วนย่อยของส่วนใหญเดียวกัน โดยต้องประสานส่งเสริมซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาคกัน

2. จะต้องเชื่อมโยงทักษะ (Skill) สารหรือสารถะ (Substance) ที่จำเป็น และสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้ได้ประสิทธิผลสูงสุด โดยมุ่งเน้นให้เกิดดุลยภาพ

3. จะต้องคำนึงถึง พหุปัญญา (Multiple Intelligences) และลีลาการเรียนรู้ อันหลากหลาย ตลอดจนความถนัด ความสามารถของผู้เรียนซึ่งมีแตกต่างกันไป และมีพัฒนาการเป็นขั้นๆ ไปตามการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และทางจิตภาพ

4. จะต้องเป็นโอกาส และทางเลือกให้ผู้เรียน ได้ความรู้อย่างกว้างขวาง และลุ่มลึก ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยจะต้องนำไปสู่การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5. จะต้องส่งเสริมเป้าหมายร่วมกันของมนุษยชาติ เช่น ศิลธรรม จริยธรรมพื้นฐาน สันติภาพ การรักษาสีงแวดล้อม การเข้าใจ และการยอมรับในความแตกต่างอย่างหลากหลาย ทางเพศ ภาษา เชื้อชาติ ขนบประเพณี และวัฒนธรรมของมนุษย์ในสากลโลก ขณะเดียวกันก็ให้เกิดศรัทธา ความเชื่อมั่น และการภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. จะต้องช่วยเกื้อหนุนการพัฒนาอุปนิสัย จิตใจ และบุคลิกภาพของผู้เรียนรู้

7. จะต้องไม่ตึง ไม่หย่อน หรือกระจัดกระจายมากเกินไป โดยมีความยืดหยุ่น พอที่จะปรับเปลี่ยนสัดส่วน จุดเน้น และการจัดทรัพยากรทางการศึกษาให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง และสภาวะการณ์ เฉพาะของแต่ละสถานศึกษา และชุมชน

8. ต้องมีระบบตีค่า (Assessment System) ให้สอดคล้องกับการศึกษาทั่วด้าน อย่างมีบูรณาการ ทั้งนี้ โดยนำข้อดีของการประเมินผลหลายๆแบบ มาใช้ให้เหมาะสม

9. จะต้องมีมาตรฐานที่ต้องการบรรลุถึง (Benchmarks) หลักเกณฑ์ (Criteria) ในการตรวจสอบ (Index) วัด และประเมินผล ได้แก่ ตัวชี้วัด (Indicators) และการให้ค่า (Scoring) ทั้งที่เป็นค่าเชิงคุณภาพ (Qualitative) และค่าเชิงปริมาณ (Quantitative)

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2542 อ้างถึงใน เบญจมาศ อยู่เป็นแก้ว, 2545) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาผสมผสานกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยจะเน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยผู้สอน

ธำรง บัวศรี (2532) และวัฒนาพร ระงับทุกข์ (2540) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อบูรณาการ มีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้ และกระบวนการเรียนรู้ การเรียนการสอนด้วยวิธีการเดิมอาจไม่เพียงพอ ที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้ และจิตใจ คือให้ความสำคัญกับเจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และสุนทรียภาพด้วย มิใช่จะเน้นแต่เพียงองค์ความรู้เท่านั้น และการทำให้ผู้เรียนเกิดความซาบซึ้งก่อนที่จะศึกษานั้น เป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ สำหรับจูงใจให้เกิดการเรียนรู้
3. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน
4. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในห้องเรียน กับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ว่าสิ่งที่เรียนจะต้องมีความหมาย และมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง
5. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆเข้าด้วยกัน เพื่อตอบสนองความต้องการ หรือเพื่อการตอบปัญหาที่ผู้เรียนสนใจ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึง การบูรณาการหลักสูตร และการเรียนการสอน ซึ่งสามารถเปรียบเทียบ ข้อดี และข้อเสีย ได้ดังนี้

ข้อดี คือ

1. เน้นนวัตกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาที่เรียนกับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้อง อันจะทำให้เป็นผู้ที่มีทัศนะกว้างไกล ไม่คับแคบ
2. ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้อย่างกว้างขวาง หลากหลายรูปแบบ
3. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้องตรงตามความสนใจ และตามความเป็นจริง
4. ส่งเสริมให้เกิดทักษะ ความสามารถในการแก้ปัญหา และการค้นคว้าวิจัย

ข้อเสีย คือ

1. เป็นวิธีที่ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ชำนาญในวิทยาการต่างๆ หลายฝ่าย
2. ผู้สอนจะต้องทุ่มเททั้งความรู้ ประสบการณ์ และความสามารถอย่างเต็มที่ เนื่องจากบางโอกาสอาจจะก่อให้เกิดความยุ่งยากในการบริหารจัดการได้
3. ความกว้างของบูรณาการ อาจจะทำให้ผู้เรียนขาดความลึกซึ้งในการเรียนรู้ได้ครบทั้งสามด้าน (พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัย)
4. สภาพการเรียนการสอนอาจจะไม่สอดคล้องกับเวลา ซึ่งมักจะกำหนดเวลาเป็นรายคาบที่แน่นอนตายตัว

ประเวศ วะสี (2543) ได้กล่าวว่า การบูรณาการกับการเรียนการสอน จะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ จะต้องมีการฝึกกระบวนการทางปัญญา จากการเรียนรู้หลาย ๆ รูปแบบ ดังนี้

1. ฝึกสังเกตจากสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ สังคมรอบตัว
2. ฝึกบันทึกในสิ่งที่ได้เห็น ได้ยิน โดยการเขียน วาดรูป หรือถ่ายภาพ
3. ฝึกการนำเสนอต่อที่ประชุมกลุ่ม เป็นการพัฒนาปัญญา ของผู้นำเสนอ และของกลุ่ม
4. ฝึกการฟัง รู้จักฟังผู้อื่น สิ่งอื่น แล้วคิดตาม
5. ฝึกการถาม-ตอบ โดยใช้เหตุผล วิเคราะห์ สังเคราะห์
6. ฝึกตั้งสมมติฐาน และตั้งคำถาม เรียนรู้แล้วต้องตั้งคำถามให้ได้ว่า คืออะไร เกิดจากอะไร มีประโยชน์อย่างไร และทำอย่างไร เพื่อกระตุ้นให้มีการใฝ่รู้
7. ฝึกการค้นหาคำตอบ จากสื่อความรู้ทั้งหลาย ทำให้ได้ความรู้มาก
8. การวิจัยทำให้ค้นพบความรู้ใหม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความภูมิใจ สนุก และมีประโยชน์มาก
9. การเชื่อมโยงบูรณาการ จะทำให้รู้จักตนเองมากขึ้นกว่าการรับรู้ที่ได้รับมาเป็นส่วน ๆ
10. ฝึกการเขียนเรียบเรียงทางวิชาการ ทำให้ความคิด ความรู้ที่ถ้วนนแน่นยำ ประณีตมากยิ่งขึ้น

สุนทร สุนันท์ชัย (2541) ได้กล่าวว่า พื้นฐานแนวคิด หรือความเชื่อแบบดั้งเดิม ทั้งแบบ พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และปัญญานิยม (Cognitivism) นั้น ทำให้เกิดการแยกย่อยของ ความรู้ (Reductionism) การทำให้แปลงรูปไปโดยลดความซับซ้อน (Simplification) การแยกส่วน ความรู้ออกจากบริบท หรือการเน้นอิสระจากบริบท (Context-Independence) อันเป็นการทำให้เกิด การบิดเบือนในความเป็นจริงได้มาก เพราะธรรมชาติของความรู้ นั้น เป็นลักษณะองค์รวม ไม่เป็น ลักษณะแยกออกโดดเดี่ยว และความรู้ นั้นย่อมเกี่ยวพันกับบริบท จึงไม่สามารถแยกต่างหากจาก บริบทได้

การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งผู้เรียนจะต้อง มีส่วนร่วมโดยตลอด ดังนั้น จึงสามารถนำแนวคิดแบบ นิรมิตนิยม มาใช้ในการเรียนการสอนได้ ดังนี้

1. ต้องจัดสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีทางเลือก ลดทอนความกดดัน และส่งเสริมให้เกิด ความคิดริเริ่ม
2. จัดบริบทการเรียนรู้ ซึ่งสนับสนุนความเป็นอิสระของผู้เรียน ในขณะเดียวกันครูก็ต้องทำ หน้าที่เป็นผู้เรียน ผู้สนับสนุนที่ดีด้วย
3. ผู้เรียนมีโอกาสที่จะใช้ความรู้ที่เรียนในบริบทที่เหมาะสม คือ ให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงระหว่าง สิ่งที่เรารู้กับโลกที่เป็นจริงภายนอก
4. สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยให้มีทักษะ และเจตคติที่เหมาะสมต่อการ แสวงหา และสร้างความรู้

5. เสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้พร้อมที่จะเรียน คือ การยอมรับความผิดพลาดว่า เป็นเรื่องธรรมดา และเป็นสิ่งที่ช่วยให้สามารถแสวงหาสิ่งที่ดีกว่า และถูกต้องได้ต่อไป

ประเวศ วะศรี (2543) ได้เสนอตัวอย่าง การเรียนรู้อย่างมีความสุข ไว้ 10 ประการ ดังนี้

1. การมีทางเลือกทำให้เป็นสุข การที่แต่ละคนได้ทำอะไรตามที่ตนชอบ จะทำให้มีความสุขเพียรพยายาม มีความตั้งใจ และมีการไตร่ตรองในสิ่งนั้น อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น หลักสูตรจึงไม่ควรตายตัว แต่ควรจะมีการยืดหยุ่นได้ ควรมีเวลาให้ได้เรียนรู้เรื่องนั้นได้นานๆ โดยไม่จำเป็นต้องเรียนมากเรื่อง แต่เรียนน้อยเรื่อง แล้วให้เชื่อมโยงมากที่สุด
2. การได้สัมผัสธรรมชาติทำให้เป็นสุข คือ ได้เรียนรู้จากความหลากหลายของชีวิต
3. การเอาใจต่อใจของมนุษย์มาสัมผัส หรือเชื่อมโยงกัน ทำให้เป็นสุข
4. การได้ออกกำลังกายเป็นความสุข มนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องมีการออกกำลังกาย จึงจะทำให้เกิดความเป็นปกติ การใช้สมองที่มากเกินไป และออกกำลังกายน้อยเกินไป จะทำให้เสียดุลยภาพ
5. ศิลปะทำให้มีความสุข (ไม่ว่าจะเป็นทัศนศิลป์ ดนตรี การแสดง และวรรณกรรม) ถ้าฝึกฝนจิตใจให้ดี ก็จะสามารถเข้าถึงความงามของสรรพสิ่งได้
6. นิทาน หรือนวนิยายทำให้มีความสุข ธรรมชาติของมนุษย์จะสนใจในเรื่องราวชีวิตมนุษย์ ที่เป็นตัวละครมากกว่าเรื่องที่เป็นความรู้ล้วนๆ ที่ปราศจากชีวิต
7. การทำสิ่งที่ท้าทายสติปัญญา ความสามารถ ทำให้มีความสุข การเรียนโดยให้มีการสร้างของใหม่ ที่ยังไม่มีใครทำ จะทำให้สนุกในการเรียนรู้อย่างมาก
8. การได้พบของใหม่ทำให้มีความสุข การเรียนรู้ต้องอย่าให้จำเจอยู่กับของเก่าที่รู้แล้ว หรือของเก่าแต่มีแง่คิด มีมุมมองใหม่ๆ ก็ทำให้เกิดความตื่นเต้นเร้าใจได้
9. การทำประโยชน์เพื่อเพื่อนมนุษย์เป็นความสุข คนเราต้องมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจ จึงจะอยู่ได้
10. การเจริญสติ สมาธิ ปัญญา ทำให้มีความสุข คือ ทำให้มีอิสระ และลดความยึดมั่นในตัวตนได้ เมื่อการเรียนรู้เป็นความสุข ก็จะเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้อยากเรียนรู้ตลอดไป และได้รักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.6 การเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ (Student Centered Class) ครูผู้สอนจัดเตรียมเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์ และสื่อทั้งหมด คอยกำกับดูแล และให้คำปรึกษา ซึ่งส่วนมากเป็นกิจกรรมกลุ่ม หรือจับคู่

2. ผู้เรียนเป็นฐานในการเรียนรู้ (Learner Based Teaching) ครูผู้สอนกระตุ้น หรือมอบหมายให้ผู้เรียนค้นคว้าข้อมูล หรือเรื่องที่จะเรียนจากประสบการณ์ ความรู้ และความชำนาญ

3. ผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน หรือศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง (Learner Independence on Self Directed Learning) ผู้เรียนสามารถเลือกทำงาน หรือฝึกปฏิบัติตามความต้องการ ความสนใจ และตามศักยภาพของตน โดยอาจศึกษาโดยลำพัง หรือจับคู่ศึกษากับเพื่อน

บทบาทของครูผู้สอน ในขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีดังนี้

1. ด้านการเตรียมการสอน ได้แก่ ศึกษา และวิเคราะห์เรื่องที่จะสอน เตรียมตนเองให้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ,เตรียมแหล่งข้อมูล เพื่อศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง ทั้งในและนอกสถานศึกษา, จัดทำแผนการสอน และจัดกิจกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด เตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร หนังสือและข้อมูล, เตรียมการวัด ประเมินผล รูปแบบ วิธีการ เกณฑ์ และสัดส่วนคะแนน

2. ด้านการดำเนินการสอน ได้แก่ เป็นผู้ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) เป็นผู้สนับสนุน และเสริมแรง (Supporter and Encourager) เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participant) เป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) เป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เป็นผู้สร้างเสริมบรรยากาศที่เป็นมิตร

3. ด้านดำเนินการประเมินผล เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ ได้แก่ ประเมินด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) จิตพิสัย (Affective) และทักษะ (Skill) ประเมินด้านกระบวนการ (Process) และผลงาน (Product) ตลอดจนประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

ธีรพงษ์ แก่นอินทร์ และคณะ (2543) ได้กล่าวถึง หลักการเรียนการสอน ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ไว้ดังนี้

1. การออกแบบการเรียนการสอน จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ
2. มุ่งให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมประเภทต่างๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ด้วยการร่วมมือช่วยเหลือกัน และมีโอกาสเลือกในการเรียนรู้
3. มีวิธีการสอน และสื่อการสอนที่หลากหลาย
4. ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ หรือค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ทั้งจากประสบการณ์ วิธีการสอนแบบโครงการ โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหา (Problem Base Learning) คือ ให้มีอิสระในการคิด การตั้งคำถาม การขบคิด (Reflect) การปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ให้ได้กระทำ และรู้ความหมายของการกระทำ ให้รวบรวมวิเคราะห์ และสรุปสิ่งที่มีความหมายสำหรับตน ให้มีประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมทั้งที่ซับซ้อน และหลากหลาย มีการใช้คำถามที่ส่งเสริมการอภิปราย มีการยกตัวอย่างจากของจริง จากปัญหาจริง และบางประเภทอาจใช้การสืบเสาะ (Inquiry)
5. การจัดห้องเรียน ต้องให้เอื้อต่อการทำกิจกรรมประเภทต่างๆ โดยไม่ควรจัดแบบตายตัว

6. บรรยายการศึกษาการเรียนการสอน ควรมีความร่วมมือห้วงโยกัน ไม่แข่งขันกัน ใช้วิถีทางแบบประชาธิปไตย ให้คุณค่ากับความคิดเห็น และกระบวนการคิดของผู้เรียน ตลอดจนหลีกเลี่ยงการทำโทษ

สุภรณ์ สภาพงศ์ (2545) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ไว้ดังนี้

การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวคิดที่มุ่งให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสคิดอย่างอิสระ เรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย

การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด เป็นยุทธศาสตร์ อย่างหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถคิดเป็นองค์รวม โดยการเรียนรู้ร่วมกัน และทำงานเป็นทีมได้อย่างมีศักยภาพ

การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

1. กลุ่มพิพัฒนานิยม (Progressivism) เน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดย ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนตามความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล

2. กลุ่มปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) เน้นการมีส่วนร่วมในการคิด โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน และให้มีความตระหนักในคุณค่าของสังคม

3. กลุ่มอัตติภาวะนิยม (Existentialism) เชื่อว่า มนุษย์มีสิทธิ และโอกาสที่จะสามารถเลือกสรรสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองมากกว่าที่จะให้ใครมาป้อนหรือมอบความรู้ให้ โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การมีอิสรภาพ และความรับผิดชอบ

4. ปรัชญาทางพุทธศาสนา เชื่อว่า มนุษย์เป็นผู้ที่สามารถเรียนรู้ได้ (เวไนยสัตว์) การเรียนรู้จากภายนอก (ปรโตโฆสะ) และการเรียนรู้จากภายในจากการปฏิบัติของตนเอง (โยนิโสมนสิการ) อันมีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ ไตรสิกขา ที่ว่าด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า มนุษย์ต้องเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองเข้าสู่กระบวนการทางปัญญา คือการรู้จักตนเอง การรู้จักบุคคล การรู้จักงาน และการรู้จักวิชาการ

5. ปรัชญาทางคริสต์ศาสนา เชื่อว่า มนุษย์คือผลงานชิ้นเลิศของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ (Human being is the master Piece of God) ความดี ความงาม ความมีวินัย นั้นมีอยู่ในตัวมนุษย์ แล้วสุดแต่มนุษย์จะดึงเอามาใช้ ซึ่งเป็นความเชื่อในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ (Learning Paradigm) ผู้สอนจะต้องมีเป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกๆ ด้าน ผู้สอนต้องพร้อมที่จะให้ความรักความเข้าใจ และเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยต้องมองผู้เรียนด้วย

เมตตาธรรมว่า เป็นผู้ที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรมในระดับหนึ่ง ผู้สอนต้องเอื้ออำนวย หรือส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง ที่เรียกว่า “เรียนจากสมาธิ และการพิจารณาตนเอง” (Self Learning) เพื่อให้ผู้เรียน มีความรู้รอบ รู้ลึก และรู้แจ้งในที่สุด

อาจสรุปสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำโดยมุ่งให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระ ด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้มีทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ รู้จักวิเคราะห์ วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้จัดทำตัวบ่งชี้ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งของผู้เรียน และผู้สอน ไว้ในตาราง ดังนี้

กระบวนการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน
<ol style="list-style-type: none"> 1. มีประสบการณ์ตรง สัมพันธ์กับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม 2. ฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัด และวิธีการของตนเอง 3. ทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม 4. ฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออกอย่างชัดเจน และมีเหตุผล 5. ได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเอง และร่วมด้วยช่วยกัน 6. ได้ฝึกค้นรวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตัวเอง 7. เลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเองอย่างมีความสุข 8. ฝึกตนเองให้มีวินัย และรับผิดชอบในการทำงาน 9. ฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนใจใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่อง
ตัวบ่งชี้การสอนของผู้สอน
<ol style="list-style-type: none"> 1. เตรียมการสอนทั้งเนื้อหา และวิธีการสอน 2. จัดสิ่งแวดล้อม และบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ 3. เอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง 4. จัดกิจกรรม และสถานการณ์ให้ผู้เรียน ได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ 5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และปรับปรุงตนเอง 6. ส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตสวนดี และปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน 7. ใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้ 8. ใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง 9. ฝึกฝนกิจกรรมรายสัปดาห์ และวินัย ตามวิถีวัฒนธรรมไทย 10. สังเกต และประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า ตัวบ่งชี้ ดังกล่าวนี้ เป็นพฤติกรรมที่วิเคราะห์สาระทฤษฎีการเรียนรู้ โดยผ่านการกลั่นกรอง การวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนการสอน จนมั่นใจได้ว่า สามารถใช้เป็นเกณฑ์กลางเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

โคชฮาร์ (Kochhar, ม.ป.ป. อ้างถึงใน สุวิทย์ มูลคำ และคณะ, 2543) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอน จะมีประสิทธิภาพได้ ก็จะต้องมีการวางแผนที่ดี และลักษณะการสอนที่ดี มีดังนี้

- 1) ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2) ต้องเน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
- 3) ต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน
- 4) ต้องเป็นที่น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย
- 5) ต้องดำเนินไปด้วยความเมตตา กรุณาต่อผู้เรียน
- 6) ต้องทำให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้
- 7) ต้องตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสม ที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้
- 8) ต้องสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้ โดยปฏิบัติจริง
- 9) ต้องสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้
- 10) ต้องมีจุดมุ่งหมายของการสอน
- 11) ต้องสามารถเข้าใจผู้เรียน
- 12) ต้องคำนึงถึงภูมิหลังของผู้เรียน
- 13) ต้องไม่ยึดวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น
- 14) ต้องมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งในด้านการจัดกิจกรรม การสร้างบรรยากาศ รูปแบบ เนื้อหาสาระ และเทคนิควิธีการ
- 15) ต้องสอนในสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป
- 16) ต้องมีการวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2542) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของผู้สอนที่ดี ไว้ดังนี้

1. รักการสอน เข้าใจผู้เรียน มีจิตสำนึกในหน้าที่ และมีความรับผิดชอบ
2. มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นนักแก้ปัญหา และสามารถตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีทัศนคติเชิงบวก
4. รู้วิธีการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองตลอดเวลา
5. มีความรู้ในเรื่องสาระการเรียนรู้ที่รับผิดชอบ โครงสร้างทางสมอง การทำงานของสมอง จิตวิทยาการเรียนรู้ ฯลฯ
6. มีทักษะในการจัดการเรียนรู้ เช่น การกระตุ้นความสนใจ การอธิบายด้วยเหตุผล การรับรู้ความรู้สึกของผู้เรียน การทำงานเป็นทีม การฝึกสมาธิ ฯลฯ

สามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ และเทคนิคการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน ตลอดจนมีทักษะการประเมินผลการเรียน การซ่อมเสริม การวิจัยในชั้นเรียน ฯลฯ

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน ถาวร สีขโกศล และคณะ, 2525) ได้กล่าวถึง ครุฑิตตามอุดมคติว่า ต้องมีคุณสมบัติ 4 ประการ ดังนี้คือ

1. ต้องมีความรู้อย่างกว้างๆ โดยทั่วไป ไม่รู้เฉพาะวิชาชีพ แต่รู้เรื่องที่จะช่วยในการดำเนินชีวิต มีความเข้าใจในมรดกของไทย คือสุนทรียลักษณ์ และเอกลักษณ์

2. ต้องมีทัศนคติว่า ครูมีหน้าที่ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ต้องหาทางปรับปรุงวิธีการสอน ต้องเอาใจใส่วิชาที่สอน และเรื่องอื่นๆทั้งหมดในหลักสูตร ต้องสนใจลูกศิษย์ เข้าใจจิตวิทยา ไม่หวังว่าฐานะความเป็นครู จะนำมาซึ่งความเคารพจากศิษย์ และความชอบคุณจากผู้ปกครอง แต่ต้องรู้ว่าจะประพฤติตน และทำหน้าที่ให้สมฐานะครูได้อย่างไร

3. ต้องรู้รอบ เพราะเป็นวิชาชีพของตน

4. ต้องมีทัศนคติที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญที่สุด เพราะถ้าขาดสิ่งนี้ ก็จะทำให้เป็นครูที่ล่าช้าทางความรู้ และความคิดอ่าน การไม่รักงานครู ก็จะส่งผลเสียต่อการศึกษาอย่างร้ายแรง

พล แสงสว่าง (2544) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติพื้นฐานของผู้ให้การศึกษา ทั้งแบบสากล และแบบไทย ไว้ดังนี้

แบบสากล ได้แก่

1) มีบุคลิกภาพเหมาะสม 2) มีทัศนคติที่ดี 3) มีมนุษยสัมพันธ์ดี 4) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์เหมาะสม 5) มีจรรยาบรรณ

แบบไทย ได้แก่

1. น่ารัก (ปิโย) เป็น บุคลิกภาพที่ชวนให้อยากเข้าหาใกล้ชิด
2. น่าวางใจ (ครุ) คือ หนักแน่น น่าเคารพ น่าเชื่อถือ ทำให้รู้สึกเป็นผู้มีความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัย
3. น่าเจริญใจ (ภาวนีโย) คือ ชวนให้อยากปฏิบัติตาม หรือนำเอาอย่าง ทำให้รู้สึกว่า เป็นผู้ที่มีภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิปัญญา
4. รู้จักพูด หรือพูดเป็น (วตฺตา) จัดเป็นลักษณะที่สำคัญ เพราะจะทำให้เขากล้าแสดงออกถึงปัญหา ได้อย่างชัดเจน
5. รู้จักฟัง หรือฟังเก่ง (วจนฺขโม) คือ สามารถจับเนื้อหาสาระได้ไว และชัดเจน มีความอดทนในการรับฟัง เพื่อจะได้รู้จักปัญหาของเขาได้อย่างแท้จริง
6. แกลงเรื่องราวลึกซึ้งได้ (คมภีรญฺจ กถ กตฺตา) คือ สามารถคลี่คลายปมประเด็นปัญหาต่างๆ ให้เข้าใจได้ง่าย

7. ไม่ชักจูงไปในทางที่ผิด หรือนอกเรื่อง (ใน จฏฐาเน นิโยชเย) คือ ต้องมีเป้าหมาย และทิศทางที่ชัดเจน อันจะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาได้ด้วยวิธีที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ ยังได้กล่าวว่า "คนดี" หรือที่สังคมต้องการ ควรมีลักษณะดังนี้ คือ

- 1) มีความเป็นตัวของตัวเอง 2) ยึดมั่นในพันธะผูกพัน 3) สามารถบังคับควบคุมตนเองได้

4) มีสมรรถภาพ และมีประสิทธิภาพ 5) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. วิชาสุนทรียภาพของชีวิต

3.1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์ สุนทรียภาพ และสุนทรียศึกษา

"สุนทรียศาสตร์" เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งทีงามในธรรมชาติ หรือในงานศิลปะ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งทีงาม ไพเราะ หรือรื่นรมย์ ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติหรืองานศิลปะ มักกล่าวในลักษณะที่เป็นปรัชญา หรือทฤษฎี ทั้งในเชิงจิตวิทยา จริยศาสตร์ สังคมศาสตร์ รวมถึง ประวัติศาสตร์ ธรรมเนียม และการวิจารณ์งานศิลปะด้วย (พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2541)

กีรติ บุญเจือ (2522) ได้กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความงาม รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสต่างๆ มีหลายสาขา ได้แก่ ประวัติศาสตร์ศิลป์ ศิลปวิจารณ์ ทฤษฎีศิลปะ จิตวิทยาศิลปะ สังคมวิทยาศิลปะ และปรัชญาศิลปะ

นักสุนทรียศาสตร์ ยังได้อธิบายแนวคิดของลัทธิ ที่เกี่ยวกับความงาม ไว้ดังนี้

1.อัตนัยนิยม (Subjectivism) ลัทธินี้มีความเห็นว่า ความงามไม่ได้มีอยู่จริง แต่มนุษย์เรากำหนดขึ้นมาเอง ดังนั้น มาตรการในการตัดสินความงามจึงไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับว่าผู้นั้นจะมีรสนิยมอย่างไร ก็กำหนดเอาอย่างนั้น

2.ปรนัยนิยม (Objectivism) ลัทธินี้มีความเห็นว่า ความงามมีอยู่จริง โดยไม่ขึ้นกับความคิดของมนุษย์ มาตรการในการตัดสินความงามจึงตายตัว และการที่มนุษย์เราตัดสินไม่เหมือนกัน แสดงว่า ต้องมีฝ่ายตัดสินที่ผิดพลาด

3.สัมพันธนิยม (Relationalism) ลัทธินี้มีความคิดเห็นว่า ความงามอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับผู้ประเมินคุณค่า เพราะความสัมพันธ์ทำให้เกิดความสนใจ ผู้ประเมินจะต้องมีความสนใจในวัตถุนั้น

ซิลเวอร์สไตน์ (Silverstein, 1981 อ้างถึงใน ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล, 2534) ได้กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ มีความสำคัญต่อความชื่นชมในความงามของมนุษย์ ซึ่งสามารถปลูกฝังได้ด้วย สุนทรียศึกษา (Aesthetics Education) ซึ่งเป็นพื้นฐานต่อความสัมพันธ์ทางทักษะความรู้ และอารมณ์ เป็นความสามารถในการวิเคราะห์สิ่งที่แลเห็น ได้ยิน สัมผัส ทั้งต่อผลงานศิลปะ และการกระทำด้าน

ศิลปะทุกแขนง เช่นนาฏศิลป์ การละคร ทัศนศิลป์ วรรณกรรม และดนตรี สุนทรียศึกษา จะช่วยให้พัฒนาความสามารถเฉพาะตัวต่อศิลปะสูงขึ้น

ลาที (Lathi,1992 อ้างถึงใน สุชาติ สุทธิ, 2541) ได้กล่าวถึง ความหมายของสุนทรียศาสตร์ไว้ดังนี้ 1) ปรัชญาสาขาหนึ่ง ที่ประยุกต์ใช้กับศิลปะ โดยพยายามหาหนทางสู่ความเข้าใจในคุณค่าของศิลปะ 2) การศึกษาความคิดสร้างสรรค์ ความซาบซึ้ง และความคิดที่ลึกซึ้งของศิลปะ 3) ความรู้สึกทางการรับรู้ทางความงาม

อารีย์ คลังชำนาญ (2541) ได้กล่าวว่า สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาเกี่ยวกับการรับรู้ และประเมินคุณค่าของความงาม โดยเอาเหตุผลไปอธิบายความรู้สึก เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับความงาม เป็นเรื่องของการรับรู้ในความงาม หรือสุนทรียภาพในตัวบุคคล สุนทรียภาพในตัวบุคคล ก็คือสมรรถภาพในการรับรู้ความงามที่แตกต่างกัน, สุนทรียศาสตร์ ในปัจจุบัน จะกล่าวถึงความงามในลักษณะที่เป็นสิ่งที่มีความหมาย (Signification) สิ่งที่มีความเด่นชัด (Expressiveness) และความมีชีวิตจิตใจ (Lively)

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับผลงานศิลปะต่างๆ กระบวนการแห่งการผลิต การมีประสบการณ์ทางศิลปะ ลักษณะเฉพาะต่างๆ ของธรรมชาติแล้วนำมาพิจารณากันว่าสวยงามหรือน่าเกลียด โดยการยอมรับต่อรูปแบบ และคุณภาพต่างๆ ทางประสาทสัมผัส (ฟุ้ง มีนอก, 2530)

สุนทรียศาสตร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ ทางศิลปะ เช่น ความหมายของศิลปะ การสร้างสรรค์งานศิลปะ รวมถึงความสัมพันธ์ของศิลปะกับสังคม และประวัติศาสตร์ บทบาทของศิลปะที่มีต่อคน และชุมชน ศิลปะกับความเพลิดเพลิน ความรู้สึกแสดงออก และอื่นๆ

(พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2531)

สุนทรียศาสตร์ เกี่ยวข้องกับการตีความทางปรัชญา เช่น ศิลปะ คืออะไร ศิลปะเกี่ยวข้องกับความงามหรือไม่ อย่างไร มีเกณฑ์อะไรมาเป็นเครื่องตัดสินคุณค่าทางศิลปะ ใครควรเป็นผู้ตัดสินคุณค่านั้นๆ และเมื่อมาเกี่ยวข้องกับการศึกษา ก็เป็นปัญหาทางปรัชญาการศึกษาว่า จะกำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาวิชาศิลปะศึกษาอย่างไร บทบาทของผู้เรียนผู้สอนควรเป็นเช่นไร จะมีวิธีการจัด และประเมินคุณค่าศิลปะด้วยวิธีไหน (บรรจง จันทรสฯ, 2527)

การศึกษาทางสุนทรียะ จะช่วยส่งเสริมการรับรู้ ความเข้าใจที่ละเอียดอ่อน ที่เชื่อมโยงถึงมนุษย์ และชีวิตปัจจุบัน อันขึ้นอยู่กับธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน และต้องใช้จินตนาการ คือ ปล่อยจิตใจให้ ล่องลอยไปผสมผสานกับสิ่งที่ดูด้วย การมีประสบการณ์สุนทรียะ เป็นความจำเป็นสำหรับมนุษย์ เพราะช่วยให้เกิดความสุข ความเพลิดเพลินใจ ดังที่ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวไว้ว่า ความสุขของมนุษย์ คือ ความสุขทางใจ และจะเป็นความสุขขั้นบันได

สุชาติ สุทธิ (2542) ได้กล่าวถึง สุนทรียศาสตร์เชิงการคิด ไว้ว่า

“สุนทรียศาสตร์เชิงการคิด” หมายถึง เนื้อหาของสุนทรียศาสตร์ เชิงปรัชญาบริสุทธิ์ อันเป็น ความคิดในทางพุทธิปัญญา (Cognitive Activity) เพื่อนำไปสู่มาตรฐานในการตัดสินคุณค่า หรือเป็นการเรียนรู้ในมิติของการคิด และการวิเคราะห์ เนื้อหาสาระ ที่อยู่เบื้องหลังศิลปะ และความงาม

1. สุนทรียศาสตร์เชิงการคิดแนวตะวันออก (Eastern Conceptual Aesthetics) ได้ยึดรากฐานทางวัฒนธรรมของพราหมณ์ และพุทธ อันเป็นโลกของวัฒนธรรมทางวิญญาณ (Spiritual Culture)

1.1 เชิงการคิดของพราหมณ์ เกิดจากการปฏิบัติโยคะ ด้วยการทำให้สมาธิ สัมรวมกายกับจิต เป็นหนึ่งเดียว เพื่อหาโลกของความเป็นตนเองที่เรียกว่า “อัตมัน” (Atman) ที่ปราศจากสิ่งกระทบจากภายนอก อันจะสามารถปลดปล่อยจิตให้เป็นอิสระ หลุดพ้นจากความเศร้าหมอง สู่ความผ่องใส ดังเช่น วาลมิกิ (Valmiki) กวีผู้ยิ่งใหญ่ใช้ญาณสมาธิอันยาวนาน เพื่อให้เห็นเรื่องราวทั้งหมดของมหากาพย์รามเกียรติ์จบสิ้นลงก่อนที่จะรจนาออกมาเป็นบทกวีอันลือชื่อ ซึ่งอาจเรียกว่า “สุนทรียาภรณ์” หรือ “สุนทรียญาณ” (Aesthetic Contemplation) ที่ผู้สร้างสรรคกำลังอยู่ในญาณสมาธิ ลักษณะครึ่งหลับ ครึ่งตื่น (หลับลึก) เพื่อให้จิตได้สัมผัสกับอารมณ์ ของความงามที่สอดใส่ไว้ในผลงานของตน

1.2 สุนทรียศาสตร์เชิงการคิดแบบพุทธ จากข้อความในวิสุทธิมรรค (The Visuddhi Marga) ที่เกี่ยวกับ ทางเดินของผู้ทรงศีล ได้กล่าวไว้ ดังนี้ “นักเขียนรูป นักดนตรี ... ผู้ประพันธ์เครื่องหอม ผู้ปรุงอาหารคาวหวาน นักผสมเครื่องทองของเมา เป็นพวกเดียวกันที่คอยบ่อนความฟุ้งเฟ้อของผู้อื่น อุทิศตนสู่ความมัวเมา ในกามโลกีย์ และความมีเกียรติกับสาระของความรู้สึก” กล่าวคือ มิติ และมุมมองดั้งเดิมของพุทธปฏิเสธต่อสิ่งปติเพลิดเพลิน อันเกิดจากความสวยงาม อันถือว่าเป็น นอกจากเป็น สิ่งที่ไม่ให้สาระต่อความจริงของชีวิตแล้ว ยังเป็นสิ่งที่หลงให้หลงไปตามความรู้สึกในขณะที่สัมผัสกับ สิ่งดังกล่าว ทั้งหมดควรหลีกเลี่ยงไปสู่มิติของสังขารธรรม นำชีวิตอันเป็นวิถีของการพ้นทุกข์ได้ด้วยกรอบของศีล

2. สุนทรียศาสตร์เชิงการคิดแนวตะวันตก (Western Conceptual Aesthetics)

2.1 ทฤษฎีนิยมการลอกเลียนแบบ (Imitationalistic Theory) เป็นการนำเสนอ ผลงานศิลปะ ด้วยเนื้อหาสาระ ที่มาจากสิ่งที่สามารถพบเห็นหรือรับรู้ได้จากความเป็นจริง ตามธรรมชาติ

2.2 ทฤษฎีนิยมรูปทรง (Formistic Theory) เป็นการนำเสนอผลงานศิลปะด้วยการนำเสนอส่วนประกอบ (มูลฐาน) ทางศิลปะ มาจัดองค์ประกอบได้อย่างลงตัวแน่นอน

2.3 ทฤษฎีนิยมแสดงออก ทางอารมณ์ (Emotionalistic Theory) เป็นการนำเสนอผลงานศิลปะทางความคิด อารมณ์ หรือความรู้สึก มาสู่ผู้ดูหรือผู้ชม

2.4 ทฤษฎีนิยมนำจินตนาการ (Canculative Imaginationism) เป็นการนำเสนอผลงานศิลปะในรูปของสัญลักษณ์ที่มาจากรากฐานทางวัฒนธรรม อันมีลักษณะเฉพาะ บ่งบอกอุดมคติทางความงาม ด้วยการสังเคราะห์ ความคิด และความรู้สึกทางสมอง ผ่านพลังของจินตนาการ

สุชาติ สุทธิ (2541) ได้แสดงการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีศิลปะต่างๆไว้ดังตาราง ต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ของทฤษฎีศิลปะ

ทฤษฎีศิลปะ Art Theory	คุณค่าทางสุนทรียภาพ Aesthetic Qualities	คุณค่าในเชิงเกณฑ์ Qualitative Criteria
1) ทฤษฎีการลอกเลียน (Imitational theory)	คุณค่าลักษณะเชิงการพรรณนา (Literal Qualities) จากการเห็น การได้ยินหรือทั้งการเห็น และการ ได้ยินพร้อมกัน	คุณค่าจากการรับรู้ และรู้ว่าเหมือน สิ่งที่เป็นจริง (Being real) หรือจากที่ รู้และเข้าใจว่าเป็นความจริง (Truth) คือ ข้อมูลเชิงคุณค่าที่ถูกต้องตาม เกณฑ์
2) ทฤษฎีนิยมรูปทรง (Formistic Theory)	คุณค่าลักษณะเชิงการวิเคราะห์ (Analytic Qualities) จากการเห็น การได้ยิน หรือทั้งการเห็น และการ ได้ยินพร้อมกัน	คุณค่าที่ปะทะการรับรู้โดยตรง อาจ เป็นการจัดองค์ประกอบด้วยมูลฐาน ผ่านหลักการศิลปะ หรือ ผลจาก คุณค่าพื้นผิว(Surface Qualities)
3) ทฤษฎีนิยมการแสดงออกทาง อารมณ์ (Emotionalistic Theory)	คุณค่าลักษณะการรับรู้ผ่านการ ตีความ (Perceptual Interpretation Qualities)	คุณค่าที่เกิดจากการรับรู้ และการ ตีความจากความคิด ความรู้สึก และอารมณ์
4) ทฤษฎีนิยมนำจินตนาการ (Canculative Imagination)	คุณค่าของรูปทรงเชิงอุดมคติ และ การแสดงออกทางเนื้อหา มี ความหมายที่รู้สึก และเข้าใจได้ต่อผู้ รับรู้ (Ideal Form and Expressive Content Apprehend by the perciever)	คุณค่าเสมือนจริงที่ให้ความรู้สึก และ ความเข้าใจได้ ระหว่างความจริงกับ ความงามที่สัมพันธ์กันในห้วง จินตนาการ

เฮอริเบิร์ต รีด (Herbert Read, 1958) ได้เสนอแนวทาง การสร้างเสริมการแสดงออกทาง ความคิดเกี่ยวกับสุนทรีย์ และหน้าที่ของศิลปะ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจุดประสงค์ทั่วไปของศิลปศึกษา ไว้ดังนี้

1. การแสดงออกด้วยตนเอง (Self Expression) เพื่อสื่อความคิด อารมณ์ และความต้องการ ระหว่างตนเองกับผู้อื่น

2. การสังเกตการณ์ (Observation) เพื่อได้จับบันทึกไว้ในความทรงจำ ให้คงอยู่ตลอดไป เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ได้ประสบพบเห็นในโอกาสต่าง ๆ

3. ความซาบซึ้ง (Appreciation) เป็นความรู้สึกลึกซึ้งตอบสนอง โดยพิจารณาจากคุณค่าทั้งทาง ปริมาณ และคุณภาพ ที่สามารถประเมินได้ตามความเป็นจริง ด้วยความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ และ ปัญญา ความนึกคิดของตน ซึ่งการเกิดความซาบซึ้ง มักมีขั้นตอนตามลำดับ คือ 1) ความสนใจ 2) ความพอใจ 3) การยอมรับ 4) การปฏิบัติตามหรือศรัทธา 5) ความซาบซึ้ง 6) การเผยแพร่

แมคเซีย (Maccia, 1973) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการประเมินการเรียนรู้ ของบุคคลด้าน สุนทรีย์จากพฤติกรรม ได้ดังนี้

1. ความสามารถสังเกตรู้ (Recognitive Knowing) ต้องเรียนรู้ถึงกฎของความตรงกัน และกฎ ของความสอดคล้อง จนสามารถเชื่อมโยงกฎทั้งสองนี้ได้

2. ความสามารถรู้คุ้น (Aquaintive Knowing) คือ การมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นมาก่อน จน สามารถสังเกตรู้ถึงลักษณะเฉพาะของสิ่งนั้นๆได้ ซึ่งเป็นประสบการณ์ส่วนตัวของแต่ละบุคคล

3. สามารถรู้คุณค่า (Appreciative Knowing) ต้องสามารถเลือก และเชื่อมโยงส่วนประกอบ ต่างๆเข้าด้วยกัน อันเป็นประสบการณ์ตรงที่บุคคลจะต้องสัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งไม่สามารถถ่ายทอด กันได้ โดยการสอน หรืออธิบายด้วยภาษาเท่านั้น

ศิลป์ พีระศรี (2515) ได้กล่าวว่า สุนทรีย์ภาพ หมายถึงความรู้สึกโดยธรรมดา ของคนเรา ทุกคน ซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียง และถ้อยคำที่ไพเราะ ความรู้สึก นี้ย่อมเป็นไปตามอุปนิสัย การอบรม การศึกษา ซึ่งรวมเรียกว่า "รส" (Taste) และความรู้สึกนี้อาจ แตกต่างกันไป ...สุนทรีย์ภาพ เป็นความรู้สึกของบุคคล ซึ่งอาจเจริญงอกงามได้ด้วยการฝึกฝน ... การพินิจดูสิ่งทั้งดงามเจริญใจ ไม่ว่าจะป็นธรรมชาติ หรือผลงานศิลปะ

สุนทรีย์ภาพ หมายถึง ความงามในธรรมชาติ หรืองานศิลปะ ที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าใจ และ รู้สึกได้, ความเข้าใจ และรู้สึกของแต่ละบุคคล ที่มีต่อความงามในธรรมชาติ หรืองานศิลปะ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

สุกรี เจริญสุข (2540) ได้กล่าวว่า หลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ ประกอบด้วย หลักการ 3 ส่วน ได้แก่

- 1.หลักความเหมือน คือ แบบอย่าง หรือ แม่แบบ (แบบคือครู) ประกอบด้วย การเลียนแบบ และการกระทำซ้ำ งานของช่าง และหมอ ต้องมีครู จึงต้องทำพิธีไหว้ครู
- 2.หลักความแตกต่าง คือ ความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำเจ ให้เกิดสิ่งใหม่ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์
- 3.ความเป็นฉัน คือ รากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นหัวใจของงานศิลปะ ดนตรีเป็นเรื่องของความไพเราะของเสียง, ศิลปะเป็นเรื่องของความงาม ศิลปะและศิลป์ที่ยิ่งใหญ่ คือ ผู้ที่สามารถแสดงถึงความเป็นฉันได้อย่างชัดเจน

บุญยัง หมั่นดี (2531) ได้กล่าวว่า การรับรู้ศิลปะทางทัศนศิลป์ คือการที่มนุษย์ได้มองเห็น ผลงานศิลปะแล้วเกิดความสุข ความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ ซึ่งการรับรู้จะเกิดขึ้นได้มากน้อย เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางสุนทรีย

การเรียนรู้ ตามแนวคิดของนักทฤษฎี ทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่

- 1.กลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถรับรู้ในส่วนย่อยก่อน แล้วจึงขยายมา ส่วนรวม ซึ่งเรียกวิธีนี้ว่า “อุปมาน”
- 2.กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) มีความเชื่อว่า มนุษย์สามารถรับรู้ในส่วนรวมก่อน แล้วจึงแยกออกเป็น ส่วนย่อย ซึ่งเรียกวิธีนี้ว่า “อนุมาน”

การเรียนรู้ศิลปะของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกันตามแนวคิด เช่น กลุ่ม “วัตถุนิยม” “จิตนิยม” และ “ประสบการณ์นิยม”

“...เรื่องของศิลปะมันเป็นเรื่องเกี่ยวกับทางใจโดยเฉพาะ เป็นเรื่องของความละเอียดละไม ทางจิต...หากเราสามารถเข้าถึงความงามของศิลปะเมื่อใด เมื่อนั้นเราจะตระหนักว่า ชีวิตที่ดำรงอยู่ใญ่ ยังมีอาหารอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งจำเป็นสำหรับชีวิต นั่นก็คือศิลปะ...” (น. ณ ปากน้ำ, 2540) “...ศิลปะที่แท้ย่อมไม่มุ่งแต่จะแสดงเรื่องราวอย่างจงใจโดยตลอด หากแต่อาศัยความงามการสอดสลับอันลึกซึ้งประณีต ก่อเป็นโครงเรื่องราวนั้นๆขึ้น เราเชยชมผลงานศิลปะมิได้มุ่งหวังเรื่องหากแต่เพื่อหาความบันเทิงในความงามอันซ่อนเร้นไว้เกือบทุกวาระทุกตอนของมัน...” (น. ณ ปากน้ำ, 2542)

ดำรง วงศ์อุปราช (2535) ได้กล่าวว่า “...ศิลปะนั้นสอนกันไม่ได้โดยตรง มันเป็นเรื่องของแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนมีธรรมชาติศิลปะอยู่ในตัวไม่มากก็น้อย แต่ละคนมีความเป็นศิลปินมากน้อย

“ไม่เท่ากัน เมื่อได้รับการส่งเสริม และพัฒนาให้เจริญงอกงาม ก็อาจเป็นศิลปินได้ วิชาศิลปะ และวิชาที่เกี่ยวกับศิลปะนั้นอาจช่วยได้...ไม่มีใครสอนใครให้เป็นศิลปินได้ แต่สนับสนุนส่งเสริมได้...”

ชลูด นิมเสมอ (2532) ได้กล่าวถึง การเข้าถึงศิลปะในงานทัศนศิลป์ ไว้ดังนี้

“งานทัศนศิลป์ ซึ่งประกอบด้วยจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ศิลปะสื่อผสม และอาจรวมถึงสถาปัตยกรรมด้วยนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ส่วน คือ รูปทรงกับเนื้อหา รูปทรง คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัสดุ และทัศนธาตุต่างๆ ที่สัมผัสได้ด้วย ประสาทตา เนื้อหา คือ ส่วนที่เป็นนามธรรม ที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด ผ่านทางรูปทรง เช่น เรื่องราว อารมณ์ และสัญลักษณ์ ”

“...งานศิลปะที่มีคุณค่าสูง จะไม่แสดงเฉพาะเพียงความรู้สึกของเรื่องราวที่ปรากฏในงานเท่านั้น แต่จะคลี่คลายต่อไปจนถึงสัญลักษณ์ที่เป็นสากล ลึกเข้าไปถึงแก่นในของมนุษย์ ที่ทุกชาติทุกภาษารับรู้ได้ร่วมกัน “

“ อุปสรรคสำคัญของการชื่นชมงานทัศนศิลป์ โดยเฉพาะจิตรกรรมของคนทั่วไป ก็คือ การดูภาพให้รู้เรื่อง ที่ผู้ดูมักพungความสนใจ เกือบทั้งหมดไปที่เรื่องภาพมากกว่าจะรับรู้ และซาบซึ้งในความประสานกันอย่างลึกซึ้งขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปทรงและทัศนธาตุ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของความเป็นศิลปะ และสุนทรีย์ ที่มีเรื่องเป็นเพียงจุดเริ่มต้น หรือจุดบันไดใจเท่านั้น ส่วนความชื่นชมในวรรณศิลป์ นาฏศิลป์ และดนตรี (บทเพลง) จะมีเรื่องราวเป็นส่วนประกอบสำคัญ จะสามารถเข้าถึงจิตใจได้มากกว่า...”

“ ถ้าเราเพิ่งไปถึงที่เรื่องมากเพียงไร รสชาติทางศิลปะ และสุนทรีย์ในงานจิตรกรรมก็จะยิ่งถอยห่างจากเราออกไปมากขึ้นเพียงนั้น แต่ถ้าเราตั้งใจเสียใหม่ว่าจะชื่นชมความงาม ความรู้สึกของรูปทรงบริสุทธิ์ หรือรูปทรงนามธรรม ที่เกิดจากการประสานกันอย่างดีเยี่ยมของทัศนธาตุแล้ว เราจะได้รับรสชาติทางศิลปะของงานอย่างสมบูรณ์ เพราะรูปทรงเป็นทั้งการเดินทาง และจุดหมายปลายทางของทัศนศิลป์ทุกประเภท ให้เนื้อหาทั้งทางปัญญา และอารมณ์ ตลอดจนถึงสัญลักษณ์แก่ผู้ดู...”

ชลูด นิมเสมอ (ม.ป.ป. อ้างถึงใน กำจร สุนพงษ์ศรี, 2541) ได้กล่าวว่า การเข้าถึงศิลปะ เป็นปัญหาอันดับแรกที่สำคัญที่สุด และเป็นปัญหาเรื้อรังมาทุกยุค ทุกสมัย และเกือบทุกประเทศ โดยเฉพาะในประเทศไทยที่ศิลปะยังอยู่ในระยะเพิ่งสอนเดิน ที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะคนส่วนมากยังขาดความเข้าใจในคุณค่าอันสูงส่งของศิลปะ คิดว่าเป็นสิ่งสวยงามๆธรรมดาที่ใครๆก็รับรู้ได้ ตัดสินใจได้ โดยใช้รสนิยมส่วนตัวเป็นเครื่องตัดสิน เราจึงมีผู้เชี่ยวชาญทางทัศนศิลป์ เป็นจำนวนไม่น้อยที่ยังลบล้างอยู่กับเปลือกนอกของศิลปะ

กัจจกร สุนพงษ์ศรี (2541) ได้กล่าวว่า เกณฑ์มาตรฐานทางความงามของศิลปะนั้น มีระดับขยับขึ้นลง หากความนิ่งคงที่ไม่ชัดเจน ซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ ประสบการณ์ ทัศนคติ และระดับบริบทนิยามจากผลงานที่ดูรู้เรื่อง รับรู้รสความงามได้โดยตรง ไม่ต้องการความรู้ในการมอง เปลี่ยนมาเป็นการท้าทายความคิด การเสนอความงามที่อาจรู้เรื่องหรือไม่ก็ได้ และต้องการความรู้มาเสริมการมองเพิ่มมากขึ้น ความตื่นเต้นเร้าใจ ท้าทายสติปัญญาแห่งการค้นคิด ปลุกเร้าวิญญาณแห่งการรับรู้ความงามได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2530) ได้กล่าวถึง การเข้าถึงสุนทรียะวัตถุว่า การจะมีมากน้อยเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์สุนทรียะในแต่ละคน (เป็นประสบการณ์พิเศษของบุคคล) และนักสุนทรียศาสตร์เองก็ยังหาข้อยุติเกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่ได้ แต่ก็ยังคงมีการพัฒนาแนวคิดนี้ต่อไปเรื่อยๆ ตราบใดที่มนุษย์ยังรับรู้ และเรียนรู้ได้

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2535) ได้จำแนก คุณค่าทางสุนทรียภาพทางทัศนศิลป์ ได้เป็น 2 ทาง ดังนี้ คือ

1. คุณค่าทางเรื่องราว (Literal Quality) เช่น ศิลปะประเภทเหมือนจริง
2. คุณค่าทางการมองเห็น (Visual Quality) เช่น ศิลปะประเภทนามธรรม ที่เน้นการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ
3. คุณค่าทางการสำแดงพลังอารมณ์ (Expressive Quality) เช่น ศิลปะลัทธิโรแมนติก (Romanticism) ลัทธิสำแดงพลังอารมณ์ (Expressionism) ลัทธิประทับใจ (Impressionism) ลัทธิกึ่งเหมือนจริง (Surrealism)

ผลงานศิลปะทุกชิ้นจะแฝงคุณค่าทั้งสาม ในปริมาณที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแนวทางในการสร้างสรรค์ และวิธีการแสดงออกของศิลปิน

ศิลป์ พีระศรี (2515) ได้กล่าวว่า ศิลปะ เป็นสิ่งค่าจุนจิตใจ และเป็นสะพานเชื่อมคติความเชื่อทางวัตถุ กับทางจิตใจ เป็นปัจจัยสนับสนุนความสัมพันธ์ ความเห็นอกเห็นใจกันระหว่างเพื่อนมนุษย์ และอำนวยความสะดวก ความเพลิดเพลินที่แท้จริง และถาวรแก่มนุษยชาติ ด้วยเหตุนี้ นานาอารยประเทศ จึงหาทางให้คนในชาติ ได้รับการศึกษาอบรมทางสุนทรียะ คือ ความรู้ที่เห็นดีเห็นงาม เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตใจ ให้รู้จักรักความงาม ความไพเราะ มาตั้งแต่ยังเล็ก

รัสกิน (Ruskin, 1860) ได้กล่าวว่า การศึกษาควรให้ความสำคัญในการให้ประสบการณ์สุนทรียะแก่ผู้เรียน อันได้แก่ ประสบการณ์ทางด้านดนตรี ทัศนศิลป์ และวรรณกรรม ซึ่งเป็นวิชาที่

เสริมสร้างการรับรู้ การเข้าใจที่ละเอียดอ่อน ที่เชื่อมโยงถึงมนุษย์ และชีวิตปัจจุบัน และจอห์น ดุย (John Dewey, 1980) ได้กล่าวว่า ศิลปะ คือ ประสบการณ์ และประสบการณ์ เสริมสร้างสมรรถภาพของสุนทรียะ ดังที่ สุเชาว์ พลอยชุม (2534) ได้กล่าวว่า ความรู้สึกพอใจ หรือประทับใจในศิลปะนั้น เป็นสิ่งที่เกิดจากสัญชาตญาณทางสุนทรียะ อันมีอยู่แล้วตามธรรมชาติของมนุษย์ และก็ต้องอาศัยอัจฉริยภาพไม่น้อยไปกว่าการสร้างศิลปะด้วยเหมือนกัน นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวว่า การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้ และสัมผัสความงามได้ เป็นสิ่งสำคัญ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

ศิลป์ พีระศรี (2515) ได้กล่าวว่า “ความงาม” หมายถึง คุณสมบัติในทางศีลธรรม พุทธิปัญญา และรูปสมบัติ ซึ่งอาจโน้มน้าวใจเราให้เกิดความรู้สึกปลื้มใจ บั่นทึงใจ เพราะด้วยความสมบูรณ์ของรูป สี ส่วนสด เสียง ถ้อยคำ และความคิดเห็น อันมีอยู่ในคุณสมบัตินั้นๆ ความงาม (Beauty) สามารถจำแนกได้เป็น 2 ชนิด คือ ความงามตามธรรมชาติ และความงามทางศิลปะ

ความงามตามธรรมชาติ เป็นความงามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ ที่เป็นไปเองโดยมิได้ปรุงแต่ง ความงามของธรรมชาติเป็นพลังผลักดันอันยิ่งใหญ่ให้มนุษย์ได้แสดงออกถึงความประทับใจของตน ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่พบเห็น

ความงามทางศิลปะ เป็นความงามที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นตามจินตนาการ หรือประสบการณ์ที่ได้จากการพบเห็นความงามของธรรมชาติ เป็นความงามที่มีรูปแบบเฉพาะตัว มีความหลากหลายตามรสนิยมของศิลปิน ความงาม สามารถจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ความงามที่เป็นสุนทรียะ (Aesthetic Beauty) ความงามที่เป็นความรู้สึก (Sentimental Beauty) และความงามที่เป็นความสลดใจ (Tragic Beauty)

ศิลป์ พีระศรี (2500 อ้างถึงใน สุชาติ สุทธิ, 2543) ได้กล่าวว่า การที่บุคคลจะมีรสนิยมที่ดีหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรมให้รู้คุณค่าของสิ่งที่มีความงาม...คนไทยยังไม่ได้รับการศึกษาที่จะซาบซึ้งกับความงามทางศิลปะ ในขณะที่เดียวกันศิลปินไทยก็ยังไม่ถึงจุดเติบโตที่สมบูรณ์ ซึ่งยังต้องการสติปัญญาทางศิลปะที่มากกว่านี้ และม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2513 อ้างถึงใน สุชาติ สุทธิ, 2543) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ว คนไทยตกต่ำอยู่กับรสนิยมไม่ดี ในทุกแง่มุมของชีวิต หากเป็นรูปทรงของศิลปะอย่างอื่น เราไม่ค่อยเคียดสาในประเศนี้

แฮรี โบรดี (Harry Broudy, 1972 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออานันท์, 2543) ได้กล่าวว่า การรับรู้ที่มีศิลปะ (Artistic Perception) เป็นหัวใจของสุนทรียศึกษา การรับรู้ที่มีศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ กับการรับรู้สองทาง คือ ความรู้ซึ่งอย่างมีสุนทรีย์ และการวิเคราะห์ส่วนต่างๆ

ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิด การรักอย่างรู้แจ้ง (Enlightened Cherishing) นั้น ก็คือ ความสามารถที่จะรักทะนุถนอม เห็นคุณค่าของสิ่งอันเป็นสุนทรียวัตถุ นอกจากนี้ วิรุณ ตั้งเจริญ (2539) ได้กล่าวว่า "สุนทรียศึกษา" เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีของความงาม งานศิลปะ และศิลปศึกษา รวมทั้งการวิเคราะห์ การประเมินผลที่เกี่ยวกับความงามด้วย

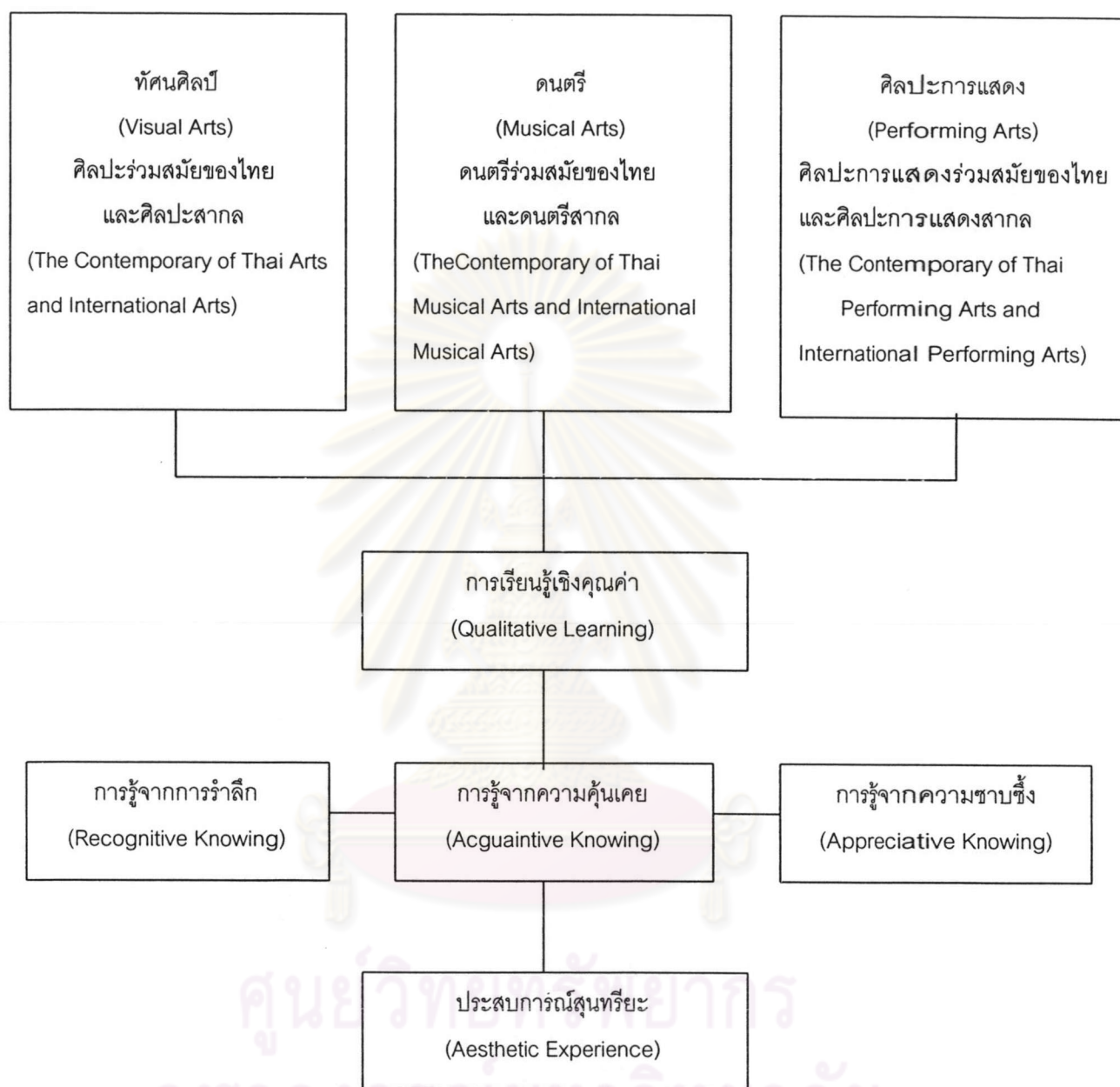
3.2 จุดประสงค์ และเนื้อหาวิชา สุนทรียภาพของชีวิต

สุชาติ สุทธิ (2541) ได้กล่าวถึง ความหมายของสุนทรียศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับวิชา สุนทรียภาพของชีวิต ไว้ว่า คือ การศึกษามิติหนึ่ง ซึ่งมาจากความรู้ลึกซึ้งทางการรับรู้ หรือความรู้ลึกซึ้งทาง การคิด สู่คุณค่าของความงาม

วิชา "สุนทรียภาพของชีวิต" (Aesthetic Appreciation) รหัสวิชา 2000102 3 (3 - 0) หน่วยกิต เป็นรายวิชา ที่จัดอยู่ในหมวดวิชา การศึกษาทั่วไป ในระดับปริญญาตรี หลังอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี ในกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ และได้เริ่มจัดการศึกษามาตั้งแต่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 อันเป็นวิชาที่ว่าด้วยความงาม การศึกษาเกี่ยวกับความงาม ก็เพื่อที่จะนำมา พัฒนารสนิยมทางศิลปะ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (หลักสูตรสถาบันราชภัฏ, 2542) วิชา "สุนทรียภาพของชีวิต" จะต้องบูรณาการศิลปะทั้ง 3 สาขา อย่างเหมาะสมกลมกลืน คือ มีเอกภาพ อันได้แก่ ศิลปะการเห็น (Visual Arts) ศิลปะการได้ยิน (Musical Arts) และศิลปะการ เคลื่อนไหว (Performing Arts) บุคคลที่จะมีสุนทรียภาพ ได้นั้น จะต้องมีการประสบการณ์ จากการได้ สัมผัสสิ่งสวยงามตามธรรมชาติ และจากผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้น อันจะนำไปสู่การรับรู้ใน คุณค่าของความงาม เพื่อสนองจิตวิญญาณในการนำตนเองไปสู่ความเป็นอิสระทางปัญญา ซึ่งเป็น คุณค่าของมนุษย์ (สุชาติ สุทธิ, 2542)

สุชาติ สุทธิ (2542) ได้แสดงถึง กระบวนการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ที่จะนำไป สู่ การรับรู้ทางสุนทรียภาพ (ประสบการณ์สุนทรียะ) ไว้ดังนี้

กระบวนการเรียนการสอน วิชา สุนทรียภาพของชีวิต

สุชาติ สุทธิ (2542)

วิชาสุนทรียภาพของชีวิต มีจุดประสงค์รายวิชา ดังนี้

1. ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความหมายของสุนทรียศาสตร์เชิงการคิด กับสุนทรียศาสตร์เชิงพฤติกรรมโดยสังเขป จนสามารถจำแนกข้อแตกต่างระหว่างคุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์ ทั้งสองด้านได้

2. ให้มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความสำคัญของการรับรู้ กับความเป็นมาของฐานศาสตร์ ทั้งสามด้าน คือ ศาสตร์ทางการเห็น ศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว และศาสตร์ทางการได้ยิน
3. ให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในการเรียนรู้ โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้เชิงคุณค่า จากระดับการรำลึก ผ่านระดับความคุ้นเคย และนำเข้าสู่ระดับความซาบซึ้ง
4. สร้างโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยผ่านประสบการณ์จริงในธรรมชาติ และเงื่อนไขของสังคม (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2542)

สุชาติ สุทธิ (2542) ได้กล่าวถึง เนื้อหาของ วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ไว้ดังนี้

หน่วยที่ 1 ความหมายของสุนทรียศาสตร์ เชิงความคิด (แนวตะวันออก และแนวตะวันตก)

หน่วยที่ 2 ความหมายของสุนทรียศาสตร์ เชิงพฤติกรรม / สุนทรียภาพ (วัฒนธรรมทางการเห็นของตะวันออก และตะวันตก)

หน่วยที่ 3 การจำแนกข้อแตกต่างในศาสตร์ทางความงามเบื้องต้น (ธรรมชาติ และผลงานศิลปะ)

หน่วยที่ 4 ฐานศาสตร์ทางการเห็น (การมองเห็นความงามในธรรมชาติ และ ทัศนศิลป์)

หน่วยที่ 5 ฐานศาสตร์ทางการได้ยิน (ความไพเราะของเสียงในธรรมชาติ และ ศิลปะการแสดง)

หน่วยที่ 6 ฐานศาสตร์ทางการเคลื่อนไหว (ความเคลื่อนไหวในธรรมชาติ และศิลปะการแสดง)

หน่วยที่ 7 ปรากฏการณ์ทางการรับรู้ (ทางทัศนศิลป์ ทางดนตรี และทางศิลปะการแสดง)

หน่วยที่ 8 สหวิทยาการศิลปะเบื้องต้น (ทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง)

หน่วยที่ 9 เอกภาพ คุณค่าและแบบอย่างในทางศิลปะ (ทางทัศนศิลป์ ทางดนตรี และ ทางศิลปะการแสดง)

หน่วยที่ 10 การรู้จากการรำลึก

หน่วยที่ 11 การรู้จากความคุ้นเคย

หน่วยที่ 12 การรู้จากความซาบซึ้ง

3.3 กระบวนการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต

สุชาติ สุทธิ (2543) ได้กล่าวว่า การนำความซาบซึ้งในศิลปะทางการเคลื่อนไหว มาพัฒนาตามรูปแบบของศิลปศึกษา ดนตรีศึกษา และการแสดงนาฏศิลป์ศึกษา มาแยกกันโดยอิสระนั้น ยังไม่สามารถพัฒนาการรับรู้ที่จะนำไปสู่ความคิดอารมณ์ และความรู้สึก สู่อุณหภูมิซาบซึ้ง (สำนึกในคุณค่า)

ได้ไม่สมบูรณ์ คือ ไม่สามารถนำมาเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือบูรณาการ (Integration) จึงเกิดคำถามเพื่อแสวงหาคำตอบว่า การตั้งจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ผู้กระบวนกรเรียนการสอน และการประเมินคุณค่าของความสุนทรีย์ และความซาบซึ้ง (Objective of Aesthetic Education) จะต้องยืนอยู่บนพื้นฐานของความรู้ศิลปะในมิติ และมุมมองใด และองค์ความรู้ที่กล่าวนั้น ควรมีลักษณะใดที่เป็นคำถามอยู่เบื้องหลัง

กระบวนกรเรียนการสอน วิชาสุนทรีย์ภาพของชีวิต มีดังนี้

1. ผู้สอนและผู้เรียน ควรนำสาระวิชานี้ไปขยาย ตามความเหมาะสมกับการเรียนการสอนในห้องถิ่นของตนเอง
2. การเรียนรู้ในวิชานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อยึดถือเอาความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก โดยให้ผู้เรียนหยิบยกมาเสนอจะเป็นการดีที่สุด
3. รูปแบบของทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง จะแตกต่างกัน ดังนั้น ประสพการณ์ของการรับรู้จึงต้องใช้ทฤษฎีเป็นตัวแปร จึงจะได้คุณค่าที่สอดคล้องสัมพันธ์กัน
4. ผู้สอนสามารถนำรูปแบบศิลปะ ตามแนวคิดประวัติศาสตร์ เช่นแบบเหมือนจริง แบบกึ่งนามธรรม และแบบ นามธรรมมาใช้ได้ โดยนำมาผ่านทฤษฎีศิลปะ และคุณค่าออกมาให้ได้เสียก่อน

วิชาสุนทรีย์ภาพของชีวิต ในสถาบันราชภัฏเทพสตรี ลพบุรี ได้เริ่มจัดการศึกษาแบบบูรณาการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 ซึ่งผู้วิจัยได้มีประสพการณ์ในการสอนวิชานี้มาตั้งแต่แรกเริ่ม แต่ได้เว้นว่างห่างหายไปในช่วงระหว่าง ปีการศึกษา 2543 – 2545 ทั้งนี้เพราะได้ลาพักราชการเพื่อมาศึกษาต่อ และในปีการศึกษา 2546 จึงได้กลับมาทำการสอนอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็นับเป็นโอกาสอันดี ที่ได้ทำการสอนพร้อมๆ กับการทำวิจัยไปในขณะเดียวกัน โดยได้ทำการสอนแก่นักศึกษา ภาคปกติ ในภาคเรียนที่ 1/2546 โปรแกรมวิชา คอมพิวเตอร์ธุรกิจ และโปแกรมวิชา การจัดการทั่วไป ชั้นปีที่ 1 ทั้ง 2 หมู่เรียน โดยให้ผู้เรียนเขียนตอบอย่างอิสระ ในลักษณะเป็นกลุ่มๆ ละ 5 – 6 คน จำนวนทั้งสิ้น 11 กลุ่ม และได้ทำการจัดเก็บข้อมูลในช่วงสุดท้ายของปลายภาคเรียน ซึ่งข้อมูลที่ได้รับนี้ จะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง และพัฒนาการเรียนการสอน ผู้วิจัยสามารถนำมาสรุป ประมวลให้เห็นถึงความแตกต่างของข้อดี และข้อเสีย (ข้อจำกัด) ได้ดังนี้

สภาพ และปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาสุนทรีย์ภาพของชีวิต ในสถาบันราชภัฏเทพสตรี

1. ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร/รายวิชา

ข้อเสีย	ข้อดี
- ระยะเวลาเรียนเพียงคาบเดียวยังไม่เพียงพอ (ไม่เป็นธรรมชาติ)	- มีความเข้าใจง่ายไม่สับสน

2. ด้านเนื้อหาวิชา

ข้อเสีย

- เนื้อหาค่อนข้างมีน้อย

ข้อดี

- มีรายละเอียดที่ครอบคลุมเนื้อหา

3. ด้านวิธีการสอน

ข้อเสีย

- สอนเร็วมากไปจนจุดไหนก็ไม่ทัน
- ขาดเสียงหัวเราะ และความสนุกสนาน
- ไม่มีความแปลกใหม่ให้น่าตื่นเต้น (ตื่นตา ตื่นใจ)

ข้อดี

- มีการประกอบท่าทาง
- มีความน่าสนใจ และเข้าใจง่าย
- อธิบายได้ละเอียดพอสมควร

4. ด้านสื่อการสอน

ข้อเสีย

- ภาพไม่ชัดเจน
- ไม่ได้เห็นตัวอย่างจากของจริง

ข้อดี

- มีหนังสือที่อ่านแล้วสามารถทำความเข้าใจได้ด้วยตนเอง
- ช่วยให้เพลิดเพลิน และไม่น่าเบื่อ
- เทคโนโลยีมีความทันสมัย
- ช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

5. ด้านการวัดผลประเมินผล

ข้อเสีย

-

ข้อดี

- มีการเก็บคะแนนย่อย หรือคะแนนสะสมร่วมกับคะแนนสอบ (เป็นไปตามเกณฑ์)

6. ด้านผู้สอน และผู้เรียน

ข้อเสีย

- ผู้เรียนไม่มีพื้นฐานวิชานี้มาก่อนจึงค่อยเข้าใจมากนัก (เข้าใจได้ยาก)
- ผู้เรียนไม่ตั้งใจเรียนเท่าที่ควร
- ผู้สอนไม่ให้ความเป็นกันเอง
- สื่อสารได้ไม่ตรงกัน
- ผู้เรียนเข้าห้องเรียนช้ากว่าเวลาที่กำหนด

ข้อดี

- ผู้สอนอธิบายให้ผู้เรียน เข้าใจได้ง่ายขึ้น
- ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม
- ผู้สอนให้ความสนใจผู้เรียน
- ผู้เรียนให้ความเคารพผู้สอน
- มีความพร้อมในการเรียนการสอน

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ข้อเสีย

- เนื้อหาที่เรียนไม่สอดคล้องกับในหนังสือเรียน
- เวลาเรียนมีน้อยเกินไป หรือไม่เพียงพอ

ข้อดี

- เนื้อหาที่เพิ่มเข้ามามีความน่าสนใจ

แผนการสอน และเค้าโครงรายวิชา

สัปดาห์ ที่	หัวข้อเรื่อง นาฏศิลป์	กิจกรรมการเรียนการสอน นาฏศิลป์	หัวข้อเรื่อง ดนตรี	หัวข้อเรื่อง ทัศนศิลป์
1	ความเป็นมาของศาสตร์ทางการ เคลื่อนไหว	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา	สุนทรียศาสตร์ ทางดนตรี	ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับ สุนทรียภาพกับชีวิต
2	ที่มาของนาฏศิลป์		เสียงกับการ ได้ยิน, สื่อ- ขบวนการดนตรี, การฟังดนตรี	ความรู้เบื้องต้น และความ สำคัญของศิลปะกับมนุษย์ ตลอดจนชนิดของงานศิลปะ*
3	การรับรู้เชิงคุณค่าของนาฏศิลป์ไทย นาฏยศัพท์เบื้องต้น-ภาษาท่าทาง	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา บรรยาย-ซักถาม-สนทนา		
4	นาฏยศัพท์เบื้องต้น-ภาษาท่าทาง (ต่อ)	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา	องค์ประกอบของ ดนตรีสากล	ความหมายขอบข่ายของ ศิลปะ, การรับรู้ และ จุดประสงค์หลักในการ สร้างสรรค์งานศิลปะ*
5	สิ่งควรรู้ก่อนดูโขน	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา	เครื่องดนตรี สากล	
6	สิ่งควรรู้ก่อนดูโขน(ต่อ)	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา	วงดนตรีสากล	ชนิดของงานทัศนศิลป์ การรับรู้ และหลักทางด้าน ความงามของทัศนศิลป์ (สิ่งงานรูปภาพ)
7	ศิลปะการแสดงละครไทยชนิดต่างๆ	บรรยาย-ซักถาม	เพลงสากล	
8	ศิลปะการแสดงละครไทยชนิดต่างๆ (ต่อ)	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	สอบกลางภาค	
9	สอบกลางภาค 20 คะแนน	-	องค์ประกอบของ ดนตรีไทย	ทัศนศิลป์สาขาจิตรกรรม ความหมายขอบข่าย และกฎ ทางความงามของงาน จิตรกรรม
10	ระบำ-รำ-ฟ้อน ชุด 1	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	เครื่องดนตรีไทย	
11	ระบำ-รำ-ฟ้อน ชุด 1 (ต่อ)	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	วงดนตรีไทย	ทัศนศิลป์สาขาประติมากรรม ความหมายขอบข่าย และกฎ ทางความงามของงาน ประติมากรรม
12	ระบำ-รำ-ฟ้อน ชุด 2	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	เพลงไทย	
13	ระบำ-รำ-ฟ้อน ชุด 2 (ต่อ)	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	วิวัฒนาการของ เพลงไทยสากล	ทัศนศิลป์สาขาสถาปัตยกรรม ความหมายขอบข่าย และกฎ ทางความงามของงาน สถาปัตยกรรม
14	การแสดงพื้นเมือง-มหรสพ ชนิดต่างๆ	ดู V.D.O. - สรุป - ซักถาม	ประเภทของ เพลงไทยสากล	
15	สรุป-ทบทวน	บรรยาย-ซักถาม-สนทนา	การวิเคราะห์ วิจารณ์เพลง บรรยาย-สาธิต	สรุป และทบทวน
		กิจกรรมการเรียนการสอน	บรรยาย-สาธิต	บรรยายประกอบสไลด์ ทดสอบ และเฉลย

การวัดผล และการประเมินผล

คะแนนระหว่างภาค (ทัศนศิลป์ = 20 ดนตรี = 20 นาฏศิลป์ = 20) รวม 60 คะแนน
คะแนนปลายภาค (ข้อสอบปรนัย 120 ข้อ)

การประเมินผลใช้วิธีการอิงเกณฑ์ และอิงกลุ่ม

ระดับคะแนน	80 – 100	A	ระดับคะแนน	60 – 64	C
ระดับคะแนน	75 – 79	B+	ระดับคะแนน	55 – 59	D+
ระดับคะแนน	70 – 74	B	ระดับคะแนน	50 – 54	D
ระดับคะแนน	69 – 59	C+	ระดับคะแนน	0 – 49	E

สื่อการเรียนการสอน

นาฏศิลป์	ดนตรี	ศิลปะ
1. V.D.O ชุดการแสดงต่างๆ	1. เทปบันทึกเสียง	1. V.D.O.
2. แผ่นใส	2. แผ่น CD, V.D.O.	2. แผ่นใส
3. รูปภาพประกอบบรรยาย	3. เครื่องดนตรี	3. สไลด์
เอกสารประกอบการบรรยาย		

เงื่อนไขวิชา

1. นักศึกษาต้องเข้าชั้นเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียน จึงจะมีสิทธิ์สอบ
2. การส่งงานต้องเป็นไปตามกำหนด
3. นักศึกษาต้องตรงต่อเวลา กรณีที่มาสายเกิน 15 นาที ให้ถือว่าขาดเรียนในชั่วโมงนั้นๆ
4. หากนักศึกษามีความจำเป็นไม่สามารถเข้าเรียนได้ให้ส่งใบขอลาหยุดเรียนในแต่ละชั่วโมง

3.4 องค์ประกอบร่วมทางทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คนไทยได้สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง มีการดำรงวิถีชีวิตด้วยความสุขร่มเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะได้ใช้ภูมิปัญญาของตนมาตลอด ภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งมีสาระพอสรุป ได้ดังนี้

- 1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง
- 2) สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิ แก่คนไทย
- 3) สามารถประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ใช้กับวิถีไทยได้อย่างเหมาะสม
- 4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
- 5) ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตคนไทยได้ตามยุคตามสมัย

สุชาติ สุทธิ (2542) ได้กล่าวว่า ศิลปะประกอบด้วยฐานศาสตร์ 3 ประการ คือ

- 1) การเคลื่อนไหวในธรรมชาติ (Natural Movement) 2) เสียงในธรรมชาติ (Natural Sound)
- 3) การมองเห็นตามธรรมชาติ (Natural Imagery)

แมสโลว์ (Maslow, ม.ป.ป. อ้างถึงใน อารี รังสินันท์, 2527) ได้กล่าวว่า การศึกษาที่เน้นศิลปะ ดนตรี และละคร อาจเป็นแสงสว่างนำไปสู่ความเจริญงอกงามไม่มีที่สิ้นสุด ไปสู่ค่านิยมที่มนุษย์ไฝ่ฝันได้

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2535) ได้ให้ทัศนะถึงความเชื่อที่ว่า ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ น่าจะมีเป้าหมาย ที่มุ่งไปสู่จุดเดียวกัน เพราะองค์ประกอบแห่งสุนทรียศาสตร์ น่าจะมีความคิดรวบยอด และหลักการแบบเดียวกัน

มิเชล (Michel, 1983) ได้ให้ความหมาย ของ "ทัศนศิลป์" (Visual Art) ไว้ว่า เป็นวิถีทางไปสู่การสื่อสาร การแสดงออก การสร้างความเฉียบไวในการรับรู้ การตระหนักในสุนทรียภาพ เกิดความรู้ความเข้าใจในการสร้างสรรค์ การพัฒนาทักษะ การสร้างคุณภาพของชีวิต และการศึกษา

ชลูด นิ่มเสมอ (2534) ได้กล่าวถึง กระบวนการของการสร้างสรรค์ศิลปะว่า มีจุดเริ่มต้น มีการพัฒนา และมีที่สิ้นสุด ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน ไว้ดังนี้

1. เกิดรูปความคิดจากการสัมผัสผัสสิ่งเร้าภายนอก หรือภายใน
  2. เกิดแนวความคิดจากการรวมตัวกันของรูปความคิดหลายๆด้านของสิ่งนั้น จนเป็นจุดหมายของการแสดงออก
  3. รูปทรงหรือสัญลักษณ์เบื้องต้นจะปรากฏรางๆในความคิด
  4. การเห็นแจ้งผสมกับสัญลักษณ์ทำให้เกิดจินตนาการขึ้น
  5. หาวัสดุ และวิธีการเพื่อเป็นสื่อแสดงจินตภาพ และคลี่คลายจินตภาพนั้นจนสมบูรณ์
- กระบวนการทั้ง 5 ข้อนี้ อาจเริ่มจากข้อใดก่อนก็ได้

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2528) ได้กล่าวว่า ทัศนศิลป์ คือ ศิลปะที่สามารถมองเห็นความงามจากรูปลักษณะ มีขอบข่ายที่กว้างขวาง อันได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และภาพพิมพ์

การศึกษาเรียนรู้ทางศิลปะ สามารถแบ่งออกได้ 3 แนวทาง ดังนี้

1. ความรู้ศิลปะเชิงปริมาณ (Quantitative Arts Knowledge) เช่น จำนวน ขนาด ระยะ ประเภท ชนิด กลุ่ม

2. ความรู้ศิลปะเชิงคุณค่า (Qualitative Arts Knowledge) เช่น เชิงประวัติศาสตร์สุนทรียศาสตร์ สุนทรียภาพ (การรับรู้ด้านความงาม ความรู้สึก) การวิจารณ์ การใช้สอย เพื่อสนองความเป็นอยู่ หรือ มนุษยวิทยา และอิทธิพลต่อวัฒนธรรม

3. ความรู้ศิลปะเชิงปฏิบัติการ และการทดลอง (Performative Arts Knowledge and Experimental) เช่น การปฏิบัติการสร้างสรรค์ศิลปะ ศิลปศึกษา การศึกษาศิลปะเพื่อการอาชีพ Arts Design, Creation Arts, Mass Products, Performing Arts, Dance Design, Arts Experimental Research (ชะวักชัย ภาติณฐ,2545)

“...ดนตรีล้วนอยู่ในตัวคนทุกคน เป็นส่วนที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของคนเรา ...ดนตรีคือสิ่งปราณีตงดงาม และทุกคนควรนิยมในคุณค่าของดนตรีทุกประเภท เพราะว่าดนตรีแต่ละประเภทต่างก็มี ความเหมาะสม ตามแต่โอกาส และอารมณ์ที่ต่างกันไป” (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2503 อ้างถึงใน สดับพิณ รัตนเรือง, 2543)

“ดนตรีไทยนั้นมีไซ้ไร้รัชชาติ โสตประสาทยินแล้วแว่วสุขสม

ดุจดั่งได้ทิพย์ขลามาประพรม คลายอารมณ์ที่ขุ่นข้องหม่นหมองเอย”

(ม.ล. ขาบ กุญชร ณ อยุธยา ม.ป.ป. อ้างถึงใน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2524)

สุกรี เจริญสุข (2532) ได้กล่าวว่า ดนตรี เป็นศิลปะที่มีความงาม ความไพเราะ และประณีตละเอียดอ่อน (สุนทรีย์) อันเป็นนามธรรม ยากแก่การเข้าใจ เพราะในเรื่องของความงามนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางสุนทรีย์ของแต่ละคน ซึ่งทำให้คนเรามีรสนิยมที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังได้กล่าวถึง การสร้างประสบการณ์สุนทรีย์ ไว้ดังนี้

1. ความตั้งใจจดจ่อ มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเข้าถึงศิลปะ ที่ตอบสนองความรู้สึกทางด้านจิตใจ
2. การรับรู้ ในทางดนตรี ต้องรับรู้ด้วยตนเอง
3. ความประทับใจ หรือความกินใจ คือความทรงจำ ที่สามารถหวนกลับมาในความรู้สึกได้อีก
4. ความรู้ การมีประสบการณ์ในการฟังดนตรีมาก ทำให้เกิดความรู้ และการมีรสนิยม ย่อมมาจาก การมีประสบการณ์

5. ความเข้าใจในวัฒนธรรม การฟังดนตรีให้เกิดสุนทรีย์ ต้องอาศัยความเคยชิน ประเพณีนิยม ตลอดจนวัฒนธรรมของกลุ่มชน

ความงามมีอยู่แล้วในแต่ละบุคคล เพียงแต่ว่าความงามอันนั้น จะถูกขัดเกลา และนำมาใช้ได้ มากน้อยเพียงใด

ณรุทธ์ สุทธจิตต์ (2541) ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนดนตรี เพื่อนำไปสู่ประสบการณ์ สุนทรีย์ และความซาบซึ้งในดนตรี ไว้ดังนี้

1. การสอนเพื่อให้เกิดประสบการณ์สุนทรีย์ เป็นกระบวนการที่ไม่สามารถสอนกันได้โดยตรง เนื่องจากเป็นกระบวนการทางปัญญาเชิงคุณภาพ ที่ผู้เรียนจะเข้าถึงด้วยตัวเอง ครูดนตรีเป็นเพียงผู้แนะนำให้ผู้เรียนเข้าไปถึงประสบการณ์ สุนทรีย์ภาพด้วยตนเอง
2. การสอนให้เข้าถึงความรู้สึก และลีลาของเพลง เป็นสิ่งที่นำไปสู่ประสบการณ์สุนทรีย์ มิใช่ การสอนเพียงให้รู้ หรือเข้าใจสาระดนตรี เช่น ความถูกต้องของตัวโน้ต หรือเทคนิคต่าง ๆ ในการ ร้องเพลง หรือเล่นดนตรี
3. การเรียนการสอน ควรเน้นที่เสียงดนตรี เนื่องจากดนตรีเป็นเรื่องของเสียง มิใช่สัญลักษณ์ ของเสียง
4. ประสบการณ์สุนทรีย์เกิดขึ้นได้ง่าย ถ้าการเรียนการสอนดนตรีใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม และมีคุณภาพ
5. การเรียนการสอน ควรดำเนินไปในลักษณะของการให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และ สัมผัสกับดนตรี ตอบสนองต่อดนตรีโดยตรง มากกว่าเป็นการให้ผู้เรียนสำรวจ ตรวจสอบตัวเองว่า มีความคิดหรือการตอบสนองอย่างใดต่อดนตรี

นอกจากนี้ ในการสอนดนตรีต้องคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. ควรเลือกบทเพลงที่ไม่ยากเกินความสามารถ ที่ผู้เรียนจะเข้าใจ หรือรับรู้ได้ ซึ่งเป็นการ เตรียมตัวผู้เรียนให้พร้อมก่อนการเรียนรู้
2. ควรคำนึงถึงคุณค่าของดนตรี ของบทเพลงเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นเพลงไทย เพลงสากล เพลงคลาสสิก และเพลงพื้นเมือง
3. นอกจากจะใช้การวิเคราะห์บทเพลง เพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างของเพลงแล้ว ควรเน้นในด้าน คุณลักษณะเฉพาะด้วย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการรับรู้เชิงคุณภาพ นอกเหนือไปจากการรับรู้เชิงปริมาณ
4. กิจกรรมการเรียนการสอน ควรมีหลายรูปแบบ เพื่อพัฒนาการรับรู้ของผู้เรียน
5. ควรใช้สื่อการสอนให้ถูกต้องเหมาะสม กับเนื้อหาที่สอน รวมทั้งสภาพการใช้งานที่ดีที่สุดด้วย
6. ควรเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมกระทำ (Active Participation) ทั้งด้านพฤติกรรม ภายนอก และพฤติกรรมภายใน

7. ควรเน้นทักษะการฟัง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญขั้นพื้นฐานที่สำคัญ

8. ควรปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์โดยตรงต่อผู้เรียน

สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงประการแรก ในการเรียนการสอนดนตรี คือประสบการณ์สุนทรีย์ การสอนให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์สุนทรีย์นั้น ต้องเน้นทั้งการรับรู้เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ควรเลือกบทเพลงที่มีคุณค่า การจัดกิจกรรมควรคำนึงถึงความสามารถในการรับรู้ของผู้เรียน ด้วยการพัฒนาทักษะการฟัง ซึ่งจัดเป็นทักษะที่สำคัญ อันจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึง และเห็นคุณค่าของสุนทรีย์รสได้

ดนตรี เป็นศิลปะที่อาศัยเสียง เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ และความรู้สึกไปสู่ผู้ฟัง ดนตรีมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ ดนตรีมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ จังหวะ ทำนอง ระดับเสียง ความดัง-ค่อย และคุณภาพเสียง

จังหวะ เป็นหัวใจสำคัญของดนตรี จังหวะที่เร็วจะกระตุ้นให้รู้สึกความตื่นเต้น เร้าใจ สามารถทำให้ชีพจรเต้นเร็วขึ้นได้ ซึ่งใช้ในการออกกำลังกาย จังหวะที่ช้า จะก่อให้เกิดความรู้สึกเยือกเย็น สามารถทำให้ชีพจรเต้นช้าลงได้ และจังหวะปานกลาง จะทำให้เกิดความรู้สึกสบายผ่อนคลาย เพราะมีอัตราความเร็วใกล้เคียงกับอัตราการเต้นของหัวใจ ซึ่งเหมาะกับการพักผ่อน และฟังได้ทุกโอกาส

ทำนอง คือ การนำเอาระดับเสียงต่าง ๆ กันมาเรียบเรียงไว้อย่างประสมประสานกลมกลืน สามารถดึงดูดผู้ฟังให้เกิดอารมณ์คล้อยตามต่างๆ ได้ เช่น สดชื่นแจ่มใส สนุกสนานร่าเริง และหงอยเหงาเศร้าสร้อย เป็นต้น

ระดับเสียง หมายถึง ความถี่ของเสียงสูง-ต่ำ ระดับเสียงที่มีความถี่สูง คือเสียงสูง และเสียงที่มีความถี่ต่ำ คือเสียงต่ำ ระดับเสียงมีผลต่อผู้ฟัง สามารถทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ กันได้ เช่น ระดับเสียงต่ำมากๆ จะทำให้เกิดความอึดอัดหวาดกลัว ไม่มั่นใจ, ระดับเสียงปานกลาง จะทำให้เกิดความรู้สึกสบาย, ระดับเสียงสูงจะทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้นเร้าใจ หากคงที่นานจะทำให้รู้สึกเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้าได้ หากนำเสียงสูง-ต่ำ มาประสานกันก็จะมีไพเราะเป็นอย่างมาก

ความดัง-ค่อย คือ ความเข้มข้นของเสียง เสียงที่จัดว่าดัง คือ 80 เดซิเบล หากฟังนานๆ จะมีผลทำให้เกิดความเครียด และเกร็งกระดูกของกล้ามเนื้อได้ เช่น เสียงการจราจรบนท้องถนน เป็นต้น

คุณภาพของเสียง คือความกังวาล ความชัดเจน ความมีสีสันของเสียงถือเป็นเรื่องสำคัญ ที่สามารถดึงดูดความสนใจของผู้ฟังเป็นอันดับแรก เสียงของมนุษย์จัดเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ประกอบด้วย กล้องเสียง และสายเสียง มีคุณภาพแตกต่างกัน อันขึ้นกับกล่องเสียง อวัยวะของลำคอ ปาก จมูก ส่วนคุณภาพของเสียงดนตรี ขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้ รูปแบบของเครื่องดนตรี และวิธีการเล่นของเครื่องดนตรีชนิดนั้น ๆ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2532) ได้กล่าวถึง คุณลักษณะของเพลง ลูกทุ่ง ไว้ดังนี้ 1) เป็นหลักฐาน ข้อมูล ทางประวัติศาสตร์ สังคมของประเทศ 2) เป็นที่รวมของภูมิปัญญา และทรัพย์สินทางปัญญาของชาวบ้าน 3) เป็นเพลงที่เรียบง่าย คือ เข้าใจง่าย ร้องง่าย จำง่าย 4) สามารถเข้าถึงสังคมทุกชั้น กระจายได้กว้างไกลถึงชนบททุกแห่ง 5) มีความเป็นไทย ทั้งในเรื่อง ของภาษา ทำนอง และการขับร้อง

เสาวนีย์ สังฆโสมถน (2541) ได้กล่าวถึง การฟังเพลงให้ได้ผลดี (มีประสิทธิภาพ) ย่อมขึ้นกับ ปัจจัยต่างๆ ที่สำคัญ ดังนี้ 1) คุณภาพของเสียงดนตรี และคุณภาพของเครื่องเสียง 2) สถานที่ สี่งแวดล้อม โอกาส และระยะเวลา มีความเหมาะสม 3) ระดับการรับรู้ และอารมณ์ของผู้ฟัง 4) ความคุ้นเคย หรือประสบการณ์ 5) อายุของผู้ฟัง และมีประสาทการรับฟังเป็นปกติ เช่น วัยรุ่น ชอบเพลงที่มีจังหวะเร็ว ร้อนแรง วัยหนุ่มสาว ชอบเพลงที่มีท่อนทำนอง อ่อนหวาน วัยกลางคน ชอบ เพลงที่มีจังหวะช้าปานกลาง และวัยสูงอายุ ชอบฟังเพลงที่คุ้นเคย เป็นต้น

อมรา กล้าเจริญ (2542) ได้ให้ความหมายของ "นาฏศิลป์" ไว้ว่า หมายถึงการฟ้อนรำที่มนุษย์ ประดิษฐ์ขึ้นจากธรรมชาติ ด้วยความปรารถนาอันลึกซึ้ง เพียบพร้อมไปด้วยความวิจิตรบรรจง อัน ละเอียดอ่อน นอกจากนี้ จะหมายถึง การฟ้อนรำ ระบายรำเต้นแล้ว ยังหมายถึงการร้อง และการบรรเลง อีกด้วย

ศิลปะการแสดงของไทย เชื่อกันว่า มีพื้นฐานมาจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ

1. เกิดจากอารมณ์สะเทือนใจของมนุษย์ เช่น ดีใจก็โลดเต้นส่งเสียงร้อง เสียใจก็ร้องไห้ คร่ำครวญ ต่อมาจึงได้พัฒนาอารมณ์ต่างๆเหล่านี้ให้เป็นพื้นฐานการแสดงในที่สุด
2. เกิดจากความเชื่อทางศาสนา เช่น เชื่อว่าสรรพสิ่งรอบตัวในธรรมชาติมีอำนาจที่เร้นลับ แอบแฝงอยู่ สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ต่อมาได้พัฒนาเป็นเทพเจ้า การอ้อนวอน ธรรมชาติ หรือเทพเจ้า เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ เพื่อประทานผลสำเร็จ อันเป็นต้นแบบให้เกิดการ ขับร้องดนตรี และการฟ้อนรำ

รูปแบบศิลปะการแสดงของไทย ที่ได้รับความนิยมมีทั้งในแนวของศิลปะพื้นบ้าน หรือศิลปะใน ราชสำนัก มีดังนี้

รำ หมายถึง การแสดงที่ประกอบด้วยผู้แสดงคนเดียว เรียกว่า "รำเดี่ยว" หรือ ผู้แสดง 2 คน เรียกว่า "รำคู่" หรืออาจมีผู้แสดงมากกว่า 2 คน ก็ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความงดงามของการ เคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กับดนตรี หรือบทเพลง ไม่นับเรื่องราวในการแสดง

ระบำ หมายถึง การแสดงที่ประกอบด้วยผู้แสดงมากกว่า 2 คนขึ้นไป เพื่อแสดงความงาม ความพร้อมเพรียง

ละคร หมายถึง การแสดงที่เป็นเรื่องราวติดต่อกัน โดยใช้เวลาดั้งแต่ 1-2 ชั่วโมง แต่อาจตัดทอนเวลาให้สั้นลงได้อีก เช่นเหลือเพียง 30-45 นาที เป็นต้น

ละครร่ำ ปัจจุบันได้รับความนิยม มีอยู่หลายประเภทได้แก่ ละครโนรา ละครชาตรี ละครนอก ละครใน ละครดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง และละครเสภา

ละครโนรา เป็นศิลปะการแสดงของภาคใต้ แต่เดิมนิยมใช้ผู้ชายแสดงล้วน ในปัจจุบันมีผู้หญิงร่วมแสดงด้วย

ละครชาตรี พัฒนาจากละครโนรา และละครนอก เช่น เรื่อง พระสุธน กับนางมโนห์รา

ละครนอก ได้รับอิทธิพลมาจากละครโนรา เป็นละครของชาวบ้านอย่างแท้จริง

ละครใน เป็นละครหลวง มีความประณีตทั้งท่ารำ บทร้อง การแต่งกาย และการบรรเลงดนตรี เช่นเรื่อง รามเกียรติ์ อุดรุต และอิเหนา

ละครดึกดำบรรพ์ ปรับปรุงขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ผู้แสดงจะต้องขับร้องด้วยตนเอง มีฉากประกอบตามท้องเรื่อง

ละครพันทาง มีการดำเนินเรื่องราวที่รวดเร็ว สนุกสนาน นิยมนำเนื้อเรื่องมาจากพงศาวดาร เช่น ราชาริราช สามก๊ก หรือพระลอ (ของชาวไทยเหนือ)

ละครเสภา มีการเพิ่มการขับเสภาให้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินเรื่อง เช่น ขุนช้าง ขุนแผน หนังกใหญ่ เป็นมหรสพที่ใช้แผ่นหนังขนาดใหญ่ สลักเป็นภาพตัวละคร เคลื่อนไหวโดยคนเช็ดบนจอผ้าขาว กล่าวกันว่าเป็นต้นกำเนิดของการแสดงโขน

โขน เป็นมหรสพสำคัญ ที่เชื่อว่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ผู้แสดงส่วนใหญ่จะสวมหัวโขน แต่งกายยืนเครื่อง เน้นการเต้นให้เข้ากับจังหวะเพลงของวงปี่พาทย์ และคำพากย์ การเจรจาเป็นสำคัญ เนื่องจากการแสดงโขนใช้พละกำลังค่อนข้างมาก แต่เดิมน่าจึงนิยมใช้ผู้ชายแสดงแต่ปัจจุบันได้ใช้ผู้หญิงร่วมแสดงด้วยในบทบาทของตัวนาง

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2544) ได้กล่าวถึง ประเภทของศิลปะพื้นบ้าน (Folk Art) ไว้ว่า ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน นาฏศิลป์พื้นบ้าน ทศนศิลป์พื้นบ้าน สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ และอื่นๆ

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล (2539) ได้กล่าวถึง ความหมาย และลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน ไว้ดังนี้

ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึง เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง ทั้งที่เกิดการขับร้อง และการบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีที่สืบทอดกันมาในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะมนุษย์สามารถสร้างเสียงธรรมชาติของตนเอง (เสียงร้อง) และด้วยการสร้างเสียงขึ้นจากเครื่องดนตรีต่างๆ มีทั้งบทเพลงที่เกิดจากการขับร้อง โดยไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ บทเพลงที่เกิดจากการบรรเลง โดยไม่มีเนื้อร้อง และบทเพลงที่มีทั้งการขับร้องและบรรเลง

ดนตรี หรือเสียงเพลง จะมีรูปแบบ ท่วงทำนอง จังหวะลีลา ความสูงต่ำ หนักเบา และการประสานเสียงดนตรีจะสื่อความหมาย จากผู้บรรเลงและผู้ขับร้องไปสู่ผู้ฟัง และก่อให้เกิดอารมณ์ต่างๆ เช่น ความสนุกสนานครื้นเครง ความปลื้มปิติ ความคึกคักเข้มแข็ง และความห่อหุ้มเศร้าสร้อย ฯลฯ

ดนตรีพื้นบ้าน มีลักษณะดังนี้

1. ถ่ายทอดสืบทอดกันมาด้วยการจดจำและโดยวาจา เรียนรู้จากการฟังมากกว่าการอ่าน ที่เรียกว่า “ปากต่อปาก” โดยไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. เป็นสมบัติของกลุ่มชนชาวบ้าน หรือมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์
3. บทเพลงไม่มีทำนอง และเนื้อร้องที่ตายตัว โดยอาจขยายให้ยาวออกไป หรือถูกตัดทอนให้สั้นลงได้ตามความต้องการ คือ สามารถพลิกแพลงได้หลายทาง ภายหลังได้มีการพัฒนาจนมีการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร
4. มีความเรียบง่าย ทั้งในการใช้อุปกรณ์ การแสดงออก และการใช้ถ้อยคำ (สำนวนภาษา)
5. สามารถประกอบกิจกรรมได้ทั้งในยามว่าง และในโอกาสพิเศษ

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล (2539) ได้กล่าวถึง ความหมาย และลักษณะของนาฏศิลป์พื้นบ้านไว้ดังนี้

นาฏศิลป์พื้นบ้าน หมายถึง ศิลปะทางการเคลื่อนไหวร่างกาย ให้มีลีลา อันอ่อนช้อยงดงาม ได้แก่ ระบำ รำ ฟ้อน ซึ่งคำว่า “ฟ้อน” เป็นศัพท์เฉพาะในท้องถิ่นภาคเหนือ

นาฏศิลป์พื้นบ้านมีลักษณะดังนี้

1. มักจะถ่ายทอดสืบทอดกันมา โดยการสังเกต จดจำ เลียนแบบ จากการบอกเล่า กล่าวสอน โดยมีได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร
2. มีความเรียบง่าย และมีอิสระในการแสดงออก ผู้ฟ้อนรำสามารถที่จะสร้างสรรค์พลิกแพลงท่วงท่า ลีลา การเคลื่อนไหวออกไปได้หลายทาง โดยมีได้มีท่าแม่บทที่เป็นแบบแผนแน่นอน
3. ภายหลังได้มีการประยุกต์จนเป็นแบบแผน
4. มักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา ความเชื่อ ประเพณีบางอย่าง โดยมีได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ

กระบวนการของศิลปะ / องค์ประกอบพื้นฐานของสถานการณ์ทางศิลปะ ทั้งสามสาขา มีดังนี้

ศิลปะ	ดนตรี	นาฏศิลป์
1. ผลงานศิลปะ (Art)	1. คีตกวี (Composer)	1. นาฏยประดิษฐ์
2. ศิลปิน (Artist)	2. ศิลปิน (Performer)	2. นาฏศิลปิน
3. ผู้ชม/ผู้เสพ(Audience)	3. ผู้ฟัง (Listener)	3. ผู้ชม

กระบวนการสร้างงานศิลปะ

มนุษย์ + สิ่งแวดล้อม + สื่อ → ศิลปะ

อาจสรุปได้ว่า ศิลปะทั้งสามสาขา มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน ซึ่งสามารถเทียบเคียงกันได้ โดยอาศัยสิ่งแวดล้อม สื่อ/วัสดุ และความเป็นสากล ศิลปะย่อมมีทั้ง รูปทรง เรื่องราว จิตวิญญาณ ของศิลปิน และวัฒนธรรม ที่แฝงอยู่ในงานนั้นๆ เช่น ในการร้องเพลงไทย ต้องมีเสียงเอื้อนเอ่ย ที่ต่อเนื่องอ่อนโยน ในการรำไทย ก็มีการตั้งวงจับ กรัดกรายเยื้องย่างอย่างชดช้อย ตลอดจน ในงานจิตรกรรมไทย ลายรดน้ำ ลายปูนปั้น แม้กระทั่ง โบสถ์ วิหาร ปราสาทราชวัง ก็ล้วนแต่มีความงดงามและอ่อนช้อย เช่นเดียวกัน

สุชาติ สุธาธิ (2543) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบร่วมทางทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง ว่ามีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงกัน และส่วนที่แตกต่างกัน ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละฐานศาสตร์ โดยจะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นได้ ดังตาราง ต่อไปนี้

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

องค์ประกอบร่วมทางทัศนศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง (สุชาติ สุทธิ 2543)

จุด (Point, Dot) คือ หน่วยที่เล็กที่สุด ที่ปรากฏอยู่ในผลงานศิลปะ

1. จุดทางทัศนศิลป์ หมายถึง ส่วนประกอบที่เล็กที่สุดที่ปรากฏบนพื้นผิว
2. จุดทางดนตรี หมายถึง หน่วยของเสียง ได้แก่ ระดับเสียง ความเข้ม และคุณภาพของเสียง
3. จุดทางศิลปะการแสดง หมายถึง หน่วยที่ใช้ในการแสดง ได้แก่ ผู้แสดง วัตถุสิ่งของ ซึ่งมีความเคลื่อนไหว

เส้น (Line) คือ จุดที่ต่อเนื่องกัน โดยต้องมีจุดตั้งต้น และจุดจบ

1. เส้นทางทัศนศิลป์ เป็นตัวกำหนดขอบเขตของรูปร่าง เส้นจะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันได้
2. เส้นทางดนตรี เป็นความต่อเนื่องของเสียง ตามแนวนอน เรียกว่า "ทำนอง" (Melody) ถ้าทำนองเคลื่อนที่ซ้ำๆกันก็จะเป็นเส้นตรง ถ้าเคลื่อนที่ขึ้นลงไปทางเดียวกันก็จะเป็นเส้นเฉียง และถ้าเคลื่อนที่ขึ้นลงต่อเนื่องสลับกันก็จะเป็นเส้นหยัก ส่วนเส้นตามแนวตั้ง (ตั้ง) เรียกว่า "เสียงประสาน" (Harmony)

3. เส้นทางศิลปะการแสดง จะนำมาใช้ประกอบท่าทาง การพ้อนรำ การแสดงออกด้วยมือ แขน ขา และลำตัว โดยเมื่อผู้แสดงยืนตรงจะรู้สึกสง่างาม จริงจัง เข้มแข็ง แต่เมื่อนำตัวลงมาจะรู้สึกอ่อนหวาน โศกเศร้า

รูปทรง (Form) คือ ขอบเขตของเส้นที่มาบรรจบกัน เช่น รูปทรงธรรมชาติ รูปทรงเรขาคณิต และรูปทรงอิสระ

1. รูปทรงทางทัศนศิลป์ คือ เส้นรอบนอกของวัตถุ ถ้ามีลักษณะเป็นสองมิติ เรียกว่า "รูปร่าง" ถ้ามีลักษณะเป็นสามมิติ เรียกว่า "รูปทรง"

2. รูปทรงทางดนตรี เป็นการแบ่งวรรคตอน แต่ละท่อนของบทเพลง คล้ายบทประพันธ์ของวรรณกรรม

3. รูปทรงทางศิลปะการแสดง สิ่งนำมาใช้ในการแปรแถว หรือการตั้งขุมให้มีรูปทรงต่างๆ เช่น สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม และวงกลม

ขนาด (Size / Scale) และสัดส่วน (Proportion) คือ ความเหมาะสมของลักษณะเล็ก กลาง ใหญ่

1. ขนาด และสัดส่วนของทัศนศิลป์ คือ ความเหมาะสมของรูปทรง และโครงสร้าง
2. ขนาด และสัดส่วนทางดนตรี คือ ความเหมาะสมของเวที ผู้แสดง และทิศทางการเคลื่อนไหว
3. ขนาด และสัดส่วนทางศิลปะการแสดง คือ ความเหมาะสม ของวงดนตรีกับสถานที่ ความดังความค่อย

เช่น วงเครื่องสาย วงแชมเบอร์ (วงขนาดเล็ก) วงมโหรี วงออเคสตรา (วงขนาดใหญ่)

พื้นผิว (Texture) คือ ลักษณะภายนอกของวัตถุ ที่มีลักษณะแตกต่างกัน

1. พื้นผิวทางทัศนศิลป์ ลักษณะภายนอกของวัตถุ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ เช่น พื้นผิวหยาบจะดูแข็งแรง น่ากลัว บึกบึนมากกว่า พื้นผิวละเอียด

2. พื้นผิวทางดนตรี เป็นการจินตนาการให้เห็นเป็นรูปธรรม ถึงความสัมพันธ์ท่วงทำนอง กับการประสานเสียง ซึ่งสอดคล้องประสานกันคล้ายกับเส้นใยของสิ่งทอ

3. พื้นผิวทางศิลปะการแสดง คือ ส่วนนอกของวัตถุที่นำมาทำฉาก และเครื่องแต่งกาย ที่ก่อให้เกิดความรู้สึก

สี (Colour) คือ การที่แสงส่องมายังวัตถุ หรือวัตถุมีสีเฉพาะตัว สีมียุทธิพลต่อความรู้สึก

1. สีทางทัศนศิลป์ เป็นสีที่นำเอาแม่สี มาผสมกันให้เกิดเป็นสีใหม่ โดยให้มีน้ำหนักอ่อนแก่ (Value) ทั้งสีกลมกลืน และสีตัดกัน ได้ประมาณ 7 ระยะเวลา

2. สีทางดนตรี คือ เสียงที่เกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดที่แตกต่างกัน เรียกว่า คุณภาพเสียง หรือสีสันของเสียง (Tone Colour) ซึ่งหมายถึง เสียงร้องของมนุษย์ และเสียงจากเครื่องดนตรีต่าง ๆ

3. สีทางศิลปะการแสดง คือสีทางทัศนศิลป์ บนวัสดุต่างๆ ที่นำมาทำฉาก แสง สี และเครื่องแต่งกาย

3.4 การจัดองค์ประกอบศิลปะ

พินธุศักดิ์ วรรณดี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึง การจัดองค์ประกอบศิลปะ มีหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. เอกภาพ (Unity) คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (หน่วย) ของงานศิลปะ

1.1 เอกภาพทางทัศนศิลป์ เป็นการจัดภาพ หรือผลงานให้เป็นหน่วยเดียวกัน (ไม่กระจาย)

1.2 เอกภาพทางดนตรี คือ ความกลมกลืนสอดคล้องกันของทำนอง ช่วงระดับของเสียงร้อง และเสียงของเครื่องดนตรี ในการจัดวงดนตรี

1.3 เอกภาพทางศิลปะการแสดง ได้แก่ ภาพที่มองเห็นบนเวทีการแสดง ต้องเป็นหน่วยเดียวกัน (อันหนึ่งอันเดียวกัน)

2. ความสมดุล (Balance) คือ การถ่วงน้ำหนักที่สามารถรู้สึกได้ด้วยการมองเห็น และการได้ยิน (พอเหมาะพอดี)

2.1 ความสมดุลทางทัศนศิลป์ คือ การจัดภาพ หรือผลงานให้มีน้ำหนัก ซ้ายขวาเท่ากัน และน้ำหนักซ้ายขวา ไม่เท่ากัน

2.2 ความสมดุลทางดนตรี คำนึงถึงน้ำหนักของเสียงที่หูได้ยิน ความดังความค่อยของเสียง เครื่องดนตรีที่ต้องจัดตามน้ำหนักความเข้มของเสียง

2.3 ความสมดุลทางศิลปะการแสดง เช่น การจัดฉาก กลุ่มนักแสดง การแปรแถว การตั้งข้อมกับเวทีการแสดง

3. จุดสนใจ (Interesting) คือ จุดเด่นของงานศิลปะ

3.1 จุดสนใจทางทัศนศิลป์ คือ ส่วนที่เป็นจุดเด่น (ประธานของภาพ) มีการตัด (contrast) กับพื้นหลัง

3.2 จุดสนใจทางดนตรี คือ การวางตัวของนักแสดง ในเรื่องระดับความสำคัญ เครื่องแต่งกาย ตำแหน่งเวทีการแสดง

3.3 จุดสนใจทางศิลปะการแสดง คือ การเรียงเรียงเสียงประสาน การให้ทำนองที่เป็นเสียงของคนร้อง และเสียงของเครื่องดนตรี มีความโดดเด่นมากที่สุด

3.5 การวิจารณ์ผลงานศิลปะ

มะลิฉัตร เอื้ออานันท์ (2542) ได้กล่าวถึง ศิลปวิจารณ์ ไว้ว่า หมายถึง กระบวนการบรรยาย วิเคราะห์ ตีความ และตัดสินคุณภาพต่างๆ ที่มีอยู่ในผลงานศิลปะนั้นๆ โดยเป็นการกระทำที่มีเจตนา หรือจุดมุ่งหมาย การวิจารณ์ผลงานศิลปะนี้ อาจเป็นการแสดงออกทางถ้อยคำหรือภาษา มักจะแสดงออก เพื่อสื่อความหมายว่า เรารู้อะไรบ้างที่เกี่ยวกับผลงานศิลปะชิ้นนั้นในเชิงทฤษฎี

ศิลปวิจารณ์ มีความสำคัญในลักษณะที่เป็นแกนหนึ่งของการเรียนการสอน ศิลปศึกษาแบบ DBAE แล้วยังมีประโยชน์ที่ช่วยเสริมสร้างแนวคิด และหลักเกณฑ์ทางด้านเนื้อหาอีกด้วย

ศิลปวิจารณ์ ยังเป็นการให้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน ให้สามารถเข้าใจในผลงานศิลปะ ได้ด้วยตนเอง (นवलลอ ทินานนท์, 2539)

เสฐียรโกเศศ (2533) ได้กล่าวถึง หลักในการวิพากษ์วิจารณ์ศิลปกรรมตามที่ชาวตะวันตก ใช้เป็นแนวทางวินิจฉัย เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าของศิลปกรรมว่า มีลักษณะดีเลว สูงต่ำเพียงใดนั้น มี 6 ประการ ด้วยกัน คือ

1. ความนึกเห็น (Conception, Imagination) เช่น มีความแปลก ไม่เหมือนกับธรรมดาทั่วไป มีความสูงต่ำเพียงใด และสามารถส่งเสริมคุณงามความดีแก่สังคม ได้มากน้อยแค่ไหนอย่างไร
2. ความสะเทือนใจ (Emotion) คือ ความรู้สึกพิเศษที่มีอยู่ในสิ่งนั้นๆ
3. การแสดงออก (Expression, Manifestation) คือ การระบายความรู้สึกที่ถูกกดดันออกมาให้ปรากฏ
4. องค์ประกอบ (Composition) คือ การนำเอาสิ่งต่างๆ มาประกอบเข้าด้วยกัน (จนเกิดเป็นรูป, ไม่ว่าสิ่งใดย่อมประกอบด้วยภาคประธาน และภาครอง)
5. ท่วงท่าที่แสดง (Style) คือ ลักษณะส่วนตัว หรือเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล
6. เทคนิค (Technique) คือ วิธีการที่ต้องอาศัยทั้งความรู้ และมีมือประกอบกัน

เฟลด์แมน (Feldman, 1967) ได้จำแนกทฤษฎีที่ใช้ในการตัดสินวิจารณ์ (Kind of Critical Judgement) ไว้ ดังนี้

1. รูปแบบนิยม (Formalism) จะเน้นทางด้านการจัดวางองค์ประกอบของรูปแบบ หรือความสัมพันธ์ระหว่างมูลฐานทัศนศิลป์ (Visual Element) ของงาน
2. ความรู้สึกนิยม (Expressivism) จะเน้นทางด้านการสื่อสารแนวความคิด อารมณ์ที่แรงกล้า ชัดเจน และเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับพวก รูปแบบนิยม โดยที่กลุ่มนี้ไม่สนใจในเรื่องของการจัดวางของรูปแบบ
3. เครื่องมือนิยม (Instrumentalism) จะเน้นว่า ศิลปะเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา ศีลธรรม ศาสนา การเมือง หรือจุดมุ่งหมายทางจิตวิทยาและคุณค่า ซึ่งอยู่ที่ความคิดและความรู้สึก ที่แสดงออกในผลงานศิลปะ

เฮอริมีน ไฟน์สไตน์ (Hermine Feinstein, 1982 อ้างถึงใน วิรัตน์ พิชญ์ไพบุญย์, 2544) ได้กล่าวว่า การตีความหมายของศิลปะด้วยการ "อุปมา อุปไมย" จะช่วยให้มีความเข้าใจในศิลปะได้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยให้ผู้ศึกษามีประสบการณ์กว้างขวางขึ้นอย่างรวดเร็ว

"อุปมา" หมายถึง สิ่ง หรือข้อความที่ยกมาเปรียบ ส่วน "อุปไมย" หมายถึง สิ่ง หรือข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

การสื่อความหมายมี 2 ชนิด คือ ความหมายที่เป็นภาษาหนังสือ และความหมายที่ไม่เป็นภาษาหนังสือ เช่นภาษาภาพ (ภาพที่เป็นสัญลักษณ์)

ส่วนประกอบมูลฐานของสัญลักษณ์ คือ การสำรวจความหมายของเครื่องหมาย (Sign) และสัญลักษณ์ (Symbol) ของสิ่งนั้นๆ ความแตกต่างของเครื่องหมาย และสัญลักษณ์ ก็คือ เครื่องหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์จดจำไว้สำหรับใช้สังเกต เพื่อเป็นหลักในการพิจารณา ซึ่งเครื่องหมายจะเกิดขึ้นตามธรรมชาติก็ได้ ส่วนสัญลักษณ์นั้น มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ดังนั้น สัญลักษณ์จึงเป็นศิลปะ และการหาความหมายของสัญลักษณ์ นิยมใช้ "อุปมาอุปไมย" ก็จะสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น สัญลักษณ์ที่เป็นคบเพลิง อุปมาเหมือนแสงสว่างแห่งปัญญา เป็นต้น

ขั้นตอนของการวิจารณ์ (The Stages of Criticism) มีดังนี้

1. การบรรยาย (Description) จากสิ่งที่ตาเห็น ไม่บรรยายจากความรู้สึก องค์ประกอบของภาพ เทคนิคการสร้างสรรคอย่างเป็นกลางๆ ไม่ด่วนสรุปหากไม่ชัดเจน โดยเฉพาะความคิดของศิลปิน ควรใช้คำพูดที่ว่า "ดูเหมือน" หรือ "อาจจะเป็นไปได้"

2. การวิเคราะห์ (Analysis) จากองค์ประกอบศิลป์ ว่า เป็นผลต่อกันอย่างไร สิ่งเหล่านั้นได้บอกอะไรบ้าง ความเคลื่อนไหวของ เส้น รูปทรง สี แสง และเงา มีผลต่อกันอย่างไรบ้าง

3. การตีความ (Interpretation) ตามความคิด ความรู้สึก การแก้ปัญหาของศิลปินว่า เขาพยายามแสดงออก หรือสื่อถึงอะไร และแสดงได้สำเร็จมากน้อยแค่ไหนอย่างไร

4. การพิจารณาตัดสิน (Judgment) ว่า ศิลปวัตถุชิ้นนั้นมีคุณค่าอย่างไร โดยไม่ต้องการความคลุมเครือ

การวิจารณ์ที่มีลักษณะเป็นการเรียนการสอน (Pedagogical Criticism) มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การศึกษาทางด้านศิลปะ และสุนทรียศาสตร์ของผู้เรียน ให้มีความเจริญเติบโตรวดเร็วขึ้น โดยไม่ได้ใช้การตัดสินที่เด็ดขาดเพื่อเป็นการชี้แนะ แต่จะพยายามให้ผู้เรียนสามารถตัดสินผลงานได้ด้วยตัวเอง ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่สามารถวิจารณ์ได้อย่างลึกซึ้ง โดยอาจได้เพียงในแง่ความคิดเห็นได้ แต่ไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นผู้ชี้ขาด ผู้สอนมีหน้าที่ในการวิเคราะห์ และตีความผลงานศิลปะให้ผู้เรียนฟังอย่างละเอียด

โจฮันเซน (Johansen, 1978 อ้างถึงใน มะลิฉัตร เอื้ออนันท์, 2530) ได้กล่าวถึง กระบวนการในการวิจารณ์ศิลปะ ซึ่งเป็นหนทางของการเรียนรู้ อันนำไปสู่ความซาบซึ้งในศิลปะไว้ดังนี้

1. การบรรยายคุณภาพโดยรวม คือ การกระทำ การแจกแจงแยกย่อยเป็นขั้นๆ ซึ่งต้องควบคู่กับความสามารถในการเห็นสิ่งนั้นโดยรวมด้วย
2. การตีความของส่วนต่างๆ คือ ทำการเชื่อมโยงส่วนประกอบย่อย เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างกันภายใต้การนำของครูผู้สอน ผู้เรียนจะสามารถแสดงออกทางความคิดเห็นส่วนตัว ผสมผสานกับความรู้ แล้วตัดสินใจ ประเมินผลงานศิลปะนั้น อย่างรู้แจ้งถ่องแท้
3. การประเมินคุณค่าทางสุนทรียภาพ คือ การแสดงความคิดเห็นส่วนตัว ผสมผสานกับความรู้ ตัดสิน ประเมินผลงานศิลปะ

จากการสัมมนาเรื่อง ศิลปศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของนิสิตบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศิลปศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ้างถึงใน ยศนันท์ แย้มเมือง, 2531) ได้กล่าวถึง เกณฑ์การวิเคราะห์ผลงานศิลปะ ไว้ดังนี้

1. สื่อ (Media) คือ สิ่งที่ศิลปินนำมาใช้ในการถ่ายทอดเพื่อการสร้างสรรค์ ให้ประจักษ์แก่ผู้อื่น
2. เนื้อหา (Content) คือ เรื่องราวที่ศิลปินแสดงออกมา โดยใช้สื่อที่เหมาะสม
3. ส่วนที่เกี่ยวกับความงาม (Aesthetical Elements) ได้แก่ ความงาม (Beauty) ความแปลกหูแปลกตา (Picturesqueness) และความน่าทึ่ง (Sublimity)
4. ส่วนที่เกี่ยวกับศิลปิน (Artistic Elements) ได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด ชีวิตจิตใจ และความใฝ่ฝันของศิลปิน ที่แฝงอยู่ในงานศิลปะ

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2529) ได้กล่าวถึง หลักการวิจารณ์งานศิลปะ ไว้ว่า จะต้องสร้างความเข้าใจ ความชื่นชมงานศิลปะระหว่างผู้สร้างงาน กับผู้ชื่นชมงานศิลปะ ผู้วิจารณ์จะต้องมีจริยธรรม การวิจารณ์แต่ละครั้งจะต้องมีกฎเกณฑ์ การวิจารณ์ศิลปะต้องมีผลงานศิลปะ และการวิจารณ์งานศิลปะ สามารถใช้เป็นกระบวนการเรียนการสอนศิลปะได้

การวิเคราะห์ และการวิจารณ์งานศิลปะ มีความสำคัญเพื่อให้รู้คุณค่า รู้ข้อบกพร่อง แล้วนำมาแก้ไข เพื่อหาแนวทางมาพัฒนา ควรวิเคราะห์ตนเองในเรื่องอุปนิสัย ที่เหมาะกับการสร้างงานศิลปะ เพราะผู้ปฏิบัติงานศิลปะจะเห็นงานศิลปะของตนเองก่อนผู้อื่น

สวัสดี ตันติสุข (2541) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์การวิเคราะห์ และการวิจารณ์งานศิลปะ จากการศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ ไว้ดังนี้

1) งานศิลปะที่มีคุณค่านั้น จะให้อารมณ์ สะท้อนซึ่งชีวิต และความงาม อันแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ 2) เป็นงานต้นแบบ โดยไม่ลอกเลียนแบบอย่างความคิด มาจากผู้ใด 3) ถูกต้องตามทฤษฎีศิลปะต่างๆ คือดูไม่ขัดตา และความรู้สึก 4) มีความประสานกลมกลืนกันเป็นอันดี เช่น เกิดความงาม ความพอดี และมีเอกภาพ 5) แสดงถึงปัญญา และความสามารถของผู้สร้างสรรค์ทันสมัยเข้ากับชีวิตในปัจจุบัน 6) มีความเรียบง่าย แต่ให้ความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง

พีระพงษ์ กุลพิศาล (2544) ได้กล่าวถึง “การวิจารณ์ศิลปะเชิงประจักษ์” (Empirical Art Criticism) ซึ่งมีการประเมินคุณค่าได้ 4 แนวทางดังนี้

1. ทฤษฎีกาลไกนิยม (Mechanistic Criticism) เป็นการวิเคราะห์ความสุขที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลันว่า มีความรู้สึกอย่างไร เช่น จากเรื่องราว จากอารมณ์ จากการจัดองค์ประกอบ ฯลฯ
2. ทฤษฎีบริบทนิยม (Contextualistic Criticism) เป็นการวิเคราะห์ความมีชีวิตชีวาของผลงาน ที่เกิดจากการหลอมรวมของคุณค่าต่างๆ จากภาพรวมไปสู่ส่วนละเอียดปลีกย่อย
3. ทฤษฎีอินทรีย์นิยม (Organistic Criticism) เป็นการวิเคราะห์ส่วนย่อยไปสู่ภาพรวม ค้นหาจินตนาการที่สร้างสรรค์ของศิลปินให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้
4. ทฤษฎีรูปแบบ (Formistic Criticism) เป็นการค้นหามรรทัดฐานของผลงานว่า มีความเป็นธรรมชาติเพียงใด และเป็นตัวแทนของยุคสมัยหรือไม่ สร้างขึ้นด้วยทักษะ ฝีมือที่เป็นแบบอย่างเฉพาะของตนเอง และมีคุณสมบัติตามวัตถุประสงค์เพียงใด การให้เหตุผล และข้อเท็จจริง จะมีน้ำหนักมากน้อยระดับใด ย่อมขึ้นอยู่กับของเขตสุนทรียภาพของผลงานนั้นๆ สมมุติฐานจะสัมพันธ์ และเบี่ยงเบนไปตามขอบเขตสุนทรียภาพ ตามที่ผู้วิจารณ์ได้ค้นพบเสมอ

การวิเคราะห์คุณค่าทางสุนทรียภาพในผลงานศิลปะ เป็นสิ่งที่ทำได้ยากหากปราศจากกฎเกณฑ์ แนวทางหรือปรัชญาที่ตรงประเด็น และเราสามารถชื่นชมคุณค่าได้โดยไม่จำเป็นต้องรู้ถึงเบื้องหลังการดำเนินชีวิตของศิลปินผู้สร้างสรรค์แต่อย่างใด ซึ่งความบริสุทธิ์ (คุณค่า) ของผลงานศิลปะนั้นมีค่าตอบอยู่ในตัวของมันเองอยู่แล้ว

สุกรี เจริญสุข (2538) ได้กล่าวว่า การวิจารณ์ศิลปะ (ดนตรี) เป็นมุมมองที่ต่างออกไปจากความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน และบทเพลงที่ดีย่อมประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. จังหวะ (Rhythm) เป็นเรื่องของความเร็ว-ช้า ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตอบสนองทางร่างกาย จังหวะ มักจะเร่งเร้าให้ร่างกายอยากแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง จังหวะแต่พอดียอมทำให้ดนตรีมีคุณค่า
2. ทำนอง (Melody) เป็นเรื่องของความสูง-ต่ำ, ความสั้น-ยาว, ความดัง-เบาของเสียง เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก ทำนองที่ไพเราะ ควรมีความราบรื่น มีชีวิตชีวา มีการทำทาย

ชวนให้ติดตาม ไม่ซ้ำซากจนน่าเบื่อ ผู้ฟังเกิดความรู้สึกต่อเนื่อง และจบลงด้วยความรู้สึกอิ่ม อบอุ่นสบาย มีความสุข และอารมณ์ไม่ค้าง

3. เนื้อร้อง (Text) เป็นเรื่องของการสื่อความหมาย หรือความในใจเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความเข้าใจ และสร้างสรรค์ความดีงาม ภาษาที่ใช้ต้องมีความสุภาพ
4. เสียงประสาน (Harmony) เป็นเสียงที่ได้รับการจัดระบบแล้วตามกฎเกณฑ์ เสียงประสานที่ดีจะช่วยอุ้มเสียงดนตรี ให้มีพลังทางอารมณ์ ช่วยเกื้อหนุนบทเพลงให้มีความงาม
5. สีสันทันของดนตรี (Tone colour) เป็นเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพของเสียง ที่เกิดจากนักร้อง หรือเครื่องดนตรี
6. รูปแบบ (Form) เป็นแบบฉบับเฉพาะของตนเอง
7. เอกภาพ (Unity) เป็นความประสานส่งเสริมกัน หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
8. ผลกระทบต่อผู้ฟัง และสังคมส่วนรวม (Impact on Listener and Social Responsibility) เป็นงานดนตรีที่มีคุณค่า และสร้างค่านิยมที่ดีด้วย

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยภายในประเทศ

ชูศักดิ์ เพรศคอต (2524) ได้ศึกษาแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรศิลปศึกษา สำหรับวิทยาลัยครู ทั้ง 36 แห่งในประเทศไทย พบว่า วิชาศิลปศึกษาในวิทยาลัยครูนั้นควรจะได้ปรับปรุงโครงสร้างเพื่อให้มีขอบข่าย และเนื้อหาที่กว้างขึ้น มีการยืดหยุ่นได้ วัตถุประสงค์ของการศึกษาคควรกำหนดให้ชัดเจน รายวิชาต่างๆของศิลปศึกษา ควรมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

สนอง โกศัย (2528) ได้สำรวจปัญหาการจัดการเรียนการสอน วิชาความเข้าใจในศิลปะในกลุ่มวิทยาลัยครู ในเขตอีสานใต้ ทั้ง 4 แห่ง โดยได้เก็บข้อมูลจากนักศึกษาที่กำลังเรียนวิชานี้จำนวน 226 คน และอาจารย์ผู้สอน จำนวน 14 คน พบว่า อาจารย์ และนักศึกษามีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ข้อที่มีปัญหาอยู่ในระดับสูง ได้แก่ ทางด้านเนื้อหาวิชา จำนวนหน่วยกิต การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ และประเมินผล จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้การเรียนการสอน ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

มงคล แก้วพวงงาม (2528) ได้ศึกษาเรื่องคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของอาจารย์ผู้สอน วิชาศิลปศึกษาในวิทยาลัยครู กลุ่มประชากร ได้แก่ อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการ ในวิทยาลัยครู

ที่เปิดสอนวิชาเอกศิลปศึกษา รวม 10 แห่ง จำนวน 491 คน พบว่า คุณสมบัติทางการเรียน การสอนที่พึงประสงค์ของอาจารย์นั้น ตามความคิดเห็นของอาจารย์ ข้อที่มีความสำคัญมากที่สุด คือ อาจารย์ควรอธิบายหลักการในวิชาศิลปะให้แก่ผู้เรียนได้อย่างชัดเจน นักศึกษามีความคิดเห็นว่า อาจารย์ควรจัดเทคนิคการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ส่วนครูประจำการ มีความคิดเห็น ว่า อาจารย์ควรบอกวัตถุประสงค์ของการเรียน และการปฏิบัติงานแก่นักศึกษา ก่อนลงมือปฏิบัติงาน ศิลปะ ผู้วิจัยได้เสนอแนะว่า ควรเน้นเรื่องการพัฒนาหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา รวมทั้งเทคนิควิธีสอน การจัดนิทรรศการ เพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน การประเมินผลการสอน และจรรยาบรรณของ อาจารย์ผู้สอน

ขันติ เจริญอาจ (2529) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิชาความเข้าใจในศิลปะ ในสหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ และเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ และนักศึกษา ระดับปริญญาตรี กลุ่มประชากรที่ใช้ คือ อาจารย์ผู้สอน จำนวน 20 ท่าน รวมทั้ง นักศึกษาที่กำลังเรียน วิชา ความเข้าใจในศิลปะ จำนวน 445 คน พบว่า 1) ความคิดเห็น ของ อาจารย์ และนักศึกษา โดยส่วนรวม อยู่ในระดับเห็นด้วย ในด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน คุณสมบัติของผู้เรียน การใช้เอกสาร และตำราประกอบการเรียนการสอน เนื้อหาวิชา และ หลักสูตร วิธีสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผล และการประเมินผล 2) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของอาจารย์ และนักศึกษา โดยส่วนรวม มีความคิดเห็นไม่ แตกต่างกัน ยกเว้น ความคิดเห็นด้านคุณสมบัติของอาจารย์ผู้สอน ด้านเนื้อหาวิชา และหลักสูตร อาจารย์ และนักศึกษา มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิสา อิศเวศน์ (2532) ได้ทำการศึกษาสภาพการสอน วิชาสุนทรียศาสตร์ วิชาเอกศิลปศึกษา ในวิทยาครุ ทั้ง 36 แห่ง ประชากร คือ ครูผู้สอนวิชาสุนทรียศาสตร์ รวม 32 คน พบว่า ผู้สอน ส่วนใหญ่เห็นว่า ควรบรรจุวิชาในหลักสูตรศิลปศึกษา เนื้อหาวิชาทางสุนทรียศาสตร์ มีความ สอดคล้องกับหลักสูตร และเป็นประโยชน์ต่อการเป็นครูสอนศิลปะ แนวปฏิบัติด้านการเรียน การสอนนั้น ผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่า การสอนควรสร้างบรรยากาศที่ดี ควรเปิดโอกาสให้นักศึกษา ได้แสดงความคิดเห็น โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

บุญส่ง ชัยสิงห์กานานนท์ (2532) ได้ศึกษาลักษณะของงานศิลป์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา ปรัชญาทางสุนทรียศาสตร์ จากทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ของคอลลิงวูด (Collingwood) โดยทำการ วิเคราะห์ วิพากษ์ ทฤษฎีทางสุนทรียเชิงปรัชญา พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ศิลปินมีความสำคัญ

มากกว่าช่างฝีมือ ก็อยู่ที่การรับรู้ต่อความงาม และการมอง ศิลปิน เป็นผู้สร้างงานศิลปะ จะมีการแสดงออกทางอารมณ์ ซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นภายในจิตของศิลปิน โดยผ่านสื่อกลาง คือ งานศิลปะ ความซาบซึ้งทางความงามจึงจะเกิดขึ้น ดังนั้น คุณค่าความงามทางสุนทรียศาสตร์ที่มีผลต่อการรับรู้ ก็คือ ความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการ มีความสำคัญทั้งศาสตร์ และศิลป์

บันลือ ขอรวมเดช (2533) ได้ทำการศึกษาสภาพ และปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ในเขตกรุงเทพมหานคร ในด้านการวางแผนการสอน การดำเนินการสอน สื่อการสอน วิธีการสอน การประเมินผล และเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ ยังศึกษาถึงปัญหาการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ ที่เนื่องมาจากผู้เรียน ผู้สอน การบริหารหลักสูตร สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย อาจารย์ผู้สอนวิชาศิลปะภาคปฏิบัติ สาขาทัศนศิลป์ รวม 10 แห่ง จำนวน 60 คน ได้รับแบบสอบถามคืน 50 ฉบับ พบว่า เกี่ยวกับสภาพการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับบ่อยครั้ง เมื่อจำแนกเฉพาะด้าน พบว่า การปฏิบัติด้านเกณฑ์ที่ใช้ในการวัด และประเมินผลมีการปฏิบัติบ่อยครั้ง ซึ่ง ได้แก่ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ความขยันเอาใจใส่ และการตรงต่อเวลาในการส่งงาน มีการปฏิบัติเป็นประจำ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีการปฏิบัติเป็นประจำ ที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ การให้คำแนะนำ ดิชมแก้ไข และการวัดด้วยการตรวจผลงานที่มอบหมาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การใช้เครื่องฉายภาพยนตร์ ในด้านการสอนศิลปะภาคปฏิบัติ โดยส่วนรวม พบว่า มีปัญหาปานกลาง เมื่อจำแนกเฉพาะด้าน พบว่า ข้อปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ปัญหาที่เนื่องมาจากสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหามาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ห้องเรียนศิลปะภาคปฏิบัติ ไม่เพียงพอ กับความต้องการ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งแสดงว่าไม่ค่อยเป็นปัญหา คือ ผู้สอนไม่ได้สอนวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นประจำ

เสาวนิตย์ กาญจนรัตน์ (2535) ได้ทำการวิจัย เพื่อเปรียบเทียบความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของนักศึกษาในวิทยาลัยครู โปรแกรมวิชาศิลปศึกษาที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน ประชากรที่ใช้ คือ นักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ชั้นปีที่ 4 ของวิทยาลัยครูทั่วประเทศ จำนวน 56 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบ ความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ของชาวด์ (Child, 1964) และแบบทดสอบ ความคิดสร้างสรรค์เชิงภาพ ชุดเอ ของทอร์เรนซ์ (Torrance, 1966) พบว่า ไม่มีความแตกต่างของความไวในการรับรู้เชิงสุนทรีย์ ระหว่างนักศึกษาโปรแกรมวิชาศิลปศึกษา ที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์แตกต่างกัน ที่ระดับความมีนัยสำคัญ .05

กรรต์น์ จิตตเกษม (2538) ได้ค้นคว้าเพื่อพัฒนารายวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ สำหรับ นักศึกษาระดับปริญญาตรี ในวิทยาครุ ประชากรที่ใช้คือ อาจารย์ผู้สอนวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ในวิทยาลัยครุ 36 แห่ง ทั่วประเทศ โดยสุ่มตัวอย่างแบบง่าย วิทยาลัยละ 2 คน รวม 72 คน พบว่า อาจารย์ผู้สอนศิลปะ มีความเห็นว่า หลังจากนักศึกษาได้เรียนวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์แล้ว นักศึกษาจะมีความรู้ ดังนี้ 1) ให้มีความรู้เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์เบื้องต้น 2) ให้มีความเข้าใจใน ความหมายของศิลปะ 3) ให้มีความเข้าใจในความหมาย และขอบเขตของงานทัศนศิลป์ 4) ให้เข้าใจทฤษฎีเบื้องต้นทางทัศนศิลป์ 5) ให้มีความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ 6) ให้มีประสบการณ์ในการรับรู้ความงามทางทัศนศิลป์ 7) ให้สามารถวิจารณ์ความงามจาก ทัศนศิลป์ได้ 8) ให้มีความรู้เกี่ยวกับยุคสมัยของศิลปะไทย 9) ให้มีความรู้เกี่ยวกับลักษณะของ ศิลปะไทย 10) ให้เข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปะพื้นบ้าน 11) ให้มีความรู้เกี่ยวกับวัสดุที่ใช้ในงาน ทัศนศิลป์ 12) ให้รู้จักประวัติ และผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงของโลก 13) ให้รู้จักประวัติ และ ผลงานของศิลปินที่มีชื่อเสียงของประเทศไทย 14) ให้มีความรู้เกี่ยวกับศิลปะตะวันตกพอสังเขป 15) ให้มีความรู้เกี่ยวกับศิลปะสมัยใหม่ 16) ให้สามารถนำความรู้ทางสุนทรียะทางทัศนศิลป์ ไปปรับปรุงใช้ในชีวิตประจำวัน

จงกล เสงสุวรรณ (2540) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาแนวโน้มหลักสูตร ศิลปศึกษา ระดับ ปริญญาตรีของสถาบันราชภัฏ ในทศวรรษหน้า ในด้านจุดประสงค์ โครงสร้าง เนื้อหาวิชา การเรียนการสอน สื่อการสอน การวัดผล และการประเมินผล โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาศิลปศึกษา จำนวน 33 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 3 รอบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) ผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานกับฐานนิยม และพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านจุดประสงค์ ส่วนใหญ่ยังคงเหมือนหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน สำหรับจุดประสงค์ที่เพิ่มเติม ได้แก่ เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางศิลปะในชีวิตประจำวัน มีความคิดสร้างสรรค์ และจินตนาการทางทัศนศิลป์ มีความสามารถเป็นนักวิชาการ รู้จักคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน รู้จักนำเอาเทคนิควิธีการทางศิลปะที่ทันสมัยมาใช้ มีความ ศรัทธา และมีจรรยาแห่งวิชาชีพครู

2. ด้านโครงสร้าง ไม่เปลี่ยนแปลงจากหลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันมากนัก จำนวนหน่วยกิตรวม อยู่ระหว่าง 140 – 145 หน่วยกิต หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปอยู่ระหว่าง 35 – 40 หน่วยกิต หมวดวิชาเฉพาะด้านอยู่ระหว่าง 94 – 97 หน่วยกิต และหมวดวิชาเลือกเสรีอยู่ระหว่าง 8 – 10 หน่วยกิต

3. ด้านเนื้อหาวิชา หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ วิชา ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สารนิเทศ เพื่อการศึกษา ค้นคว้า มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม สุนทรียะทางทัศนศิลป์ ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ คอมพิวเตอร์ หมวดวิชาเฉพาะด้าน กลุ่มวิชาชีพครู ได้แก่ วิชา พื้นฐานวิชาชีพครู หลักการสอน หลักสูตรและการสอน การวัดผล และการประเมินผลทางการศึกษา จรรยา และวิชาชีพครู พฤติกรรมการสอนวิชาศิลปศึกษา หลักสูตร และการสอนศิลปศึกษา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ศิลปะศึกษาในโรงเรียน และความคิดสร้างสรรค์ กลุ่มเนื้อหาวิชา ได้แก่ วิชา ศิลปะศึกษาเบื้องต้น ศิลปะสำหรับครู โครงการศึกษาศิลปะส่วนบุคคล ศิลปะวิจารณ์ จิตรกรรมพื้นฐาน ภาพพิมพ์ พื้นฐาน ทฤษฎีสี ศิลปะไทย การวาดเส้น คอมพิวเตอร์กราฟิก คอมพิวเตอร์ศิลป์ และเลือก เรียนรายวิชาจากแขนงวิชาทัศนศิลป์ ศิลปะประยุกต์ ความเข้าใจทางศิลปะ และศิลปะพื้นบ้าน กลุ่มวิชาปฏิบัติการ และฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ได้แก่ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ หมวดวิชา เลือกละเอียด ได้แก่ วิชา ศิลปะเพื่อสร้างคุณภาพชีวิต คอมพิวเตอร์กราฟิก 2-3 มิติ
4. ด้านการเรียนการสอน เป็นรูปแบบที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นการปฏิบัติงานจริง
5. ด้านสื่อการสอน ส่วนใหญ่เป็นสื่อที่ทันสมัย รวมทั้ง Internet
6. ด้านการวัด และประเมินผล มีจุดประสงค์เพื่อวัด และประเมินผล ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และบุคลิกภาพความเป็นครูศิลปะ โดยการวัดและประเมินผลให้ สอดคล้องกับจุดประสงค์ และกระบวนการสอน ครูเป็นผู้ประเมินจากการปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ช่วงเวลาในการวัด และประเมินผล ได้แก่ ช่วงหลังเรียน

ฐิติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์ (2542) ได้ศึกษาเรื่องสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏศาสตร์ โดยต้องการ ศึกษาโน้ตศัพท์เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏศาสตร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการ สร้าง และการชมละคร กระบวนการซาบซึ้ง กับละครขึ้นอยู่กับภาวะและรส ภาวะ คือ อารมณ์ ซึ่ง ศิลปินมีอยู่ในใจ และต้องการจะสื่อสารอารมณ์นี้กับผู้อื่น ดังนั้น ศิลปินจะแสดงอารมณ์ออกมาโดย การสร้างงานศิลปะ อารมณ์ดังกล่าว อาจจะเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับศิลปินในขณะที่สร้างงาน หรือ อาจจะเป็นอารมณ์ที่ศิลปินจินตนาการขึ้นเองก็ได้ เพราะในทัศนะของคัมภีร์นาฏศาสตร์ภาวะแยก จากรส รสเกิดจากภาวะไม่สามารถเกิดได้เอง แต่ภาวะสามารถจินตนาการขึ้นเองได้ เมื่อผู้ชมได้ชม งานศิลปะที่มีภาวะอยู่ ภาวะนี้จะกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดรส และจากการที่ได้ลิ้มรส ซึ่งเป็นความรู้สึกต่าง ๆ ก็จะทำให้ผู้ชมเกิด รส ซึ่งเป็นความรู้สึกพิเศษ กระบวนการที่ทำให้เกิดรสนี้ ก็คือ กระบวนการศิลปะ และนิยามของศิลปะในทัศนะของคัมภีร์

ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์ (2542) ได้ทำการวิจัย เรื่องการวิเคราะห์ภาพศิลปะที่สร้างจาก คอมพิวเตอร์ เพื่อพัฒนาทฤษฎีด้านสุนทรียศาสตร์ในบริบทของนฤมิตรศิลป์ การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ธรรมชาติของภาพศิลปะ ที่สร้างจากคอมพิวเตอร์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์สำหรับนฤมิตศิลป์ การวิจัยนี้ไม่ใช่เป็นการพิสูจน์สมมุติฐานแต่เป็นการชี้ให้เห็นว่าการสร้างภาพศิลปะจากคอมพิวเตอร์นั้น มีความแตกต่างจากภาพที่สร้างจากสื่อศิลปะอื่นๆหรือไม่ การเปรียบเทียบทางวรรณกรรม การสัมภาษณ์ พร้อมทั้งการใช้แบบสอบถามปลายเปิด เป็นวิธีที่ถูกใช้ในการชี้ให้เห็นลักษณะของภาพที่สร้างจากคอมพิวเตอร์ และภาพของงานศิลปะ การศึกษาพบว่า ภาพศิลปะที่สร้างด้วยคอมพิวเตอร์ มีความหลากหลาย การสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญในงานนฤมิตศิลป์ การพิจารณาคุณค่าของหลักการทางสุนทรียศาสตร์ จะต้องประกอบไปด้วย ความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของผลงาน ดังนั้น หลักการทางสุนทรียศาสตร์ทางนฤมิตศิลป์ จึงควรใช้หลักการแบบผสมผสาน โดยพิจารณาจากบริบทภายใน ความงามเป็นต้นแบบ และบริบทภายนอกจากการเปรียบเทียบภาพศิลปะที่สร้างขึ้นจากคอมพิวเตอร์ กับสื่อศิลปะอื่นๆ พบว่า ภาพศิลปะที่สร้างจากคอมพิวเตอร์ มีความแตกต่างจากภาพจิตรกรรม ภาพยนตร์ ทัศนศิลป์ และมีความแตกต่างเล็กน้อยกับงานภาพพิมพ์ และไม่พบความแตกต่างของภาพที่สร้างจากคอมพิวเตอร์กับงานถ่ายภาพ และยิ่งไปกว่านั้นหลักการพิจารณาสุนทรียศาสตร์ของภาพถ่ายก็สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์สำหรับภาพศิลปะที่สร้างขึ้นจากคอมพิวเตอร์ได้ การศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบไปด้วยอาจารย์ นักออกแบบอาชีพ และนิสิต พบว่า การพิจารณาสุนทรียศาสตร์ของกระบวนการสร้างภาพศิลปะด้วยคอมพิวเตอร์ในบริบทของนฤมิตศิลป์มี 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การเตรียมการก่อนการผลิตภาพ
2. การสร้างภาพ
3. ผลงาน
4. คุณค่าของผลงาน

ซึ่งการศึกษาพบว่า ความคล้ายคลึงและความแตกต่างในขั้นตอนต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับหลักการออกแบบและศิลปะเป็นสิ่งจำเป็น นอกจากนี้ ยังจะต้องมีความคิดที่แตกต่างในเรื่องคุณค่าของผลงาน อารมณ์ ความรู้สึกที่มีต่อภาพ ที่สร้างจากคอมพิวเตอร์ อีกทั้งการพิจารณาบริบทภายใน และบริบทภายนอก เป็นสิ่งสำคัญเช่นเดียวกับพิจารณาคุณค่าศิลปะอื่นๆ

รัชชัช ยอดพิชัย (2543) ได้ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ ในหลักสูตรศิลปศึกษา ของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ประชากรที่ใช้ คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 11 ท่าน ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเฉพาะเจาะจง จากนักวิชาการด้านศิลปศึกษา นักวิชาการด้านสุนทรียศาสตร์ และคณาจารย์ที่สอนวิชาสุนทรียศาสตร์ ในหลักสูตรศิลปศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง และแบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการรวม 2 รอบ โดยรอบที่ 1 ใช้การสัมภาษณ์ เพื่อทราบความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ฯ โดยใช้เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ในรูปแบบ ที่เรียกว่า Mini EDFR ข้อมูลที่ได้ในรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่าง ควอไทล์ โดยพิจารณาแนวคิดการพัฒนา ที่มีค่าตามเกณฑ์ที่

กำหนดไว้ พบว่า ด้านจุดประสงค์การเรียนการสอน ควรเน้นให้เห็นความสำคัญของคุณค่าทางสุนทรียภาพ เนื้อหาที่มีความสำคัญ ได้แก่ ประสบการณ์ทางสุนทรียะ ทฤษฎีสุนทรียศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอน จะมุ่งให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงได้รับประสบการณ์จริง และให้ผู้เรียนสำคัญที่สุด สื่อการเรียนการสอน ควรมีความกว้างหลากหลาย และทันสมัย การวัดผล และประเมินผล ควรมีหลักการ และทฤษฎีที่ชัดเจนในการกำหนดเกณฑ์การประเมิน

4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ในต่างประเทศ การศึกษาเกี่ยวกับความซาบซึ้ง และความเข้าใจในศิลปะ ได้รับความสนใจจากนักศึกษาทางศิลปศึกษาอย่างกว้างขวาง ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

ไอส์แมน (Eisman, 1975) ได้ทำการศึกษา เรื่อง "The Formulation and Testing of a Problem Solving Approach to the Development of Perceptive Listening Skills in Selected College Music Appreciation Classic." โดยทำการ Pretest แล้วทดลองสอน 2 แบบ คือสอนแบบบรรยาย และการสาธิต กับการสอนโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และแก้ปัญหาด้วยตัวเอง หลังจากนั้น ทดสอบด้วย เครื่องมือวัดความสามารถในการฟังของ โคลเวล (Colwell) และทำ Posttest พบว่า ความสามารถในการฟัง การรับรู้ ของกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งยืนยันด้วยค่าเฉลี่ยในการทดสอบ Posttest ว่ามีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกันทั้ง 2 กลุ่ม

โจฮันเซน (Johansen, 1978) ได้ทำการวิจัย เรื่อง "Art Appreciation Oriented Teaching Model for Visual Aesthetic Education" จุดมุ่งหมายของการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อหารูปแบบ หรือวิธีการสอนความซาบซึ้งในศิลปะ สำหรับวิชาสุนทรียะทางทัศนศิลป์ พบว่ารูปแบบหรือวิธีการสอนความซาบซึ้งในศิลปะนั้น จะใช้วิธีการวิเคราะห์ศิลปะ และกระบวนการของการซักถาม ซึ่งกระบวนการสอนความซาบซึ้งในศิลปะ มีอยู่ด้วยกัน 3 กระบวนการ คือ

1. ครูจะนำเสนอโครงสร้างของรูปแบบของงานทัศนศิลป์ และเทคนิควิธีการสร้างงานทัศนศิลป์
2. ครูจะนำเสนอวิธีการวิเคราะห์งานทัศนศิลป์ โดยกระบวนการนี้มี 3 ขั้นตอน คือ
  - 1) การสร้างความประทับใจในงานทัศนศิลป์
  - 2) การแสดงออกเพื่อให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในส่วประกอบของงานทัศนศิลป์
  - 3) การมอบหมายงาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการพิจารณาวิเคราะห์ งานทัศนศิลป์ได้

โอ คอนเนอร์ (O' Connor, 1981) ได้ศึกษาเรื่อง "Personal Enrichment Through the Arts : Description of Four Curriculum Models in Aesthetic Appreciation" เพื่อหารูปแบบของหลักสูตร

โดยการศึกษาจากรูปแบบทฤษฎีของฟิลิป ฟีนิกซ์ (Philip Phenix) และได้ค้นพบรูปแบบของหลักสูตรหลายๆด้าน เช่น ความซาบซึ้งในดนตรี ความซาบซึ้งในวรรณคดี และความซาบซึ้งในศิลปะ ซึ่งแต่ละรูปแบบก็มีโครงสร้างของหลักสูตรแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสูตรความซาบซึ้งในศิลปะนั้น ประกอบไปด้วย ความรู้ในเรื่องรูปร่าง รูปทรง สี และ เส้น ตลอดจนความกลมกลืน และความขัดแย้งขององค์ประกอบทางศิลปะ

ออร์ดีเกียร์ (Audigier,1981) ได้ทำการศึกษาทดลองเรื่อง "Correspondences : An Analysis of Presentational Symbolism As a Complement to Discursive Language in the Teaching of Aesthetic Appreciation" โดยทำการศึกษาเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 รวบรวมสภาพปัญหาการใช้ภาษาในการเรียนการสอน ระยะที่ 2 ศึกษาถึงรากศัพท์ของภาษาทางสุนทรียศาสตร์ ระยะที่ 3 วิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ของการนำภาษาทางสุนทรียศาสตร์มาใช้ในการเรียนการสอน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีการเรียนรู้ที่ดีขึ้น แต่อิทธิพลของภาษาในห้องเรียนก็มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมากพอสมควร

บรามเลท (Bramlett,1983) ได้ศึกษาเรื่อง "A comparison Study of Two Methods for Teaching Art Appreciation to Seven and Eighth Graders." โดยทำการวิจัยเชิงทดลองกับกลุ่มนักเรียน 2 กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองซึ่งสอนโดย การเน้นขั้นตอนและขบวนการทำงานมีความสามารถในการรับรู้ความงาม ได้ดีกว่า นักเรียนในกลุ่มควบคุมที่ไม่มุ่งเน้นขั้นตอนและขบวนการทำงาน

ซีเกล (Siegel,1983) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "Learning to Look, Looking to Learn : A Visual Resource and Guide for Appreciating Photographs." โดยทำการสำรวจความคิดเห็นของอาจารย์ผู้สอน และนักศึกษาครูที่เรียนเกี่ยวกับการถ่ายภาพ ผลการศึกษาพบว่า ในการเรียนการสอนจะประสบผลสำเร็จสูงได้ นอกจากจะประกอบด้วยเนื้อหาวิชา และหลักสูตรที่ดีแล้ว อาจารย์ผู้สอน ก็มีส่วนสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และชี้แนะแนวทางให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ที่ดียิ่งขึ้น

นาเปียร์ (Napier,1983) ได้ทำการศึกษาทดลอง เรื่อง "The Effectiveness of Lecture and Studio Methods in Teaching College Art Appreciation" โดยการทดลองวิธีสอน 3 แบบ คือ แบบที่ 1 สอนโดยวิธีบรรยาย แบบที่ 2 สอนโดยให้ฝึกปฏิบัติ และแบบที่ 3 สอนโดยวิธีบรรยาย

ร่วมกับการฝึกปฏิบัติ กลุ่มประชากร ได้แก่ นักศึกษาที่เรียนวิชา ความเข้าใจในศิลปะ ในระดับวิทยาลัยจำนวน 102 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มนักศึกษาที่เรียนโดยวิธีบรรยายร่วมกับการฝึกปฏิบัติ สามารถสร้างผลงานที่เป็นนามธรรมได้ดีกว่ากลุ่มอื่น ๆ ส่วนปฏิกริยาของผู้เรียน รวมทั้งความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนการสอนของผู้เรียนทั้ง 3 กลุ่มมีลักษณะใกล้เคียงกัน

เทลเลอร์ (Tellier, 1984) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "The Significance of the History Museum as a Resource for Art Appreciation" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึง ความสัมพันธ์ระหว่างผลงานทางศิลปะกับ ความซาบซึ้งในศิลปะของผู้เข้าชม พิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์ โอไฮโอ (Ohio History Center) ในเมืองโคลัมบัส มลรัฐโอไฮโอ ผลการศึกษา พบว่า ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ยังไม่สามารถเข้าใจถึงผลงาน ที่แสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ได้อย่างชัดเจนทุกชิ้น ทางพิพิธภัณฑ์ควรจัดให้มีการอบรม ความรู้เกี่ยวกับผลงานศิลปะให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจ และมีความซาบซึ้งในศิลปะมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์ก็นับเป็นแหล่งที่มีประโยชน์ต่อการสร้างเสริมความซาบซึ้งในศิลปะให้แก่ประชาชนได้มากที่สุด

คาร์เพนติเยร์ (Carpentier, 1987) ทำการวิจัยเรื่อง "Concepts of Empathy and the Nature of Aesthetic Response Applied to Visual Art Appreciation" จุดประสงค์ของการวิจัย ก็เพื่อรวบรวม และสำรวจทฤษฎีแทรกความรู้สึก และการตอบสนองต่อความงาม โดยนำสิ่งเหล่านี้มาพัฒนาหลักการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะ การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับวิชาที่ว่าด้วยความงาม และการเรียนรู้เรื่องความงามทั้งที่แตกต่างกันและเหมือนกัน ผลการวิจัยพบว่าการตอบสนองโดยใช้จินตนาการของตนเองต่องานศิลปะ ทำให้เกิดความซาบซึ้งในศิลปะ จากการวิเคราะห์ภูมิหลังของวิชาที่ว่าด้วยความงาม และการศึกษาในเรื่องของความงาม ทำให้ผู้วิจัยพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรความซาบซึ้งในศิลปะโดยแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) การตอบสนองในตอนต้น 2) ความสนใจในความงาม 3) การวิเคราะห์เชิงวิจารณ์ ข้อเสนอแนะนี้ สามารถนำมาใช้เป็นขั้นตอนในการสอนวิชาความซาบซึ้งในศิลปะได้

กอร์ชาน (Gaughan, 1990) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "One Hundred Years of Art Appreciation Education : A Cross Comparison of the Picture Study Movement with the Discipline – Based Art Education" การศึกษาจากตำราในสมัยก่อน ได้มาจาก 3 แหล่ง คือ 1) เนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาภาพอย่างละเอียด ได้มาจากการวิเคราะห์ตำรา 3 เล่มที่เรียนเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยเฉพาะ 2) จากการวิเคราะห์ตำราว่าด้วยการศึกษาศิลปะทั่วไป จำนวน 10 เล่ม ทำให้ทราบว่าเนื้อหาความซาบซึ้งในศิลปะยังมีผสมผสานอัดแน่นอยู่ในหลักสูตรศิลปะ 3) ศึกษาจากเอกสารบันทึกเหตุการณ์

จีเวล (Jewell, 1991) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "An Investigation of the Current Aesthetics Component in a Select County in Upstate South Carolina" จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้ เพื่อรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อแสดงถึงวิธีการสอน ซึ่งเกี่ยวกับส่วนประกอบของวิชาที่ว่าด้วยความงาม ถูกนำมาใช้ในห้องเรียนทัศนศิลป์ ระดับมัธยมศึกษาในเมืองหนึ่ง การศึกษาประกอบด้วยความคิดเห็นของครู ระดับชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย ครูจากศูนย์ศิลปะบริสุทธิ์ และผู้ดูแลการศึกษาทางศิลปะ พบว่า ผลที่มีนัยสำคัญ 3 ประการ ซึ่งเกี่ยวกับส่วนประกอบของวิชา ว่าด้วยความงาม คือ 1) คำว่า "Aesthetic" ที่เป็นคำคุณศัพท์ นักการศึกษายังคงนำมาใช้บรรยายคำตอบของนักเรียนที่มีใจรักคนหนึ่ง คำตอบ "ที่ไม่สามารถวัดได้" ดังกล่าวถือว่าได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม ด้วยกิจกรรมการทางศิลปะมากที่สุด กำลังถูกนำเสนอผ่าน โครงการหลักสูตรทางศิลปะ ถือว่าเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่มีประโยชน์ 2) มีข้อขัดแย้งกันมากมายในกลุ่มนักการศึกษาเกี่ยวกับส่วนประกอบการวิจารณ์ศิลปะ 3) นักการศึกษาทางศิลปะจำนวนมากในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้เสาะหาวิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการศึกษาศิลปะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการใช้ภาษาทางทัศนศิลป์ที่ลึกซึ้ง

แครอล เฮนรี (Henry, 1995) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Parallels Between Student Responses to Works of Art and Existing Aesthetic Theory" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อมุ่งพิจารณาถึงโครงสร้างของประสบการณ์ และความทรงจำ 18 เดือน หลังจากการเยี่ยมชมผลงานศิลปะในพิพิธภัณฑ์ ว่ามีลักษณะสะท้อนแนวคิดตามทฤษฎีสุนทรียศาสตร์เช่นไร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนระดับมัธยมต้นประมาณ 100 คน ร่วมเดินทางไปที่ทัศนศึกษา ที่พิพิธภัณฑ์ที่ใหญ่ที่สุดในเมืองแอตแลนต้า 18 เดือน หลังจากนั้นทำการสุ่มตัวอย่าง 51 คน เพื่อศึกษาโดยการสัมภาษณ์ถึงประสบการณ์ที่ไปที่ทัศนศึกษา เด็กเหล่านี้ไม่เคยได้เรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์มาก่อน เครื่องมือที่ใช้ คือ ผลงานศิลปะที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ และเครื่องมือในการประเมิน ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ทำการประเมินทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ประกอบด้วยคำถามเช่น "ลองบอกถึงทุกสิ่งที่คุณจำได้ เกี่ยวกับการไปเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์" (ผู้วิจัยคิดว่า คำถามเช่นนี้ จะได้ข้อมูลมากกว่าการถามถึงผลงานศิลปะโดยตรง แต่เนื่องจากคำถามค่อนข้างกว้าง จึงจำกัดขอบเขตให้เล่ารายละเอียดเฉพาะเมื่ออยู่ในพิพิธภัณฑ์เท่านั้น) ผู้วิจัยใช้เวลาแก่ผู้ตอบคนละ 10 นาที โดยการจับเวลา และบันทึกเทปคำตอบ ซึ่งภายหลังมีการวิเคราะห์คำสนทนา ทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า การได้ชมผลงานศิลปะตัวจริงในพิพิธภัณฑ์นั้น เป็นประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการจดจำที่ยาวนาน นักเรียนร้อยละ 43 สามารถเล่าถึงประสบการณ์นี้ และจำแนกประสบการณ์ศิลปะออกจากประสบการณ์อื่น ๆ นักเรียนสามารถอภิปรายถึงคุณสมบัติของผลงานศิลปะ ซึ่งอ้างอิงและกล่าวถึงในทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ต่าง ๆ จากการวิเคราะห์คำตอบของนักเรียนพบว่า พวกเขามีความสามารถที่จะรับรู้ และคิดได้อย่างลึกซึ้งถึงธรรมชาติศิลปะ

เฮนรีได้ ยกตัวอย่างคำพูดของกลุ่มตัวอย่าง ที่สะท้อนถึงทฤษฎีทางสุนทรียศาสตร์ ดังนี้

1. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ เพลโต (เลียนแบบ – เหมือนจริง) ตัวอย่าง เช่น “ภาพดูเหมือนของจริงเหลือเกิน มีรายละเอียดมากมาย ดูราวกับว่าตัวของเราได้ไปอยู่ที่นั่นจริงๆ”

2. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ ตอลสตอย (การสื่อความหมาย ความรู้สึกต่อผู้อื่น) ตัวอย่างเช่น “ผมชอบงานของฟานก็อกมาก เราแทบจะดูรู้เลยว่าเขารู้สึกอย่างไรจากสีที่เขาใช้”

3. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ คอลลิ่งวูด (กระบวนการสร้างสรรค์ของศิลปิน) ตัวอย่างเช่น “แล้วอีกห้องหนึ่ง มีงานประเภทที่หนูคิดว่าไม่น่าจะใช้ศิลปะนะ เพราะมันเป็นพวก ภาชนะดินเผาอะไรพวกนั้น”

4. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ คลิฟ – เบลล์ (รูปแบบแสดงนัยต่อผู้ดู) ตัวอย่าง เช่น “มันเป็นภาพม้ากำลังวิ่ง ผมชอบจังเลย เพราะผมชอบม้าอยู่แล้ว”

5. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ แลงเจอร์ (สัญลักษณ์ที่สื่อความหมาย) ตัวอย่าง เช่น “มันเป็นภาพที่เด่นสะดุดตามาก... เป็นภาพมาจิ้งจอกติดกับดัก... ภาพมันมีดีๆ ไปหมด สีมัน มีดีที่บดบังดีดัด มันเกี่ยวกับความเจ็บปวด โกรธแค้น”

6. คำพูดที่แสดงถึงสุนทรีย์ แบบแนวคิดของ ดานโต (รสนิยมของมวลชน สังคมของชนหมู่มาก มิใช่อภิสิทธิ์ชน) ตัวอย่าง เช่น “เราไม่เคยเห็นศิลปะที่ไม่มีรูปแบบให้สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไรมาก่อน มันเป็นศิลปะที่แปลก มีสีสันเยอะเยอะไปหมด แต่มันก็ดูดีเหมาะกับชื่อของมัน”

วิชาสุนทรียภาพของชีวิต เป็นรายวิชาในหลักสูตร วิชาการศึกษาทั่วไป ที่จัดให้มีการเรียน การสอนในสถาบันราชภัฏ มาตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1/2542 โดยวิชานี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีชีวิตที่ดีงาม และมีความสุข วิชานี้เป็นวิชาที่ว่าด้วยการรับรู้ในความงามทั้ง 3 ฐานศาสตร์ คือ ทักษะศิลป์ ดนตรี และศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) โดยจัดบูรณาการเป็นกลุ่มสาระ การเรียนรู้ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ และเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์ของ ความซาบซึ้งทางสุนทรียภาพ

การจัดกระบวนการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต ได้ใช้แนวทางตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ และ พัฒนาตนเองได้ และให้เป็นการศึกษาตลอดชีวิต เน้นการที่สังคมเข้ามามีส่วนร่วม โดยทุกคนต้องมี ส่วนร่วมในการพัฒนาสาระที่เป็นองค์ความรู้ และในการพัฒนาวิธีการเรียนรู้ จัดกระบวนการพัฒนา ทักษะ และเทคนิคการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง / เป็นสำคัญ จัดรูปแบบ และวิธีการสอนที่

หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติ เนื้อหา และระดับของผู้เรียน เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการคิด การวิเคราะห์ การแสดงออกอย่างเหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ฝึก และรู้รอบ สมดังเจตนารมณ์ของวิชาการศึกษาทั่วไปที่ตั้งไว้

ผู้วิจัย ได้แบ่งองค์ประกอบของการเรียนการสอน ไว้ 6 ด้าน ด้วยกัน คือ ด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร/ รายวิชา ด้านเนื้อหาวิชา ด้านวิธีการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านการวัดผล และการประเมินผล ด้านผู้สอน และผู้เรียน ซึ่งอาจสรุป ประมวลเป็นแนวคิดได้ ดังต่อไปนี้ 1) ในด้านวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ก็เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางสุนทรียะ เกิดความตระหนัก และความคุ้นเคย อันจะนำไปสู่การมีรสนิยม และความซาบซึ้งในคุณค่าทางสุนทรียภาพ และสามารถนำประสบการณ์ทางสุนทรียะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ในด้านเนื้อหาวิชา ก็คือ ผู้เรียนจะสามารถพัฒนาความรู้จนนำไปสู่การปฏิบัติ หรือทางการสร้างสรรค์ได้ รวมทั้งยังสามารถวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานศิลปะได้ในระดับหนึ่ง 3) ในด้านวิธีการสอน คือ ทีมผู้สอนต้องมีการวางแผนการสอนร่วมกัน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะมีการวางแผนการสอนแบบบรรยาย ร่วมกับการอภิปรายกลุ่มย่อย ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานการณ์ จำนวนของผู้เรียน จำนวนของห้องเรียน เช่น การสอนแบบชั้นเรียน (Class) กับ การสอนแบบกลุ่มใหญ่ (Section) ก็ย่อมมีความแตกต่างกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญ ทั้งในส่วนของความรู้ที่เป็นสากล และที่เป็นภูมิปัญญาไทย 3) ในด้านสื่อการสอน ผู้สอนต้องใช้สื่อการสอนให้เข้าใจ และชวนให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีที่มีความเหมาะสม ทันสมัย และอย่างหลากหลาย 5) ในด้านการวัดผล และการประเมินผล จะเน้นการประเมินในด้านความตระหนัก และความซาบซึ้งในคุณค่าของความงามทางสุนทรียภาพ 6) ในด้านผู้สอน และผู้เรียน คือ ผู้สอนต้องมีความเมตตากรุณา และเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล ดังคำกล่าวที่ว่า "ให้ความรักก่อนให้ความรู้" ผู้สอนต้องจัดสิ่งแวดล้อม และสถานการณ์ ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิดอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องฝึกให้ผู้เรียน เป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความรับผิดชอบ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยมีความเชื่อมั่นว่า วิชาสุนทรียภาพของชีวิต จะมีส่วนช่วยเสริมสร้าง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนได้.

ผู้วิจัย ได้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ที่เกี่ยวกับองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน ดังแสดงให้เห็นได้ ต่อไปนี้

กรอบแนวคิด การวิจัยเรื่องสภาพ และปัญหา
ในการเรียนการสอน วิชาสุนทรียภาพของชีวิต
ระดับอุดมศึกษา

วิเคราะห์องค์ประกอบของปัญหาการวิจัย

กระบวนการวิจัย

กรอบแนวคิด (ต่อ)

กรอบแนวคิด ที่ 3 กรอบแนวคิดประกอบ

